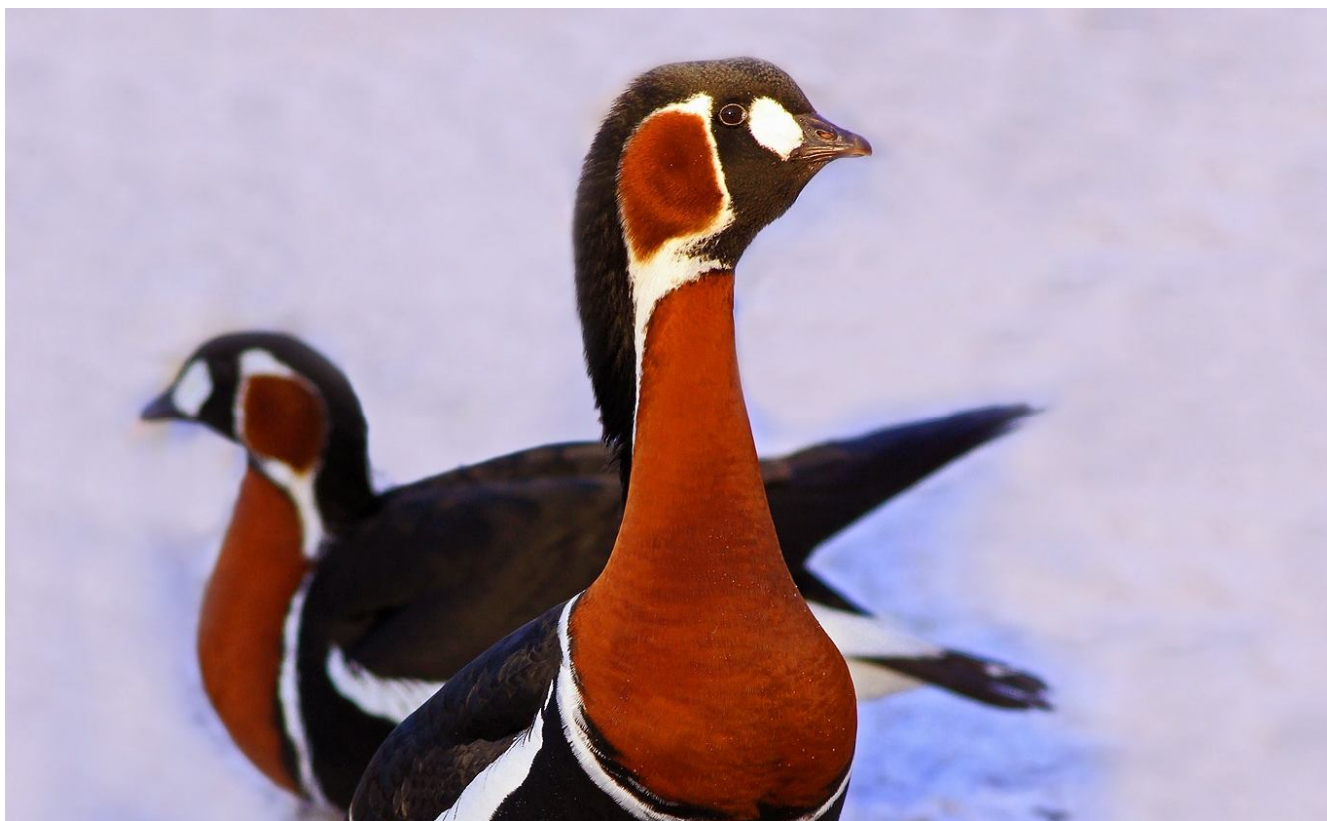

**ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ОПАЗВАНЕТО НА ЧЕРВЕНОГУШАТА ГЪСКА (*BRANTA RUFICOLLIS*) В
БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2015 – 2024**

СЪСТАВИТЕЛИ
Николай Петков и Михаил Илиев

СОФИЯ, 2014
БЪЛГАРСКО ДРУЖЕСТВО ЗА ЗАЩИТА НА ПТИЦИТЕ

ДОКУМЕНТЪТ Е РАЗРАБОТЕН В РАМКИТЕ НА ПРОЕКТ LIFE09/NAT/BG 00230

СЪДЪРЖАНИЕ

1. РЕЗЮМЕ	3
2. УВОД	5
3. ПРИРОДОЗАЩИТЕН И ЗАКОНОВ СТАТУС	6
3.1. Природозащитен статус	6
3.2. Законов статут	7
4. ОСНОВНИ СВЕДЕНИЯ ЗА ВИДА В СТРАНАТА	9
4.1. Биология на вида	10
4.2. Разпространение и численост	10
4.3. Състояние на популацията	15
4.4. Екология на вида	16
4.5. „Тесни места“ в жизнения цикъл на вида	19
4.6. Данни за отглеждане на вида на затворено	19
5. ЗАПЛАХИ И ЛИМИТИРАЩИ ФАКТОРИ	19
5.1. Неподлежащи на управление фактори	19
5.2. Подлежащи на управление фактори	22
6. ПРЕДПРИЕТИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ	29
7. НЕОБХОДИМИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ ДЕЙСТВИЯ	35
7.1. Законодателни и управленски	35
7.2. Пряко опазване на вида и местата, важни за него	39
7.3. Изследвания и мониторинг	41
7.4. Повишаване на осведомеността, природозащитната култура и уменията за опазване на вида	44
7.5. Адаптивни и смекчаващи мерки	45
8. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПЛАНА	47
9. БЮДЖЕТ И ВРЕМЕНА РАМКА НА ПЛАНА	59
10. ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И НАЗВАНИЯ В ТЕКСТА	69
11. БИБЛИОГРАФИЯ	70
12. ПРИЛОЖЕНИЯ	74

1. РЕЗЮМЕ

Червеногушата гъска (*Branta ruficollis*) е най-дребната гъска, обитаваща Западна Палеарктика, и е лесно различима от останалите видове по пъстрото си оперение, оцветено в черно, бяло и ръждиво-червено. Монотипен вид, който към настоящия момент от всички видове гъски е с най-висок природозащитен статус по категоризацията на IUCN – „Застрашен“ (Endangered). В България се среща основно през зимата, като е свързан с незамръзващи влажни зони (за нощуване и водопой) и просторни открити места, засети най-вече с есенни посеви на житни култури, с пониците на които се храни.

В края на 90-те години на XX век световната популация е оценена на 88 000 инд. (Birdlife International, 2000). В началото на XXI век се наблюдава намаляване на числеността, което води до повишаване на категорията на застрашеност на вида. През последните години най-високи числености са отчетени през пролетта на 2009 г. в Калмикия, Русия – 44 300 инд. (Cranswick *et al.*, 2012) и 55 000 инд. през януари 2013 г. (Petkov, 2013). Съществуват публикации от Казахстан и Русия със значително по-високи числености от над 100 000 екз. по време на есенната миграция (напр. Rosenfeld *et al.*, 2012b), които не са потвърдени впоследствие с данни от местата на зимуване на вида и засега не са приети като референтни за световната популация (BirdLife International, 2014).

България от началото и средата на 90-те години на XX век се оформя като ключова страна за опазването на вида с оглед своето съществено значение за зимуването на световната популация. В района на Приморска Добруджа може да се концентрират за кратък период от време до 70 – 90% от общата численост на вида. След 2000 г. това е районът, където са регистрирани и най-високите зимни концентрации на вида (Cranswick *et al.*, 2012), включително около 98% от световната популация през януари 2013 г. – 54 000 инд. (<http://bspb.org/bg/news/V-Balgariya-zimuva-blizo-100--ot-svetovnata-populatsiya-na-chervenogushata-gaska.html>). С оглед на това, както и поради засиления инвеститорски натиск спрямо ключови местообитания на вида в този район, се обуславя необходимостта от разработването на настоящия план, който да заложи цялостна рамка на природозащитните мерки и изследователските дейности по вида в България.

Настоящият документ обобщава наличната информация, касаеща биологията на вида в България и нейните екологични изисквания, разпространението на територията на страната, с основните места на концентрация. Представена е информация за основните заплахи и лимитиращи фактори за вида и ключовите за него територии и местообитания. В основата на разработването на документа лежат данни и резултати от проведени проучвания и мониторинг в рамките на дългосрочната програма за проучване и опазване на вида на БДЗП в периода от 1995 г. насам, целеви проучвания на вида, осъществени в рамките на проекта „Сигурно убежище за червеногушата гъска“ LIFE09/NAT/BG 00230, съфинансиран по програма Life+ на ЕС, в рамките на който се разработва настоящият план, налични данни от други изследвания, както и публикувани и достъпни научни публикации и технически доклади.

Въз основа на анализиранията налична информация са набелязани набор от конкретни законодателни, управленски мерки и политики, преки природозащитни, както и научно-приложни мерки, насочени към проучване и мониторинг на вида.

Планът за действие цели да допринесе за подобряване на състоянието и тенденциите на зимуващата популация на червеногушата гъска (*Branta ruficollis*), като за това се предлага прилагането на интегриран комплекс от мерки и дейности за осигуряване на оптимални условия за пребиваването на вида в България, както и минимизиране на действието на лимитиращите фактори, което да доведе до подобряване и оптимизиране на условията за зимуване.

Основният набор от мерки и дейности е насочен към:

1) Опазване на вида чрез намаляване на случаите на браконьерство и безпокойство на вида

Въпреки че видът е защитен по ЗБР и е обект на опазване от редица международни споразумения, все още има случаи на отстрел на екземпляри поради непознаване на законодателството предимно от нови и млади ловци или незачитането на законовите разпоредби. Същевременно фактът, че видът формира смесени ята с ловен вид, какъвто е голямата белочела гъска (*Anser albifrons*), допринася за

попадането му под силната ловна преса и обезпокояване в ключови места за нощуване и хранене през периода декември – януари.

Дейностите основно обхващат предложения за подобряване на ловностопанското законодателство и неговото прилагане с цел избягване на случаи на браконьерство и засилено безпокойство от страна на ловци в ключовите места за зимуване. С оглед на това са набелязани мерки към засилване на контрола и прилагане на природозащитното и ловното законодателство, както и повишаване на осведомеността и природозащитната заинтересованост сред ловците в ключови райони за зимуване на вида.

2) Опазване и възстановяване на ключови места за зимуване и стационариране на вида (местата за нощуване), включително предотвратяване на процеси на урбанизация на тези места

Видът по време на пребиваването си в страната се нуждае от съчетание на подходящи места за нощуване и места за хранене през деня – основно ниви със засята зимна пшеница. Безпокойството или урбанизирането на тези райони, предоставящи това съчетание от условия, ще окаже негативно влияние върху вида. Ето защо се предвиждат мерки за опазване и управление на ключовите влажни зони, които отговарят на нуждите на червеногушата гъска. Основно това е свързано със засилване на критериите при оценка на въздействието и кумулативния ефект на инвестиционни намерения в ключовите за вида райони.

3) Интегрирани мерки и политики за опазване на хранителните местообитания на вида, обхващащи основно обработваеми земи с посеви от житни култури, включително предотвратяване на инвестиционни проекти в тези райони

Запазването на традиционното зърнопроизводство в местата на зимуване на вида е от съществено значение за осигуряване на подходящи условия за презимуването. Във връзка с това настоящият план предвижда разработване и подкрепа на агро-екологични мерки и плащания, насочени към стимулиране на подходящ за вида сеитбооборот и агромелиоративни дейности.

2. УВОД

2.1. Основание за разработване на плана

Настоящият план е разработен на основание чл. 52, т. 1 от Закона за биологичното разнообразие и е изпълнен съгласно изискванията на Наредба № 5 от 1.08.2003 г., издадена от министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и горите (ДВ, бр. 73 от 19.08.2003 г.), целите и препоръките, залегнали в Конвенцията за опазване на мигриращите видове (Бонска конвенция) и Афро-евроазиатското споразумение за опазване на водолюбивите птици, и Конвенцията за опазване на дивите животни и природните местообитания в Европа (Бернска конвенция). Планът се основава на международния план за действие за опазване на вида (Cranswick *et al.*, 2012) и е в съответствие със заданието за разработване на план за действие за вида, съгласувано от МОСВ.

Червеногушата гъска е класифицирана през 2007 г. като световно застрашен вид в категория „Застрашен“ поради намаляването на популацията ѝ през последните години. Според системата на BirdLife International се причислява към категория SPEC1 – видове в Европа със световно природозащитно значение, съгласно световните критерии на IUCN.

България от началото и средата на 90-те години на XX в. се оформя като една от ключовите страни за опазването на вида с оглед съществено си значение за зимуването на световната популация.

2.2. Процес на разработване на плана

Настоящият план за действие е възложен за разработване на Българското дружество за защита на птиците от МОСВ. Процесът на разработване на плана за действие е поставен с национална среща, проведена през март 2012 г. За първи път при разработване на план за действие са привлечени всички заинтересовани страни в самото начало на този процес, като в срещата взеха участие представители на МОСВ, МЗХ, НСЛРБ, БАН, природозащитни НПО, независими експерти, представители на местни ловни дружества от гр. Бургас и гр. Шабла, представители на инвеститорски фирми, работещи в сферата на развитие на ветроенергийните мощности. На срещата в рамките на проведените дискусии бяха определени заплахите за вида, изискващи приоритетно внимание.

Заплахите и тяхната степен, определени на националната среща, бяха подложени на обсъждане по електронен път в периода юни – юли 2012 г.

На следващия етап от разработване на плана бяха набелязани и разписани дейностите, които да противодействат и послужат за снижаване или премахване на заплахите, което стана на експертно ниво.

2.3. Цел на плана за действие

Планът за действие е рамков документ, който оценява заплахите и отрицателните фактори за вида на територията на страната и степента на заплахата от тях, формира рамката на природозащитните дейности и мерки, необходими за опазването на вида, и подпомага стратегическото планиране на дейностите за опазване и подобряване на местата, важни за него. Степенува природозащитните мерки на национално ниво и следва да служи за подпомагане на дейността на регионалните структури на МОСВ по отношение на вида и оценката на заплахите за него, както и за определяне на важността и спешността на мерките за опазване и управление на популацията на червеногушата гъска на национално и регионално ниво.

2.3.1. Основна цел

Подобряване на състоянието и тенденциите на популацията на червеногушата гъска (*Branta ruficollis*) и осигуряване на оптимални условия за зимуване в България.

2.3.2. Второстепенни цели

За постигането на основната цел на плана за действие са набелязани следните второстепенни цели:

1. Подобряване и поддържане на оптимална хранителна база за вида в местата на зимуване;
2. Предотвратяване на фрагментацията на ландшафта и разделяне на местата за нощуване и местата на хранене вследствие на инфраструктурни проекти;
3. Премахване на случаите на браконьерски отстрел на червеногуши гъски и безпокойството от нерегламентирани ловни практики;
4. Обезпечаване на адекватни природозащитни режими и действия за вида в защитените зони от Натура 2000 и в защитените територии по ЗЗТ на основата на екологичните изисквания на вида;
5. Предотвратяването на изграждането на ветроенергийни централи в основните места за хранене на гъските, идентифицирани на основата на карта на чувствителните зони;
6. Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на населението и повишаване на чувствителността на обществото към проблемите, свързани с вида;
7. Развитие на екотуризма и създаване на устойчив поминък за местните общности, основан на зимуващата популация на червеногушата гъска.

3. ПРИРОДОЗАЩИТЕН И ЗАКОНОВ СТАТУС

3.1. Природозащитен статус

Червеногушата гъска е сред най-застрашените видове птици в европейски и глобален мащаб. Тя е категоризирана като **„Застрашен“** вид (**Endangered**) от Международния съюз за защита на природата и на практика се явява най-застрашеният вид гъска в света. Даден вид се категоризира като **„Застрашен“**, когато има много висок риск от изчезване, поради малки популации, фрагментирано разпространение, изолация и/или бързо намаляване (численост или площ на разпространение). Таксоните, отнесени към тази категория, е много вероятно да преминат към категорията критично застрашени, ако неблагоприятните фактори продължат да действат. Видът е отнесен към тази категория поради отчетен драстичен спад в популацията на вида след 2001 г.

Според категоризацията на BirdLife International за Европа видът е консервационно значим с категория 1 (**СПЕЦ 1**) като „Уязвим“. В тази категория попадат видове, които са световно застрашени и се срещат на територията на Европа.

В Червената книга на България видът е категоризиран като **„Уязвим“** (Дерелиев и Симеонов, 2010). При разработването на настоящата Червена книга на България са използвани глобалните категории и критерии на IUCN (2001), Ръководството за използване на глобалните категории и критерии (IUCN, 2005) и Ръководството за приложение на глобалните критерии на регионално ниво (IUCN, 2003). На тази основа е разработена процедура за оценка на таксоните. В категория „Уязвими“ се включват видовете, които са с висок риск от изчезване поради продължаващо намаляване на популацията (дори на локално ниво), унищожаване на местообитанията или свръхексплоатация. Наблюдаваната или прогнозираната скорост на намаляване е по-малка, отколкото при таксоните, отнесени към по-високите категории на застрашеност. В тази категория попадат видове, чиито популации са все още многочислени и/или стабилни, но с неблагоприятни перспективи за в бъдеще. Спадът им може да се засили, ако факторите, които го причиняват в рамките на страната и съседните страни, продължат да действат.

3.2. Законов статут

3.2.1. Международно законодателство

Червеногушата гъска фигурира в Приложение II към **Бернската конвенция** (включващо строго защитените видове). Конвенцията регламентира опазването на видовете чрез налагане на ограничения относно изземването на екземпляри от дивата природа. Особено внимание се отделя на застрашените и уязвими видове. Видовете по Приложение II изискват стриктна защита, като те не следва да бъдат обезпокоявани, улавяни, убивани или търгувани. Конвенцията е ратифицирана от България на 25.01.1991 г. и е влязла в сила за страната от 1.05.1991 г. Съгласно нея България се задължава да полага усилия за поддържане и адаптиране на популациите на видовете, включени в приложенията на конвенцията. ЕС също така е страна по Конвенцията в качеството си на международна организация. Следователно всички държави членки на ЕС са обвързани с разпоредбите на Конвенцията.

Видът е включен и в Приложение I към **Конвенцията за мигриращите видове (Бонската конвенция)**, в което са видовете, категоризирани като застрашени от изчезване в целия ареал или значителна част от него. Страните членки трябва да се стремят към осигуряване на стриктна защита на тези видове, опазване или възстановяване на местообитанията, в които те живеят, смекчаване на пречките пред миграцията и контролиране на други фактори, които могат да ги застрашат. Те трябва също така да забранят убиването на такива видове, като допусканите изключения са с много ограничен обхват. Конвенцията е ратифицирана от България на 23.07.1999 г. и е влязла в сила за страната от 1.11.1999 г.

Страната е ратифицирала и **Споразумението за опазване на водолюбивите птици в Африка и Евразия (AEWA)** в рамките на Конвенцията за мигриращите видове. Споразумението е посветено на опазването на мигриращите водолюбиви птици и техните местообитания в Африка, Европа, Близкия изток, Централна Азия, Гренландия и Канадския архипелаг. Планът за действие на AEWA определя различни мерки, които да бъдат предприети от страните членки с цел опазване на мигриращите водолюбиви птици, в рамките на техните национални граници. Те включват опазване на видове и техните местообитания и управлението на човешките дейности, както и законодателни и спешни мерки. Научни изследвания и мониторинг, образование, повишаване на осведомеността и изграждане на капацитет също са обект на изпълнение на споразумението. В допълнение, специални мерки трябва да бъдат приложени за опазването на тези популации от водолюбиви птици, които са с високо природозащитно значение, изброени в колона А от Плана за действие, в която попада и червеногушата гъска.

Като вид, който обитава влажни зони, червеногушата гъска и най-вече нейните местообитания попадат в обхвата на **Рамсарската конвенция** за опазване на влажните зони, по която България е страна от 1976 г. Тази конвенция е единственият глобален договор за околната среда, която се занимава с определена екосистема. В центъра на философията на Конвенцията е концепцията за „разумно използване“. Разумно използване на влажните зони се определя като „поддържането на екологичното им състояние, постигнато чрез прилагането на екосистемния подход в контекста на устойчивото развитие“. Конвенцията повелява страните членки да опазват влажните зони и когато бъдат заличавани или увреждани Рамсарски места, трябва да бъде направено всичко възможно това да бъде компенсирано и да се осигурят подходящи и съизмерими условия за съществуването на водолюбивите птици, които ги обитават. Страните членки се ангажират да работят чрез управление да подобрят състоянието на популациите на водолюбивите птици. В България влажните зони, обявени за Рамсарски места, в които се среща видът, са Атанасовското езеро, Шабленското езеро, Дуранкулашкото езеро, ез. Сребърна, ез. Вая. От тях Дуранкулашкото езеро попада в списъка от Монтьрьо като влажна зона под заплаха.

Червеногушата гъска фигурира и в Приложение II на **Конвенцията по международна търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора** (CITES). Тя има за цел да гарантира, че международната търговия с екземпляри от диви животни и растения не застрашава тяхното оцеляване в природата. CITES регулира международната търговия с екземпляри от видовете, включени в нейните приложения, които са обект на контрол. Видовете, включени в CITES, са изброени в три приложения, предоставящи различни степени на защита за тях. В Приложение II са видове, които не са непременно застрашени от изчезване, но може да станат такива, ако търговията с екземпляри не бъде регулирана, за да се избегне използване, несъвместимо с оцеляването на вида в дивата природа. Предвид това международната търговия с екземпляри от видове от Приложение II не е забранена, а е регулирана, като регулирането се осъществява чрез система от разрешителни и сертификати. Конвенцията е ратифицирана от България през 1990 г. и е в сила за страната от 16.04.1991 г.

3.2.2. Европейско и национално законодателство

Исторически видът е обявен за защитен по **Закона за защита на природата** със Заповед № 342/21.04.1986 г., а с постановление № 442 на МС от 01.12.1997 г. е актуализирана тарифата за обезщетение от 500 лв. за убит и 750 лв. за уловен екземпляр. През 2002 г. тази тарифа е отменена.

Червеногушата гъска фигурира в Приложение I към **Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 г. относно опазването на дивите птици**. Защитата на птиците е най-старата част от законодателството на ЕС в областта на защитата на природата, започнала още с Директива 79/409/ЕО и една от най-важните. Тя създава цялостен режим на защита за всички видове диви птици, естествено срещащи се в рамките на Съюза. Директивата откроява факта, че дивите птици, много от които са мигриращи, са общо наследство на държавите членки и че тяхното ефективно опазване изисква международно сътрудничество. Голямо значение се отдава на защитата на местообитанията на застрашени, както и мигриращи видове (изброени в Приложение I), по-конкретно чрез създаване на мрежа от специални защитени зони (СЗЗ), включващи най-подходящи територии за тези видове. Директивата забранява дейности, които пряко застрашават птиците, като умишленото убиване или улавяне на птици, унищожаването на техните гнезда и вземане на яйца, както и свързаните с тях дейности като търговия с живи или мъртви птици. Директивата изисква страните членки да предприемат мерки по опазването, поддържането и възстановяването на популациите на дивите птици и техните местообитания.

Законът за биологичното разнообразие урежда отношенията между държавата, общините, юридическите и физическите лица по опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в Република България. Той транспонира законовите изисквания и разпоредбите на Директивата за птиците (2009/147/ЕО) и Директивата за местообитанията на ЕС (92/43/ЕО) и поставя рамката за изграждането на националната екологична мрежа като част от европейската Екологична мрежа Натура 2000. Този закон определя защитата на червеногушата гъска, която е включена в Приложение 2 към чл. 6, ал. 1 и Приложение 3 към чл. 37, като поставя законовата рамка и инструменти за опазването на вида и неговите местообитания.

От септември 2006 г. е в сила **Тарифа за обезщетение** при нанесени щети на растителни и животински видове, включени в Приложение 3 към ЗБР. В Приложение 1 към тарифата е включена и червеногушата гъска.

Разработеният и приет от Министерския съвет през 1999 г. **Национален план за опазване на биологичното разнообразие** набелязва основните мерки за опазване на най-значимите елементи на биологичното разнообразие в страната, като това косвено засяга и червеногушата гъска.

Предвидена е и наказателна отговорност за вида в чл. 278д от **Наказателния кодекс** (ДВ бр. 33 от 2011 г.) за противозаконно унищожаване, повреждане, държане, придобиване или отчуждаване на

екземпляр от европейски или световно застрашени диви гръбначни животни или екземпляр от вид по Приложение 3 към ЗБР, означен със знак (*).

4. ОСНОВНИ СВЕДЕНИЯ ЗА ВИДА В СТРАНАТА

Червеногушата гъска (*Branta ruficollis*) е най-дребната гъска, обитаваща Западна Палеарктика, и е лесно различима от останалите видове по пъстрото си оперение, оцветено в черно, бяло и ръждиво-червено. Монотипен вид. В България се среща основно през зимата, когато е свързана с незамръзващи влажни зони (за нощуване и водопой) и просторни открити места, засети най-вече с есенни посеви на житни култури, с пониците на които се храни.

Видът има специфично разпространение в световен мащаб, характеризиращо се със значителна локализация. Гнездовищата са разположени на територията на Русия, в тундрата на полуостровите Таймир, Ямал и Гидан, намиращи се източно от планината Урал. Счита се, че основната част от популацията (около 70%) гнезди на полуостров Таймир. С помощта на сателитни проучвания е установено, че в България зимуват птици, които гнездят на трите полуострова (Петков, 2014). Миграционният път на вида минава на юг през континенталната част на Русия (по протежение на планината Урал), достига до Северен Казахстан, преминава на югозапад към Черно море отново през Русия и Украйна, за да достигне до Румъния и България. Съвременното зимовище на червеногушата гъска попада почти изцяло в района на няколко влажни зони по Черноморското крайбрежие на Румъния (Делтата на Дунав и езерата южно от нея) и България (предимно Шабленското и Дуранкулашкото езеро и някои други крайбрежни влажни зони). Много малка част от птиците остават да зимуват и в Украйна, но при меки зими на територията на Украйна и дори Южна Русия може да останат значителни по численост ята от по няколко хиляди до над 20 000 птици. При застудяване птиците бързо се придвижват на юго-югозапад към района на Добруджа на територията на Румъния и България. Понякога при особено студени зими част от зимуващите червеногуши гъски достигат до Северна Гърция и Турция. По-рядко единични индивиди или малки групи червеногуши гъски може да бъдат наблюдавани в други европейски държави (Cranswick *et al.*, 2012).

Числеността на популацията на червеногушата гъска е била загадка в продължение на много години. Към 50-те години на XX век популацията е оценявана на около 60 000 птици, но докъм 1969 г. се отбелязва рязък спад до около 25 000. Този факт е свързан до голяма степен с един от най-значителните орнитологични феномени на XX век – промяната на зимовищата на вида. Докъм 1955 г. популацията на вида е зимувала по западното крайбрежие на Каспийско море, но напуска това зимовище поради смяна на житните култури с памук, с което бива лишена от хранителните си ресурси. Видът премества зимовището си на западното крайбрежие на Черно море, където са разположени обширни територии, ежегодно засявани с есенна пшеница. Точно в този период на промяна на зимовището се отчита спадът в популацията, което е закономерно предвид принудата видът да усвоява нови и непознати дотогава територии и влажни зони. Смята се, че световната популация на червеногушата гъска е подложена на значителни колебания.

В България видът е установен за първи път през първата половина на XX век – 1920 г. (Патев, 1950), като основно се касае за отделни индивиди или малки групи птици, а постоянно започва да зимува в по-висока численост след 1969 г. (Ivanov, Romakov, 1983). От 1977 г. числеността на зимуващите в България червеногуши гъски е проследявана ежегодно по време на среднозимно преброяване на водолюбивите птици, провеждано около средата на всеки януари (Костадинова, Дерелиев, 2001; Michev, Profirov, 2003). От 1995 г. БДЗП поставя началото на дългосрочен мониторинг на зимуващата популация на вида в района на Приморска Добруджа (Petkov *et al.*, 2011; Cranswick *et al.*, 2012; Petkov *et al.*, 2012b). Тази мониторингова програма се координира с Международната работна група за червеногушата гъска и част от преброяванията са в координация с партньори от Румъния и Украйна. Събраните данни в рамките

на този мониторинг стоят в основата на определяне на числеността и статуса на световната популация на вида.

4.1. Биология на вида

4.1.1. Размножаване

Червеногушата гъска не се размножава в България. Приема се, че видът формира една биогеографска прелетна популация (Delany & Scott, 2002; Delany, 2006). Зимувашите в страната гъски гнездят в арктичните области на Русия на полуостровите Гидан, Ямал и Таймир, като последният поддържа близо 70% от гнездовата популация (Cranswick *et al.*, 2012). След зимуването е възможно да останат единични ранени и изнеможели птици, които може да бъдат наблюдавани и през размножителния сезон в някои влажни зони, предимно по Северното Черноморие (Дерелиев, Георгиев, 2002).

4.1.2. Хранене

Червеногушата гъска е растителнояден вид. У нас основен хранителен ресурс се явяват листата на посевите от зимна пшеница (Dereliev *et al.*, 2000) подобно на съседните райони на зимуване в Румъния (Hulea, 2002). Видът се храни и с по-калорични храни като царевични зърна, като това е най-често в началото на зимата, когато все още има останали малки количества от тях след събирането на реколтата. Поради тази причина посевите от зимна пшеница с предхождаща култура царевица са първите, които птиците избират при пристигането си. В райони като Дунавското поречие в района на Свищовско-Беленската низина птиците се хранят почти изцяло с опаднали царевични семена (Е. Тодоров – лично съобщ.). Подобно явление е наблюдавано и в района на Приморска Добруджа през ноември 2011 г. поради закъснялата есенна сеитба и липсата на поници при пристигане на първите ята зимуващи гъски. По-рядко птиците включват в хранителния си спектър различни треви. Наблюдавано е червеногуши гъски да се хранят в края на зимата с листа от глухарче (*Taraxacum officinale*) и ежова главица (*Dactylis glomerata*) (Dereliev *et al.*, 2000), както и люцерна (*Medicago*) (Д. Митев – лично съобщ.).

Червеногушата гъска извършва ежедневни хранителни миграции от местата за нощувка към местата за хранене, където се придържа в смесени ята заедно с голямата белочела гъска. По-подробни данни за хранителните миграции (включително такива, събирани с помощта на GPS и сателитни предаватели) има само за района на Дуранкулашкото и Шабленските езера. Максималното разстояние от езерата, на което са били наблюдавани пасящи гъски, е 32 км във вътрешността на Добруджа, но прелитащи птици са наблюдавани и на 50 км от езерата. Доказано е, че отстоянието, на което се хранят гъските, зависи от безпокойството, породено от лова край езерата и в местата за хранене (Дерелиев, 2000). През времето извън ловния сезон (през октомври, ноември и февруари) гъските прелитат да се хранят в полетата до 10 км от езерата или остават непосредствено на техните брегове, но в активния ловен сезон са принудени да предприемат дълги прелети и често да сменят местата за хранене в рамките на един ден. Друг важен фактор в района на Дунавската низина е вероятно наличието на неизгорани царевични стърнища, които са предпочитани като хранителен ресурс от гъските. По непубликувани наблюдения (Е. Тодоров – лично съобщ.) птиците ежедневно прелитат до 30 км от мястото на нощуване.

4.2. Разпространение и численост

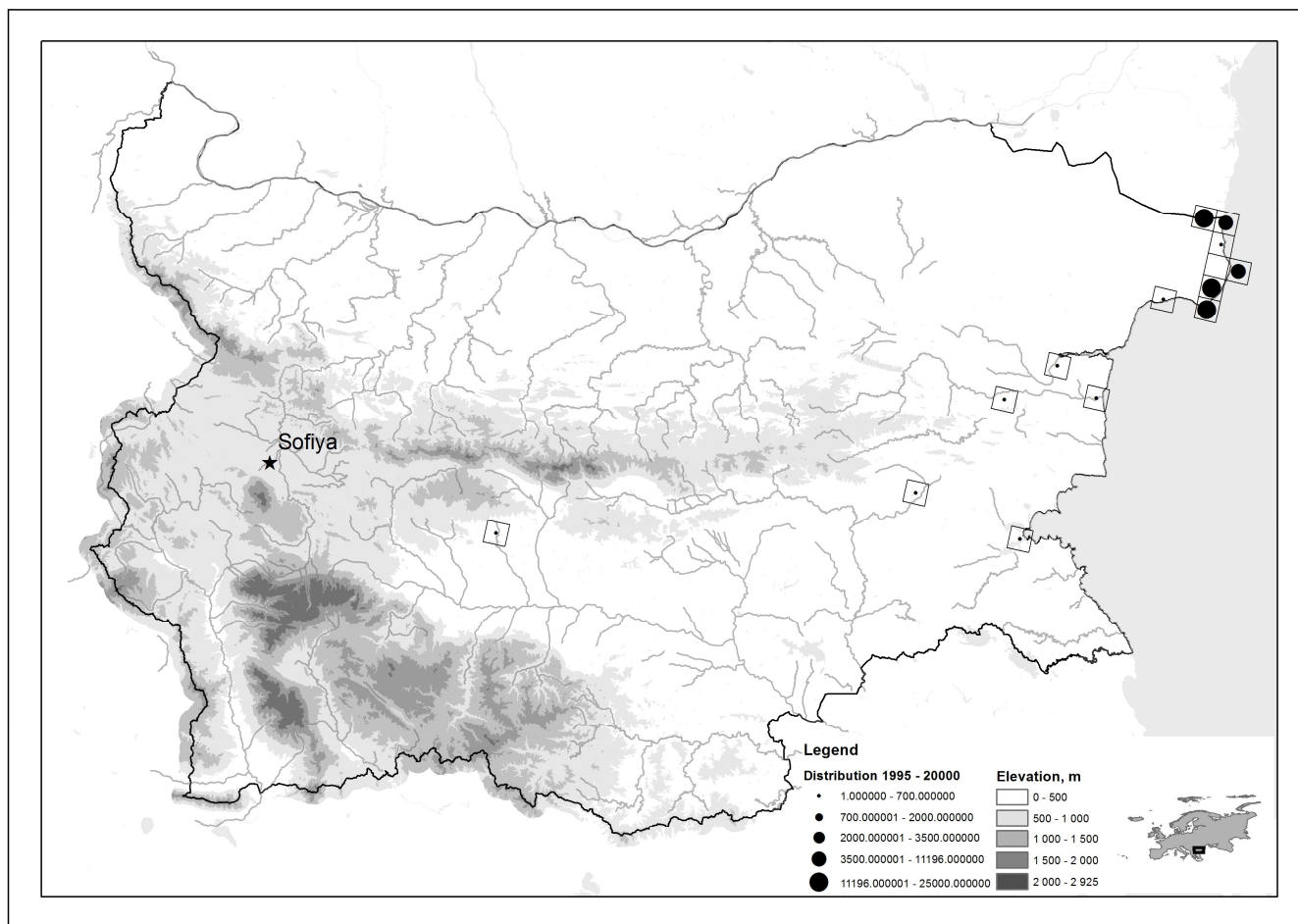
4.2.1. Разпространение

Червеногушата гъска у нас е зимуващ и отчасти преминаващ вид. Понастоящем се среща ежегодно в страната със значителна част от общия си брой и България се явява от ключово значение за презимуването на световната популация.

Най-ранните сведения за намиране на червеногуши гъски в България се появяват в литературата в началото на XX век. Първото документирано наблюдение е от 27.11.1920 г., когато е отстрелян екземпляр до Куманица (днес Кубратово), Софийско. До 1950 г. червеногуши гъски са регистрирани общо 10 пъти на девет места в страната. За 8 от тях съобщава Патев (1950) – Негованското блато край София (25.11.1921 г.), до Дерманци, Луковитско (началото на 1924 г.), блатата до Нова Загора (1924 и 19.09.1925 г.), до Пловдив (1929 г.), Атанасовското езеро (вероятно 1939 г.) и до Блатец, Сливенско (18.01.1942 г.). Освен тях през този период червеногуша гъска е установена на 13.12.1946 г. в Мандренското езеро до Бургас (Простов, 1955, 1964) и през януари 1948 г. до Оризаре, Пловдивско (Kaltschew, 1964).

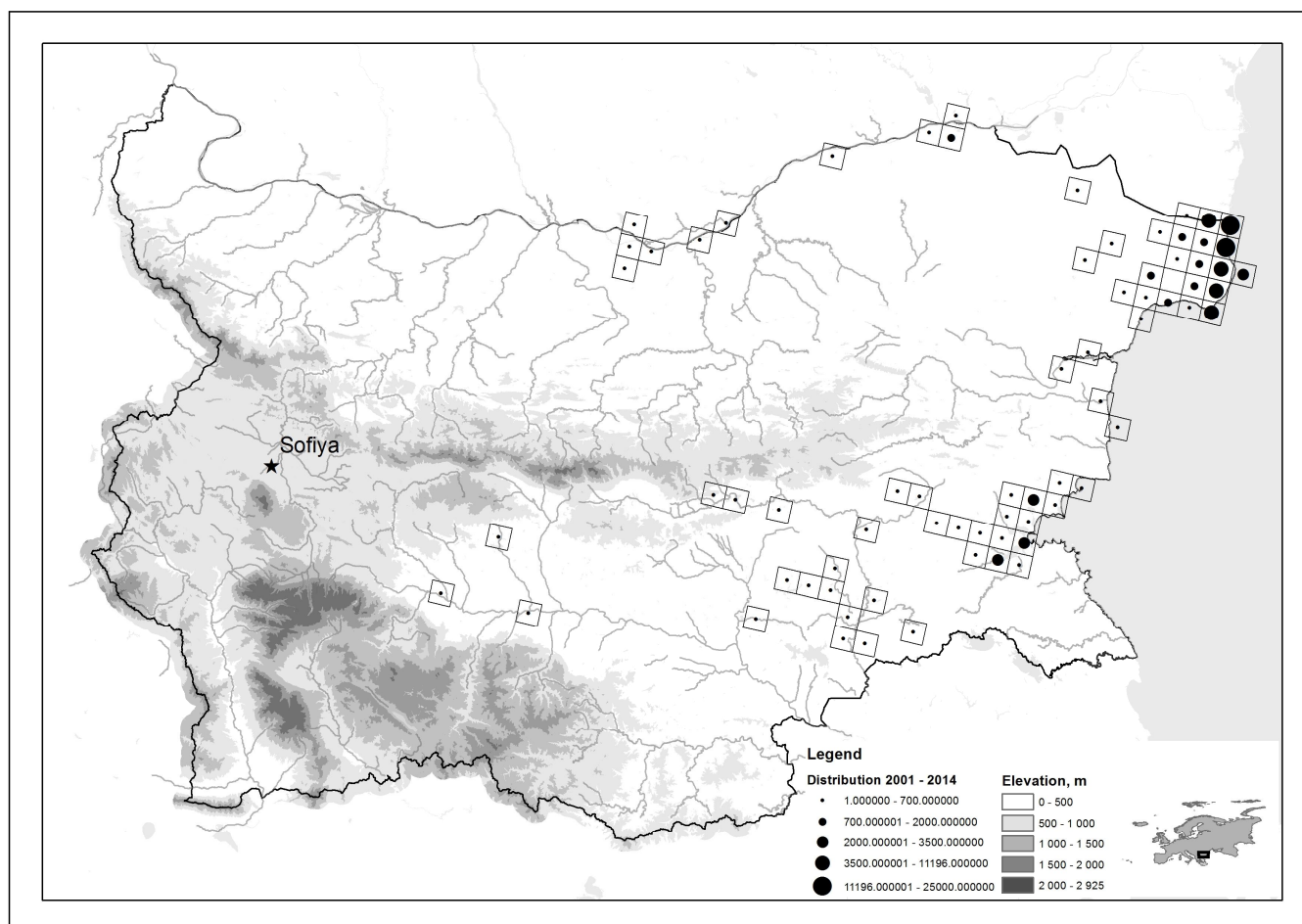
След 1950 г. видът започва да се появява на различни места в страната, но главно по Черноморието, река Дунав и Южна България. Червеногуши гъски са установени на 22.02.1953 г. в езерото Вая до Долно Езерово, на 22.01.1955 и на 09.01.1960 г. до Бургас, на 8.12.1961 г. на езерото Сребърна, на 5.02.1965 г. до Казанлък, на 6 – 8.02.1964 г. на Шабленското езеро, на 31.01.1965 и на 5.12.1965 г. в Дуранкулашкото езеро, на 27.11.1966 г. на язовир „Копринка“. В началото на 70-те години червеногуши гъски са отбелязани и на язовир „Овчарица“, в района на бившето Стралджанско блато – до Венец, Карнобатско (19.12.1970 г.), на остров Белене (20.11.1976 г.), до Пролез, Добричко (12.02.1978 г.), по река Дунав до Сланотрън, Видинско (12.01.1980 г.), до Загражден (14-15.01.1980 г.), както и на язовир „Пясъчник“ (13.01.1981 г.), на язовир „Церковски“ (15.01.1981 г.) и дори в Източните Родопи (6.02.1987 г.) (Ivanov, Rotakov, 1983; Червена книга на НР България, 1985; Янков, 1991). След този първоначален период на появяване на доста места обаче постепенно птиците започват да остават концентрирани главно в северната част на Черноморското крайбрежие и Добруджа, в по-малка степен – към източната част на Дунавското крайбрежие. Във вътрешността на страната се появяват нарядко, главно при замръзване на водоемите в основните си райони на зимуване (Дерелиев, Георгиев, 2002).

Понастоящем видът у нас се среща основно в Североизточна България (Добруджа), където се придържа в района на Шабленския езерен комплекс (Шабленски езеро, Езерецко езеро и лагуната Шабленска тузла) и на Дуранкулашкото езеро. Проучванията в последните години показват, че Дуранкулашкото езеро и намиращите се в близост водоеми от Шабленския езерен комплекс формират най-многочисленото съвременно зимовище на червеногушата гъска в световен мащаб (Дерелиев, 2000; Petkov *et al.*, 2012). В по-ниска численост и нередовно червеногушата гъска се среща и в района на Бургаските езера, езерото Сребърна и други места по Черноморското ни крайбрежие, река Дунав и някои вътрешни водоеми (Костадинова, Дерелиев, 2001; Michev, Profirov, 2003).

Фиг. 1. Разпространение на червеногушата гъска в България 1995 – 2000 г. (НБДОИ – БДЗП, 2014)

На фиг. 1 е представено разпространението на вида в периода 1995 – 2000 г. по информацията, съхранявана в Националната банка за орнитологична информация към БДЗП. Разпространението показва ясна концентрация в района на Приморска Добруджа, с отделни ниски числености в други части на страната. Следва да се отбележи, че до края на XX век проучванията на зимуващите гъски са насочени основно в района на Добруджа, а в останалите части на страната информацията е спорадична и основно от данни по време на среднозимното преброяване или проучвания, насочени към конкретни влажни зони – виж. Дулев (2014). В началото на XXI век проучванията на зимуващите гъски в страната са значително по-целенасочени и обхватни и дават по-пълна представа за разпространението на червеногушата гъска на територията на България (фиг. 2), като през 2011 – 2012 г. са проведени и целенасочени проучвания на зимуващи гъски и местата на хранене в рамките на проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I“ към Дейност 4 по Оперативна програма „Околна среда 2007 – 2013“ (Петков, Матеева, 2012), които допълват предходни изследвания. Въпреки интензивните проучвания и регистрирането на вида в нови находища в страната значението на Приморска Добруджа като район на концентрация и основно зимовище на вида се запазва и е ясно изразено по отношение на отчетените числености. Комплексът на Бургаските езера се очертава като постоянно ново зимовище с варираща численост.

Фиг. 2. Разпространение на червеногушата гъска в България 2000 – 2014 г. (НБДОИ – БДЗП, 2014)

4.2.2. Численост

Първите регистрации на червеногуши гъски се отнасят за отстреляни единични птици, вероятно от неголеми ята (27.11.1920 г. един екз. до Кубратово, Софийско; 25.11.1921 г. млад мъжки до Негованското блато до София, началото на 1924 г. – един уловен екз. до Дерманци, Луковитско; през 1924 и на 19.09.1935 г. – 3 отстреляни птици в блата до Нова Загора; през 1929 г. – един убит екземпляр до Пловдив; вероятно през 1939 г. – 6 застреляни червеногуши гъски в ято от 15 – 20 екз. в Атанасовското езеро; 18.01.1942 г. – убит екз. до Блатец, Сливенско; 13.12.1946 г. – един екз. от Мандренското езеро; януари 1948 г. – един екз. до Оризаре, Пловдивско (Патев, 1950; Простов, 1955; Kaltschew, 1964; Ivanov, Romakov, 1983; Червена книга на България, 1985).

Видът е регистриран в България предимно с единични екземпляри до 1969 г.: 1 екз. – на 22.02.1953 г. в езерото Вая; 1 екз. на 22.01.1955 и на 9.01.1960 г. до Бургас; 1 екз. на 8.12.1961 г. на езерото Сребърна; 1 екз. през 1963 г. до Казанлък; по 1 екз. през януари и декември 1965 г. в Дуранкулашкото езеро; 1 екз. през 1966 г. в язовир „Копринка“ (Ivanov, Romakov, 1983). Започват обаче да бъдат отбелязвани и малки ята: 10 екз. на 6 – 8.02.1964 г.; 30 екз. на 7.02.1966 г., при това на едно и също място – Шабленското езеро (Ivanov, Romakov, 1983). От началото на 1969 г. числеността на червеногушата гъска започва да се увеличава и стига 200 екз. (11.02.1969 г. – Атанасовското езеро), а в края на годината – и 275 екз. на 28.12.1969 г. – Бургас, като през следващите години наблюденията на единични индивиди стават изключение. Наблюдаваните ята в периода 1970 – 1977 г. възлизат на по няколко стотин екземпляра. През 1978 г. максималният брой наблюдавани червеногуши гъски надхвърля 1500 (1580 екз. на 12.02.1978 г.), а през 1979 г. зимуващите в Шабленското езеро червеногуши гъски

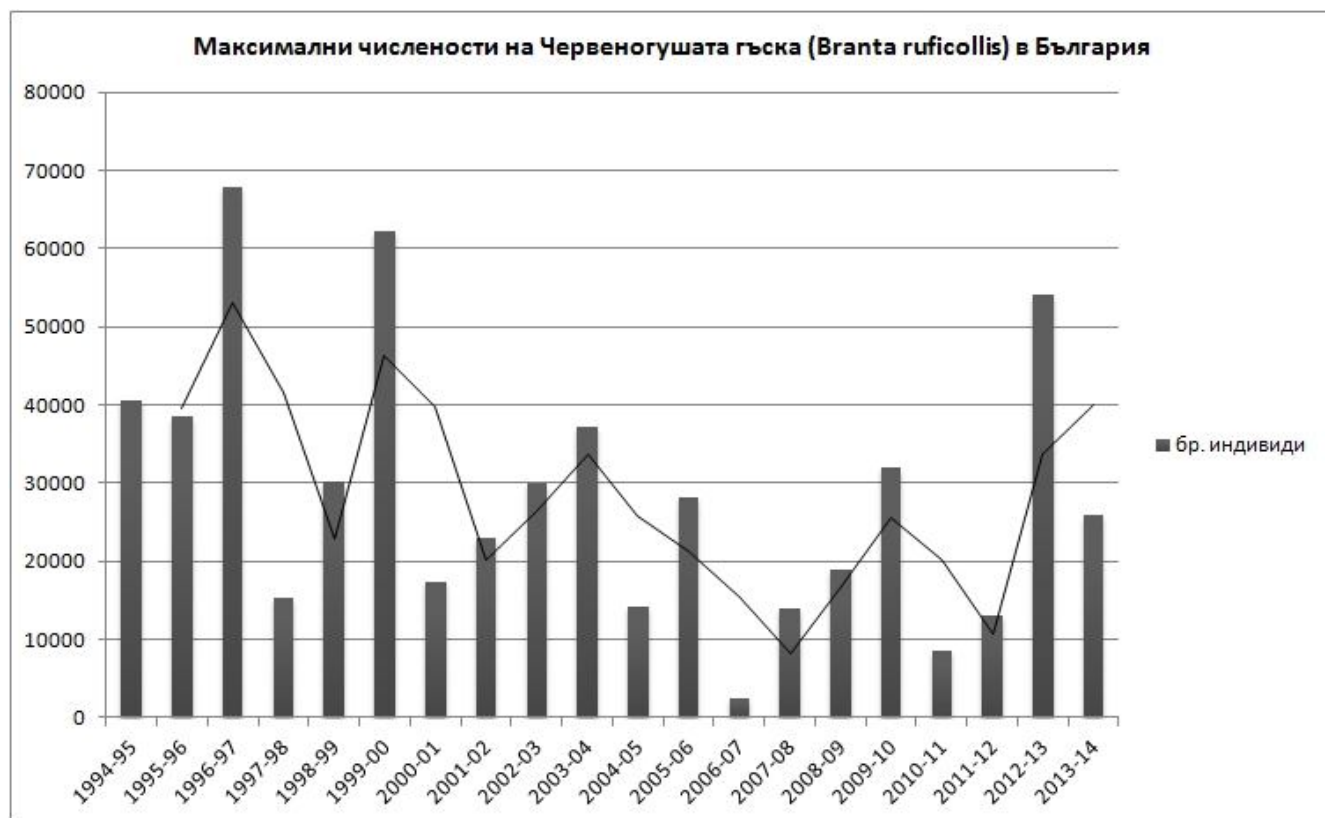
достигат почти 15 000 (14 890 екз. на 23.01.1979 г.). През следващите години числеността се колебае (16 468 екз. на 21.01.1980 г. и 2015 екз. на 24.01.1981 г. – и в двата случая – в Шабленското езеро (Ivanov, Rotakov, 1983). След този период числеността на червеногушата гъска продължава да нараства. Максималният достоверен средноянуарски брой е установен през 1993 г. След тази година в общия средноянуарски брой на червеногушата гъска се наблюдават колебания, при които след година с висок брой следва година с нисък, а след 1997 г. – и с две последователни години с нисък брой птици (Дерелиев, 2000; Дерелиев, Георгиев, 2002). Следва да се отбележи, че разглежданите числености се отнасят предимно за броя червеногуши гъски около средата на януари (отчитан при редовните от 1977 г. насам среднозимни преброявания), който невинаги е максималният през годината. При застудяване или други причини червеногушите гъски са имали по-висок брой през декември или през февруари.

Динамиката на числеността на червеногушата гъска е проучвана през всички зимни месеци в основното зимовище в Дуранкулашкото и Шабленските езера от 1995 г. насам. Тя е по-слабо или по-силно изразена (виж „Миграция“ и „Зимуване“), като според Дерелиев (2000) определящият фактор за нея са климатичните условия – в частност температурата на въздуха и свързаното с нея състояние на замръзналост на водоемите в България и Румъния. Средната продължителност на пребиваване на вида с численост от над 1000 екз. е 71 дни, а с численост над 10 000 е средно 42 дни, като периодът на пребиваване варира от 28 до 107 дни и от 15 до 89 дни съответно (Дерелиев, 2000, Dereliev et al., 2005). Данни за динамиката на числеността през зимните месеци са събирани и за района на Бургаските езера след 2000 г. и Свищовско-Беленската низина след 2002 г., но поради ниските числености е трудно да се изведе ясна тенденция.

Максималната отбелязана численост на червеногушите гъски общо за района на Дуранкулашкото и Шабленските езера е 62 653 екземпляра на 30.01.1997 г., което към този момент се е равнявало на около 71% от световната популация на вида (Дерелиев, 2000). Следва да се отбележи, че след спада в числеността на вида в началото на XXI век районът на зоните от мрежата Натура 2000, а именно езерата Дуранкулак и Шабла са единственото място, където е регистрирана численост с концентрации над 20 000 екз. до 2010 г. (Cranswick et al., 2012). През последните години най-висока численост през зимния период е отбелязана в района на българската част от Добруджа с численост от 54 132 птици в средата на януари 2013 г. (фиг. 3). По време на този период в другите ключови страни от зимния ареал на вида – Украйна и Румъния, числеността на вида не надхвърля 1500 екз. (Petkov, 2013). Това е най-високата численост, отчитана през зимния период от средата на 90-те години на XX в., и се приема, че е близка до 98% от размера на световната популация. Същевременно това показва, че районът на Приморска Добруджа на територията на България е ключово зимовище на вида и важен район за опазване на световната популация на червеногушата гъска.

В района на Бургаските езера максималната численост е отчетена през януари 1997 г. – 18 110 гъски (Michev, Profirov, 1997). В Атанасовското езеро струпванията са много по-малки и достигат до максимум 1200 птици – февруари 1997 г. (Michev et al., 1999). В езерото Сребърна червеногуши гъски се наблюдават обикновено в края на есента и началото на зимата. Максималната наблюдавана численост там е 1000 птици от края на ноември 1994 г. (Георгиев, Дерелиев, 2002), почти двойна численост е регистрирана на 26.11.2011 г. – общо 1729 червеногуши гъски (Iliev, Petkov, 2015). В периода 2007 – 2013 г. максималната численост, регистрирана в района на Бургаските езера, е около 5000 екз.

От представените данни за максималните числености, отчетени в България (фиг. 3), ясно се вижда, че е налице силно вариране на числеността през отделните години, което е възможно да кореспондира и на вариациите на числеността на популацията на вида като цяло, но и същевременно е повлияна от климатичните условия през отделните години. Средната стойност на максималните числености за периода 2001 – 2014 г. е 23 099 екз. ($\pm 13\,811$ STD), което е около и над 50% от референтната към моментната численост на световната популация (Wetlands International *in press*).

Фиг. 1. Максимални числености на червеногушата гъска в България въз основа на данни от мониторинг на вида в периода 1994 – 2014 г. (НБОИ – БДЗП, 2013)

4.3. Състояние на популацията

От гледна точка на световната популация като цяло се отчитат спад и намаляване на числеността на вида след края на 90-те години на XX и началото на XXI век (Cranswick *et al.*, 2012). След историческия максимум към края на 90-те години, когато популацията достига до около 90 000 птици, в началото на XXI век е отчетен значителен и драматичен спад до 35 000 птици (Dereliev, 2006). Данните от периода 2004 – 2009 г. говорят, че вероятно не се касае за толкова драматичен спад на световната популация, като е отчетена численост от 52 000 и 44 000 птици през отделни години. Въпреки съмненията за неизвестни места на зимуване през последното десетилетие преобладаващата част от данните говори за спад на популацията спрямо числеността ѝ от края на 90-те години на XX век. Към настоящия момент числеността на популацията се определя под 60 000 птици (Aarvak *et al.*, 2012; Petkov, 2013, Wetlands International *in press*). Общата тенденция на световната популация се определя като намаляваща (Delany, 2006; Cranswick *et al.*, 2012; BirdLife 2014; Wetlands International *in press*). Тази негативна тенденция в популацията се отчита у нас с оглед общия спад на максимално регистрираните числености на вида в България. Числеността на зимуващите в България червеногуши гъски е в пряка зависимост от общата численост на световната популация в комбинация с климатичните условия в страната, както и в страните на север от България по протежение на прелетния път. През по-меки зими до страната достига значително по-малка част от популацията, като при подобни зимни условия с температури над 10°C до нас достигат едва няколко хиляди птици, а някои остават да презимуват в района на Манич – Гудило или Кримския полуостров. Същевременно при снижаване на температурите видът реагира незабавно и в рамките на няколко дни числеността може да нарасне с няколко десетки хиляди птици. Спрямо условията на зимуване в други части от ареала в България е единственото място, където такава значителна част от световната популация се концентрира на относително неголяма територия. При продължително и значимо застудяване с дебела снежна покривка често птиците може да се придвижат на юг към района на Бургаските езера и други по-големи вътрешни язовири – например яз. „Овчарица“ (Дулев, 2014). Отделни ята продължават до района на делтата на р. Марица в Гърция, но численостите

там не надхвърлят 2000, и то при особено тежки зимни условия в България (Гигов, 2010). Най-ниски числености след 2001 г. са отчетени през зимния период 2006 – 2007 и 2010 – 2011 г., съответно 2448 екз. и 7070 екз. Това отражение на високите средноянуарски температури, които за януари 2007 г. са били средно 7,05°C, което частично обяснява ниските числености. Въпреки тези колебания в числеността средните стойности на максималните числености (виж по-горе) ясно показва същественото значение на България за зимуването на вида и неговото опазване. Въпреки че преобладава мнението, че числеността не е намаляла така драстично, както се предполагаше в през първите години след 2000 г., ясно е, че световната популация на червеногушата гъска е намаляла с близо 50% спрямо стойностите от края на 90-те години на XX век. През последните 4 – 5 години се наблюдава известно увеличение на числеността, за което говорят и данните от януари 2013 г., събрани по време на координирания мониторинг на вида в България, Румъния и Украйна (Petkov, 2013).

Един от важните показатели за състоянието на популацията е възрастовата структура, която може да служи за индикатор за гнездовия успех през годината. Данните за възрастовата структура на зимуващите в България червеногуши гъски като цяло са оскъдни основно поради необходимостта да се доближат ятата от хранещи се гъски достатъчно близко, което е трудно осъществимо по време на ловния сезон. Dereliev *et al.* (2005) съобщава за 34% млади при зимуващите червеногуши гъски. Данните са добити в района на Дуранкулашкото езеро през февруари в периода 1999 – 2001 г. Проучване, проведено през февруари 2005 г. в района на Дуранкулашкото езеро, показва, че 23,4% от 508 червеногуши гъски, на които възрастта им е определена, са били млади индивиди (Petkov, 2006b). В същата публикация се споменава, че в предишните 2 – 3 години делът на младите птици е по-малък от 10%. Това от своя страна е свидетелство за по-ниско ниво на оцеляване на младите птици през тези години. По-големият процент млади индивиди в дългосрочен план може да доведе до стабилизиране на световната популация на вида (Petkov, 2006b). Според Cranswick *et al.* (2012) процентът на младите птици, наблюдавани в местата за зимуване (главно в България) за седемгодишен период между 1996 и 2008 г., варира между 6% и 45%. Данни, събрани в началото на февруари 2011 г., показват средно 25,23% млади при оценени близо 1100 индивида от общо 7000 птици в района на с. Дуранкулак (Н. Петков – лични данни), данни от февруари 2014 г. показват при оценка на общо 6900 индивида, че младите съставляват средно 9,62% от всички птици (Е. Тодоров – лични данни). Необходими са по-задълбочени и целенасочени усилия за получаване на надеждна информация относно възрастовата структура на зимуващата у нас популация на вида, но преди края на ловния сезон е трудно и почти невъзможно доближаването на ятата на подходяща дистанция, за да се съберат качествени данни. Поради тази причина и преобладаващата информация е от края на зимния период през февруари, когато птиците допускат на по-близко разстояние. Събирането на по-пълни данни за възрастовата структура е важен аспект за мониторинга в бъдеще на популацията като цяло.

4.4. Екология на вида

4.4.1. Изисквания към местообитанията

Червеногушата гъска у нас има специфични изисквания по отношение на местообитанията за нощуване и за хранене и тяхното съчетаване. За нощуване птиците се нуждаят от обширни сладководни водоеми, като предпочитат такива със стоящи води и значителни открити водни огледала, макар и с обраствания от тръстика по периферията. Задължително условие е водоемът да е незамръзнал, да е с минимално присъствие на човека и безпокойство (т.е. основното, което видът търси там, е сигурност през нощта), както и да е в близост до земеделски площи, засети през есента със зърнени култури. В някои случаи птиците могат да нощуват в отчасти бракични води, течащи води и в морето, но това най-вероятно е принудителен избор. Освен за нощувка видът използва сладководните водоеми и за пиене на вода сутрин преди излитане и към 10 – 12 часа през деня, както и вечер след пристигане от местата за хранене. Дори при малко безпокойство, шум или човешко присъствие в местата за нощуване птиците напускат езерото и са принудени да ползват второстепенни места за прекарване на нощта, което увеличава енергетичните им загуби и възможностите им за оцеляване. Когато езерата са замръзнали или

има засилено безпокойство от интензивен лов, непосредствено в района на езерата или в езерата навлизат браконieri риболовци, гъските ноцуват в морето. Проведените телеметрични изследвания през януари и февруари 2011 г. в рамките на проект „Сигурно зимовище за червеногушата гъска“ LIFE09/NAT/BG 000230, показват, че гъските могат да ноцуват до 7 км навътре в морето, а по време на ловния сезон много по-често ноцуват в морето (Петков, 2011; Петков, Георгиева, 2013).

Хранителните местообитания са открити площи с поникнали зърнени култури на равнинен терен, осигуряващи достатъчна видимост и възможност птиците отдалеч да забележат евентуален неприятел. През есента, когато житните култури още не са поникнали, гъските се хранят често в подобно ситуирани царевични ниви, където обикновено има неприбрано опадало зърно. В значителна степен пригодността на хранителните местообитания зависи както от състоянието на самите култури, така и от наличието, дебелината и трайността на снежната покривка. Районът около Шабленските и Дуранкулашкото езеро е основно зимовище на червеногушата гъска поради съчетаването на всички основни изисквания на едно място – големи водоеми, обикновено незамръзващи поради близостта на морето, значителни площи житни култури, често без снежна покривка поради влиянието на морето и силните ветрове в района (Дерелиев, 2000; Дерелиев, Георгиев, 2002). Проведените изследвания в рамките на проекта LIFE09/NAT/BG 000230 показват, че от съществено значение при избора на хранителни местообитания са видимостта и липсата на високи структури и характеристики на ландшафта като полезащитни пояси, електропреносна мрежа и ветроенергийни турбини, които оказват негативно влияние върху вероятността хранещи се ята гъски да заемат съответната нива (Harrison & Hilton, 2014). Птиците заемат приоритетно тези ниви, където споменатите елементи на ландшафта са най-слабо застъпени. Липсата на значително безпокойство е също от съществено значение. През декември и януари гъските прелитат много по-дълги разстояния от местата на ноцуване до местата за хранене, като това се повлиява от наличието на силна ловна преса и от сеитбооборота в района. След края на ловния сезон на водоплаващи гъските се хранят основно в ниви в непосредствена близост около езерата и единствено прелитат до по-отдалечени полета, когато това се налага при изчерпаване на ресурса или поради липсата на засети с пшеница ниви в близост около езерата (Дерелиев, 2000; Petkov, 2006b; Петков, 2011).

Наличието на това съчетание от подходящи хранителни местообитания и места за ноцуване е от съществено значение за заемането на определено зимовище от вида.

4.4.2. Скитане

Съществуват многобройни данни за наблюдения на единични птици и малки групи от различни части на страната (Дерелиев, Георгиев, 2002; БДЗП, 2014, СНЦ Зелени Балкани – непубл. данни). Видът е регистриран дори в рамките на гр. Пловдив на р. Марица през януари 2012 г. (Г. Попгеоргиев, Д. Плачийски – лично съобщ.). Тези наблюдения включват вероятно птици, увлечени с по-големи групи белочели гъски. Може би регистрираните из България наблюдения на единични птици или малки групи свидетелстват за такова скитане, вероятно характерно за началния период на усвояване на територията на България от вида. През последните десетилетия не са наблюдавани признаци за склонност на вида към скитане, като се изключат преместванията, предизвикани от замръзването на водоемите в основните зимовища в страната, водещи до преместването на ятата в по-благоприятни райони.

4.4.3. Миграция

Проучванията сочат, че България може да се счита за най-южната част от ареала на червеногушата гъска и тук популацията долита да презимува. Първите птици се появяват в края на октомври – началото на ноември. Последните екземпляри напускат страната към края на март. През целия зимен период видът е много мобилен и често извършва непериодични миграции, които до голяма степен са предопределени от метеорологичните условия и/или състоянието на хранителния ресурс и на фактора безпокойство. Основно птиците мигрират от Румъния към България и обратно. На територията на страната по-кратки или по-далечни миграции могат да бъдат наблюдавани най-вече при лоши

климатични условия при рязко значително снижаване на температурите и обилен снеговалеж, като птиците се придвижват от районите на северните крайбрежни езера край Дуранкулак и Шабла на юг по крайбрежието. Миграции на юг от България са много рядко явление, но има съобщение за наблюдение на около 2000 екз. през студената зима на 1984/1985 г. в Северна Гърция (Heredia *et al.*, 1996).

4.4.4. Зимуване

Първите червеногуши гъски, долитащи за зимуване в България, могат да бъдат наблюдавани в края на октомври – началото на ноември, но първите по-значителни концентрации се формират не по-рано от края на ноември – средата на декември. Пиковите числености на червеногушите гъски в Дуранкулашкото и Шабленските езера се отчитат през втората половина на януари и през февруари. Както беше посочено, гъските извършват редица непериодични миграционни придвижвания на по-големи разстояния по време на зимуването, които се определят от климатичните условия и/или състоянието на хранителния ресурс и от безпокойството в рамките на цялото зимовище, което се простира от България до Украйна. Данни за фенологията на червеногушата гъска са посочени в раздел „4.2.2. Численост“.

Ключови в зимовището са местата за нощуване и местата за хранене. Предпочитани места за нощуване на гъските са сладководните езера по морския бряг, бавно течащи участъци на реки (Дунав) и в някои вътрешни язовири („Овчарица“ и др.). Птиците се струпват в компактно ято на повърхността на водоема, най-често в близост до тръстиковите масиви по периферията. Когато водоемите замръзват, червеногушите гъски нощуват и върху леда. При безпокойство при нощувките на Дуранкулашкото и Шабленските езера гъските могат да пренощуват и в морето, но микроклиматичните условия там са по-неблагоприятни и птиците са лишени от възможността да пият вода. Нарядко са наблюдавани малки групи да нощуват и в наводнени обработваеми полета.

Гъските започват да излитат от местата за нощувка рано сутрин преди и около изгрева на слънцето и се преместват към местата за хранене. Основната част от птиците напускат водоема в първите 30 – 45 минути от началото на излитането, но понякога то може да продължи 2 и повече часа, особено когато има голяма концентрация на гъски. По правило червеногушите гъски излитат от нощувката по-късно от големите белочели гъски, с които нощуват и се хранят заедно. Преди напускането на нощувката птиците се нуждаят от вода за пиене, което е особено видимо, когато ятата са нощували в морето, при което отлитането към местата за хранене по правило се предшества от кацане и водопой в сладководните водоеми до брега.

През деня гъските се хранят в нивите с есенни култури в значителен радиус около водоемите в зависимост от състоянието на хранителния ресурс и други фактори (най-вече безпокойството). В обедните часове ятата червеногуши гъски долитат за кратко обратно в езерата за водопой, след което отново се връщат да се хранят.

Първите птици започват да долитат за нощувка във водоемите със залеза на слънцето, но често продължават да долитат и след като е настъпила нощта. Когато съществуват условия, някои ята могат да продължат да се хранят и нощем, като излизат за това на бреговете на водоемите.

Важна особеност на червеногушата гъска е, че тя зимува съвместно и формира смесени ята с голямата белочела гъска. Това се отнася както за местата за нощуване, така и за местата за хранене, както и за извършваните ежедневни хранителни миграции. Обикновено в рамките на зимовището голямата белочела гъска е значително по-многобройна от червеногушата (както световната, така и палеарктичната ѝ популация превишават значително тази на червеногушата гъска), но е отбелязано и обратното съотношение. С оглед на смесените ята червеногушата гъска е подложена на значително безпокойство по време на ловния сезон, което оказва негативно влияние, тъй като освен тесен периметър около езерата (100 м от брега на езерата) на практика няма ограничение върху лова на

територията на зоните от Натура 2000 (освен 33 „Свищовско-Беленска низина“) независимо от концентрациите на червеногушата гъска. Така на практика Шабленската тузла е неизползваема като нощувка за червеногушите гъски по време на ловния сезон.

4.5. „Тесни места“ в жизнения цикъл на вида

Червеногушата гъска е типичен пример за вид, който има ясно изразени „тесни места“ в жизнения си цикъл по време на зимуването си в България, което го прави силно уязвим. Основното е сложното съчетание на необходими условия, за да може видът да пребивава (големи незамръзващи водоеми, стоящи пресни води, ивица защитна растителност по бреговете, спокойствие, близост до ниви, покълнали зърнени култури, тънка или липсваща снежна покривка). Второто тясно място при червеногушата гъска е концентрирането на основната част от световната популация на вида в две малки влажни зони (Дуранкулашкото езеро и Шабленския езерен комплекс) за продължителни периоди от зимата. Трета особеност, която прави вида много уязвим, е високата чувствителност към фактора безпокойство, което на практика означава, че един-единствен изстрел в близост до нощувката вечер при формирането ѝ практически прави цялото езеро неизползваемо за вида за нощта, като принуждава гъските да я прекарат в много изтощителни (или дори невъзможни при силно вълнение) условия в морето. По-малките размери на червеногушата гъска предопределят по принцип по-високи енергетични загуби от тези на по-едриите видове гъски и необходимост от относително повече храна от тях. Критична за вида е и тясната привързаност към най-многобройния и масов за ловуване вид, какъвто е голямата белочела гъска.

4.6. Данни за отглеждане на вида на затворено

Няколко червеногуши гъски са били отглеждани временно в Биологичната експериментална база „Калимок“ на ИБЕИ на БАН в с. Нова Черна (Дерелиев, Георгиев, 2002). Почти всяка зима постъпват по няколко ранени птици в Спасителния център за диви животни в град Стара Загора или в зоопарка в град Варна, като в центъра в Ст. Загора понастоящем има една птица. Опитът в други страни в Европа показва, че видът се отглежда и размножава сравнително лесно на затворено (Kolbe, 1979; Kramer, 1980). Към момента изкуственото размножаване на червеногуши гъски не е необходимо като средство за опазването на вида. Същевременно е необходимо да съществуват подходящи стационари за рехабилитиране на пострадали гъски, където те да могат да се възстановят за връщане в природата.

5. ЗАПЛАХИ И ЛИМИТИРАЩИ ФАКТОРИ

5.1. Неподлежащи на управление фактори

5.1.1. Популационно-биологични фактори

– Влияние на патогени, вирусни и други заболявания

Червеногушата гъска има склонност към образуване на мащабни концентрации, които могат да надхвърлят 50% и повече от нейната световна популация. В допълнение на това птиците могат да се струпват в много малки по територия места, какъвто е случаят с нощувките в България. Този факт прави вида силно уязвим от действието на неблагоприятни фактори, които засягат значителни части от популацията или дори могат да доведат до физическото ѝ унищожаване. При подобни струпвания се създават условия и за възникване на заразни заболявания, както е случаят със смъртоносния щам на птичи вирус H5N1, при което може да бъде засегната съществена част от световната популация. По време на епидемията от патогенния щам през 2006 г. има съобщения за смъртност сред водоплаващи птици в

района на 33 „Дуранкулашко езеро“, включително са регистрирани червеногуши гъски със сходни симптоми (Б. Николов, П. Шуруликов – лично съобщ.). Наличието на патогенния щам H7N1 при изследвания на мъртви червеногуши гъски е потвърдено за други страни (Chen *et al.* 2006). През февруари 2014 г. беше регистрирано измирането на десетки диви гъски, лебеди и патици в района на Карталийското блато на езеро Дуранкулак, събрани са проби за изследване от една птица от РВМС Добрич, но до момента не са изнесени резултати от изследването.

Значимост – потенциално висока

5.1.2. Конкуренция от страна на други видове

Червеногушата гъска не влиза в пряка конкуренция с други видове гъски и в частност с многобройната голяма белочела гъска. Двата вида образуват смесени ята, нощуват и се хранят заедно в едни и същи полета, като не е установено конкурентно поведение между видовете. При привършване на хранителните ресурси в определена територия (земеделска нива, засята със зимна пшеница) цялото смесено ято се премества към друга нива, а не се наблюдава прогонване на червеногушите гъски от по-едрият големи белочели гъски (Дерелиев, 2001; Дерелиев, Георгиев, 2002).

Значимост – ниска

5.1.3. Климатични промени – уязвимост на вида

– Глобалното затопляне и засушаването на климата

Глобалното затопляне има мащабен ефект върху популацията на вида, свързан с гнезденето, миграцията и зимуването му. Затоплянето на климата и изместването на северната граница на тайгата по посока на тундрата ще доведат до намаляване на гнездовото местообитание на червеногушата гъска. Промените в климата могат да доведат и до промени и разминавания във фенологията на вида и развитието на растенията и общите екологични условия в различните части на ареала. Преживяемостта на вида ще зависи от способността му бързо да се адаптира към настъпилите промени.

Климатичен модел за червеногушата гъска предвижда загуби на гнездови местообитания до 67% при умерено затопляне на климата до 2077 г., а при екстремно затопляне – до 85% (Zöckler & Lysenko, 2000). Компютърен модел за късоклюната гъска (*Anser brachyrhynchos*) предвиждат видът да загуби около 50% от хранителните си местообитания до 2050 г. в Северна Европа поради глобалното затопляне и промените в селскостопанските практики. Подобен ефект за червеногушата гъска е също възможен вариант, като той може да засегне хранителните местообитания по миграционния път. Глобалното затопляне е свързано и с повишаване на честотата на екстремални климатични явления, което също е неблагоприятно за червеногушата гъска в зимовищата в страната.

Засушаването на климата и силното намаляване на валежите особено през есенния период води до недостатъчно развитие на посевите от зимна пшеница и до липса на благоприятно състояние на основната храна на гъските през зимата. Такъв случай имаше през зимата на 2001/2002 г., когато поради сухата есен засетите житни култури в Добруджа не прораснаха и гъските нямаха подходяща хранителна база. Аналогични условия бяха наблюдавани през есента на 2011 г., когато значителни площи около езерата Шабла и Дуранкулак бяха засети едва през октомври и се забави развитието на посевите.

Друг ефект е преминаването към друг тип култури, включително технически и/или енергийни култури. Въпреки че в други страни зимуващи гъски се хранят с рапица, у нас червеногушата гъска не е наблюдавана да пасе в тези култури. Предпочитаната ротация от вида на зимна пшеница след царевица силно се влияе от засушаването, като земеделските производители избягват да рискуват със засяването на големи площи с царевица поради засушаванията в Приморска Добруджа.

Значимост – висока до критична

– Мразовити и много снежни зими

Продължителните и ранно настъпващи зими с преобладаване на ниски температури и обилен сняг могат да имат значителен отрицателен ефект. От една страна, ранното влошаване на времето и понижаването на температурите още в края на есента водят до преждевременно спиране на развитието на посевите от зимна пшеница и до липсата на храна за птиците през зимата. От друга страна, обилните на сняг зими с продължителни студени периоди също са причина за недостиг на храна, освен това птиците са с повишен разход на енергия за поддържане на телесната си температура. Това са причини, водещи до повишена смъртност в популацията. Не на последно място, подобни критични зимни условия могат да принудят птиците да извършват дълги миграции на юг или да се разпръскват в търсене на по-подходящи условия за презимуване. Подобни случаи има регистрирани през зимата на 2001/2002 г., когато при дебела и продължителна снежна покривна червеногушата гъска (наред с останалите видове гъски и патици) попадна в изключително затруднено положение поради липсата както на незамръзнали водоеми, така и на достъпна храна. Тогава видът зимува в страната с една от най-ниските си числености дотогава, като птиците са се насочили към разположените на юг страни – Гърция и Турция. Суровите и тежки условия през зимите на 2009/2010 и 2011/2012 г. доведоха до бедстващо положение на зимуващите в Приморска Добруджа гъски и много от тях бяха във видимо лошо физическо състояние без натрупани мастни резерви. Това е особено критично, когато се случва през февруари, когато птиците следва да натрупват резерви за обратната миграция към гнездовищата и предстоящия размножителен сезон. При тези условия могат да загинат до стотици гъски от физическо изтощение, а значим процент от популацията да не е готов да пристъпи към размножаване при достигане на гнездовия ареал в Арктична Русия.

Данни за смъртност от резки промени в зимните условия има от Южна Русия от района на Калмикия, където през декември 2010 г. стотици червеногуши гъски, останали в района поради меката зима, измръзнаха след обледеняване на перата при резкия спад на температурата (<http://www.piskulka.net/news.php?newstext=&newstype=All&year=2010>). Подобни явления до момента не са наблюдавани в България.

Значимост – висока до критична

– Намалена видимост поради мъгли и други фактори

Намалената видимост поради мъгли и други метеорологични фактори е сравнително често явление в района на Приморска Добруджа. Има съобщение за един случай на дезориентирано ято червеногуши гъски, летящо на малка височина в гр. Шабла, при което няколко птици са се сблъскали с електропроводи (Дерелиев, Георгиев, 2002). През зимата на 2011/2012 г. има регистриран случай на сблъсък с жици на електропреносната мрежа в района на Дуранкулашкото езеро. Същевременно мъглите са често явление в района и по-широкото разрастване на ветроенергийните съоръжения в Добруджа би могло да доведе до сблъсъци на прелитащи ята със тези съоръжения. Към момента няма данни за регистрирани инциденти със зимуващи гъски, а основно са засегнати птици от други разреди.

Значимост – неизвестна, вероятно ниска

5.1.4. Съществени социално-икономически промени

Приема се, че колективизацията около 1950 г., довела до уедряването на нивите със зърнени култури и до повишено разпиляване на реколтата се е отразило благоприятно на вида (Michev & Profirov, 1997). Реституирането на земеделските земи около Шабленското езеро след 1990 г. е свързано с изваждане от територията на резиденция Шабла на земи, които дотогава са играли ролята на защитната буферна ивица около езерото. Освен това след промените през 1989 г. оградата на резиденция Шабла е разрушена и впоследствие са налице постоянно нерегламентирано навлизане на хора и автомобили и браконьерско ловуване в непосредствена близост до Шабленското езеро (Дерелиев, Георгиев, 2002).

Възстановяването на земята на бившите собственици доведе до същественото ѝ раздробяване на дребни парцели, което затруднява кандидатстването за агроекологични плащания на арендатори в района на Приморска Добруджа и влияе негативно на потенциалното решаване на конфликти и проблеми, свързани с местното земеделие.

Значимост – висока до критична

5.2. Подлежащи на управление фактори

5.2.1. Влошаване и разрушаване на местообитания

Промените в местообитанията на даден вид могат да имат значително негативно влияние върху неговото общо разпространение и численост. Червеногушата гъска има характерен денонощен режим и съответните изисквания към местообитанията. Наличието на обширни водоеми, подходящи за нощуване и осигуряващи прясна вода за пиене, наличието на обширни полета с покълнала пшеница, обуславят разпространението и избора на местата на зимуване на вида. Съществени промени в ландшафта (Harrison & Hilton, 2014), натоварването от безпокойство, урбанизирането имат негативни последици за числеността и разпространението на зимуващите птици поради влошено физическо състояние на птиците вследствие тези промени.

– Промени в земеделските практики

Заплахата се изразява във възможността в земеделските кооперации и отделните частни земи да настъпят промени както в отглежданите култури, така и в земеделските практики като сеитбооборот, видовете култури, участващи в него, времето на засяване. Евентуални промени, при които вместо за зърнопроизводство земите да бъдат използвани за лозя, овощни и зеленчукови градини или всякакъв друг вид земеделско ползване, ще лиши червеногушите гъски от основния им хранителен ресурс.

През последните 10 – 15 години най-съществените промени, които могат да повлияят значително на разпространението и числеността на вида, са свързани с отглежданите култури и съответно с избора на сеитбооборот. В периода 1998 – 2003 г. се наблюдава по-широко навлизане на енергийните и техническите култури, които дотогава имаха ограничено разпространение около езерата. Исторически се счита, че видът е преместил зимовището си от Каспийско към Черно море именно поради навлизането на техническите култури на мястото на пасища и зимна пшеница, което е възможно да се случи и в района на Добруджа. В периода 2007 – 2012 г. силно нарасна делът на рапицата в района на Приморска Добруджа. Въпреки че други видове гъски пашуват на рапица, а има и данни за Румъния, че червеногушата гъска се храни с рапица, у нас видът не е наблюдаван да ползва тези култури като хранителен ресурс. В близост до Шабленското и Дуранкулашкото езеро има силно изразена тенденция за превръщане на земите в зеленчукови градини поради близостта на езерата и необходимостта от напояване.

Тези промени могат да доведат до липса на подходящи или достатъчни по количество хранителни местообитания и до лошо физическо състояние на птиците. Това е от особена важност през февруари, когато след края на ловния сезон гъските се хранят непосредствено около езерата и натрупват хранителни запаси, важни за миграцията към местата на гнездене. При липса на подходящи или достатъчно посеви в близост до езерата гъските са принудени да търсят храна на по-отдалечени територии, което води до повишени енергийни разходи и рискове за птиците. През години, когато около езерата няма подходящи хранителни ресурси, гъските са принудени дори и след ловния сезон да прелитат значителни разстояния за намиране на храна, което води до неефективност и повишени разходи при храненето.

Ако това е съчетано и с лоши метеорологични условия, допълнително влошава условията за преживяемост на зимуващите гъски и/или натрупването на хранителните резерви, необходими за прелета и началото на размножителния период.

Значимост – висока до критична

– Урбанизиране и застрояване в местата за хранене и нощуване

Урбанизирането на отделни участъци от хранителните местообитания при промяна на предназначението на земеделските земи с цел застрояване или изграждане на пътна и друга инфраструктура води до фрагментация на местообитанията, което влошава качеството на местообитанието и го прави непривлекателно за вида. Моделът на избягване на елементи на ландшафта от червеногушата гъска (Harrison, Hilton, 2014) показва недвусмислено, че урбанизираните територии имат прогонващ ефект поради безпокойството от присъствието на хора и от шума. Характерен пример са големите езера непосредствено на север от границата на румънска територия в района на Мангалия, които са силно урбанизирани по периферията си и почти никога не се използват за нощуване от гъските. Дори когато през януари 2013 г. гъските се хранеха в ниви в близост до този район, те нощуваха в Дуранкулашкото и Шабленското езеро.

Към 2010 г. са съществували 37 проекта (одобрени или планирани) за урбанизиране на бреговете на Дуранкулашкото езеро и поне още 10 в близките до тях територии. При справка от ноември 2013 г. РИОСВ Варна не посочва нито един от одобрените проекти да е с изтекла давност. Към момента урбанизирани са само най-западните брегове на Дуранкулашкото езеро, които граничат със село Дуранкулак, и в тази част на езерото никога не нощуват гъски. Всяко по-нататъшно урбанизиране на крайбрежието на езерата или застрояване в близост и върху земеделските земи до тях ще има съществено негативно влияние и ще доведе до прогонване на гъските.

Значимост – висока до критична

– Мащабно ненавременно засяване на посевите

В отделни години поради засушаване или обилни дъждове закъснява засяването на зимната пшеница, при пристигането на гъските посеви не са прораснали достатъчно и няма подходящи хранителни местообитания. Закъснението в провеждането на есенната сеитба на пшеницата може да бъде сериозна предпоставка за влошаване на условията в зимовището като цяло. В такива случаи посеви не успяват да се развият достатъчно, за да осигурят храна на гъските. Това от своя страна ще принуди птиците да мигрират или да се разпръснат в търсене на по-благоприятни условия за изхранване. Подобни бяха условията през зимата на 2011/2012 г., когато при ранното пристигане на първите гъски те основно се хранеха със семена от царевица, останала по нивите, поради липсата на израснали посеви около езерата.

Значимост – висока

– Изграждане на ветроенергийни централи и съоръжения в местата на хранене

През последното десетилетие в района на Приморска Добруджа се регистрира бум на развитието на ветроенергийни централи, като общото им разположение и планиране е хаотично и е резултат от нерегулирани частни инициативи без наличие на общ устройствен план. В резултат на това бяха изградени значителни ветроенергийни мощности в основни места на хранене на зимуващите гъски. Изследванията в Западна и Северна Европа показват, че ветрогенераторите оказват негативно влияние върху гъските основно с прогонващия си ефект от местата за хранене и водят до ефективна загуба на хранителни местообитания (Larsen & Madsen, 2000; Larsen & Clausen, 2002, Madsen & Boertmann, 2008 и др.). В района на Приморска Добруджа има предложени и одобрени в различна степен над 2000

турбини. Това, съчетано със значително изграждане на ветрогенератори в румънската част на Добруджа, поставя под въпрос наличието на достатъчно по площ подходящи места за зимуване на гъските. Изследване, проведено през 2012 – 2013 г. в рамките на проект LIFE09/NAT/BG 000230 за оценка на прогонващия ефект на ветроенергийните съоръжения, показва, че ако съществуващите инвестиционни предложения за подобни съоръжения в района на българската част от Добруджа бъдат реализирани, то те ще доведат до намаляване на подходящите за вида местообитания с 24%. Първоначалните изследвания за оценка на въздействието на вече изградените ветроенергийни турбини показва, че това е довело до ефективната загуба на минимум 45 км² от наличното местообитание за ползване от вида. При евентуално реализиране на всички предложения за изграждане на ветрогенератори в района ще се стигне до загуба на нови 134 км² хранителни местообитания (Harrison & Hilton, 2014). Същевременно гъските се определят като едни от потенциално уязвимите видове от сблъсък с ветроенергийни съоръжения (Langston & Pullan, 2003). Гъските са уязвими към повишена смъртност, тъй като са дълго живеещи с бавно възпроизводство.

Значимост – висока до критична

– Засилено използване на торове и други препарати в селскостопанските площи

С интензифицирането на земеделието в района на Добруджа все повече се засилва използването на химически торове и други препарати в нивите с житни култури. През февруари при безснежно време тракторите разпръскват амониева селитра буквално сред пасящите ята червеногуши гъски. Липсват конкретни данни за това дали птиците поглъщат разпръскваните вещества, но е налице възможност за отравяния. Първоначалните резултати от пилотно изследване за натрупването на вредни вещества в организма на зимуващите гъски, проведено от БДЗП, Биологична станция „Доняна“ и Института за изследване на дивеча в Испания, показват наличие на олово и пестициди при червеногушите гъски, като нивата са по-високи от тези при голямата белочела гъска. Засега това са предварителни данни и влиянието върху птиците на тези концентрации е неизвестно.

Значимост – неизвестна, потенциално висока

– Използване на отрови за борба с гризачите в земеделските земи

Използването на родентициди в отделни случаи е причинило натравяния на гъски не само у нас, а и в зимовищата в Румъния и Украйна (Cranswick *et al.*, 2012). Неправилното използване на родентициди през зимата на 1988/1989 г. е причина за отравянето на голям брой животни и птици, включително и на минимум 123 червеногуши гъски (БДЗП – НБОИ – непубл. информация). Публикация обобщаваща данни от този период посочва 400 мъртви червеногуши гъски в района на Шабла и Дуранкулак и още 62 в други части на страната вследствие на употребата на родентициди (Нанкинов, 2010). Тогава проблемът възниква от безконтролното разпръскване по полетата на пшеница, обработена с цинков фосфат, както и използване на редентин и талон. Като се има предвид, че каламитети на гризачи се появяват периодично на всеки 5 – 7 години, това поставя сериозно въпроса за начина на провеждане на кампаниите срещу тях, като при неправилно залагане на отровните примамки може да бъде унищожена голяма част от световната популация на червеногушата гъска. Европейският съюз има значително по-строги правила относно позволените субстанции и начина им на ползване, като бяха забранени редица отровни вещества до края на 2008 г. (напр. карбофлуран). За съжаление, проверки на места от служители на БДЗП показват занижени критерии и липса на контрол при прилагане на различните химикали в селскостопанските дейности.

Значимост – потенциално критична

5.2.2. Пряко унищожаване и преследване

– Браконьерство

Въпреки че червеногушата гъска е защитен по закона вид и не е ловен обект, често биват отстрелвани отделни до няколко десетки птици. До известна степен това се дължи на факта, че видът зимува съвместно и образува смесени ята с голямата белочела гъска, която е ловен обект, както и на факта, че ловът често се провежда „на силует“ – при условия, непозволяващи добро идентифициране. Не са редки случаите обаче, когато е регистрирано да се стреля и по чисти ята червеногуши гъски и при добра видимост на цветовете на птиците. Това е свидетелство за ниска подготовка при част от ловците, които не различават вида, както и за пренебрежително отношение към закона. По оценка, направена в края на 90-те години от работещ в района на езерата екип на БДЗП, за един сезон се отстрелват до 200 червеногуши гъски. Многократно по-голям е броят на раняваните гъски, но няма оценка на броя на умиращите по-късно вследствие на раняването птици. Според Cranswick *et al.* (2012) по данни от България в периода 1995 – 2009 г. между 3 и 5% от популацията на червеногушата гъска бива убивана или ранявана всяка година в страната. Подобни данни говорят, че браконьерският отстрел може да е много сериозна заплаха за оцеляването на вида. Въпреки че общият брой на убити гъски не е висок, той оказва кумулативно въздействие с отстрела в другите части на прелетния път на вида.

Значимост – висока

– Масабно безпокойство по време на лов в местата на нощувките

Непосредствено около основните места за нощуване през всички месеци от ноември до януари се извършва извънредно интензивен лов при високи концентрации на зимуващи гъски. Въпреки че Дуранкулашкото езеро и Шабленският езерен комплекс са защитени зони за птиците от националната екологична мрежа и част от Натура 2000 с цел опазването на червеногушата гъска, ловът е разрешен на 100 м от брега на влажните зони. Макар ловът около природна забележителност Дуранкулашко езеро да е забранен на 100 м от бреговата ивица на водоема (от 1980 г.), а в района на Шабленското езеро – също от близко до това разстояние (от 1995 г.), през 90-те години на XX век и първите години след 2000 г. обикновено се ловуваше от самия бряг. Тази практика намаля съществено поради съвместни активни дейности по спазването на ограничението от екип на БДЗП и Ловно-рибарското дружество гр. Шабла и РИОСВ – Варна, РДГ – Варна, след 2010 г. Шабленска тузла, която потенциално е важно място за нощуване на червеногушата гъска и в неловни дни е приютявала до 9000 червеногуши гъски (Дерелиев, 1998), до момента не е поставена под законова защита и вследствие на лова се използва рядко от нощуващи гъски, и то единствено след края на ловния сезон или в отделни неловни дни.

При проучване на ловната преса през зимата на 2009/2010 г. само за един ден на 16.01.2010 г. при излитане на птиците в района на Дуранкулашкото езеро са направени 471 изстрела, като ловците са били 150 души, с 50 превозни средства, които освен автомобили са включвали и хеликоптер. На следващия ден, 17.01.2010 г., са изстреляни 325 патрона, ловците са били 75 души, с 30 автомобила (С. Гигов/БДЗП – непубл. информация). Тези данни сами по себе си говорят за значителната ловна преса, която може да се концентрира в района.

Законовите разпоредби в сегашния си вид предоставят на практика възможност да се ловува в тъмната част на денонощието, когато гъските могат да се видят единствено по силует. В миналото не са били и редки случаите, когато браконieri влизат и стрелят в самата нощувка (Дерелиев, Георгиев, 2002). По този начин нощувките са подложени на значително и системно силно въздействие, като в последния случай практически местата стават неизползваеми, макар и за дадената нощ. При повтаряне на подобно въздействие нощувката не се ползва за по-дълъг период от време. Това принуждава птиците да нощуват в по-неблагоприятни места, свързани с повишени енергийни загуби или рискове – като морската акватория до езерата.

Значимост – висока до критична

– Прогонване от местата за хранене от земеделци

Земеделците са често с негативно отношение към гъските, защото считат, че те нанасят щети, като пасат посевите. Вследствие на това някои фермери целенасочено прогонват гъските от посевите, което е особено критично през януари и февруари, когато климатичните условия са сурови и гъските натрупват хранителни запаси за прелета към гнездовите места. Това съществено може да повлияе на физическото състояние на гъските поради повишаване на енергийните разходи и намаляване на ефективното време на хранене особено през късите зимни дни. Птиците не могат да се хранят пълноценно, съкращава се времето им за хранене и се увеличава продължителността на полета в денонощието, респективно – енергийните загуби. Това съществено може да повлияе на способността им да осъществят обратния прелет към местата на гнездене или на възможността им за размножаване на значителна част от популацията, тъй като са т.нар. capital breeder – тоест натрупват хранителни запаси, които използват за достигане на обратната миграция и за да пристъпят към размножаване веднага след достигане на местата за гнездене. Когато общото им физическо състояние е лошо и нямат достатъчно хранителни резерви при достигане на гнездовищата, те не пристъпват към размножаване.

Значимост – висока

5.2.3. Безпокойство

Безпокойството може да окаже съществено влияние върху зимуващите птици, тяхното физическо състояние и възможностите за преживяване и размножаване. В района на езерата около Шабла и Дуранкулак има наличие на значително, системно и повсеместно безпокойство върху вида в пределите на цялото зимовище. Червеногушите гъски биват безпокоени нощем, сутрин и вечер в местата си за нощуване от ловци, браконieri, риболовци, а в миналото и през деня от разставянето на рибарски мрежи за нуждите на ресторанти в района на Дуранкулашкото езеро. Птиците ежедневно предприемат дълги прелети в търсене на спокойни места с достатъчно храна, като са обект на обстрел и при самото прелитане от място на място. През деня ятата от червеногуши и големи белочели гъски биват преследвани активно от ловци в местата за хранене. По този начин през голяма част от денонощието гъските са в полет, което, от една страна, е много енергоемко, а от друга – съкращава времето им за хранене и попълване на енергийните загуби.

Значимост – висока

– Ловна преса в местата за хранене

Големият брой големи белочели гъски у нас през зимата привлича освен местните ловци и голям брой ловци от други части на страната и от чужбина. Проучвания върху ловната преса са проведени в района на Шабленското и Дуранкулашкото езеро в края на 90-те години (Дерелиев, 2000). Данните от това проучване показват, че ловните човекодни в този район за един сезон могат да достигнат до 854, а в най-активния период на ловния сезон (декември – януари) броят на ловците в сутрешен лов край всяко от езерата може да надхвърли 50 души. В рамките на един астрономичен час в района на Шабленското езеро са отчетени 500 изстрела. Не е известно каква е ролята на лова в района на Бургаските езера и ез. Сребърна и Свищовско-Беленската низина, но те също са места с много висока ловна преса.

През ловния сезон е редовна практика ловци незаконосъобразно да навлизат в земеделските посеви с превозни средства, най-вече с високо проходими 4x4 автомобили и да преследват ятата гъски, като не са редки случаите, когато се стреля направо от движещите се автомобили, което е забранен ловен метод съгласно ЗБР. Това води до повишено безпокойство и пречатства гъските да се хранят нормално. В ловни дни гъските трябва непрекъснато да прелитат от едни ниви в други поради преследване от ловци или да извършват по-далечни прелети към вътрешността на Добруджа с цел да намерят по-спокойни места за хранене. Данните от 90-те години на XX век показват, че в ловни дни гъските прелитат за хранене много по-дълги разстояния отколкото в неловните (Дерелиев, 1998).

Преследването на пасящите гъски в нивите е една от най-сериозните заплахи за вида. Подобно на прогонването от земеделските стопани това безпокойство ефективно намалява времето за хранене на гъските, принуждава ги да търсят по-нискокачествени хранителни местообитания, честото принудително прелитане от една нива в друга, съчетано с наличието на множество ветрогенератори, чието избягване също влияе на полета им и води до повишени енергийни разходи.

Изборът на местообитание е йерархичен процес, основан на различни фактори и параметри, на които видовете базират избора на едно или друго местообитание, това включва освен наличието на подходящи хранителни ресурси и фактора спокойствие и безопасност, който може съществено да повлияе върху избора на местообитание (Bregnballe & Madsen 2004; Madsen & Fox 1995, Madsen 1998a, b). Особено критично това безпокойство може да бъде при влошени климатични условия, които не са редки през януари, когато е най-активният лов на гъски. През януари 2013 г. поради безпокойството от навлизане на ловци с автомобили по нивите в рамките на близо седмица почти цялата популация на червеногушата гъска в района на защитените зони от мрежата Натура 2000 – Шабла и Дуранкулак и прилежащото крайбрежие, отлиташе за хранене на 2 – 3 км навътре в територията на Румъния, където не се ловуваше поради ограничения в пограничната зона. Това поведение на гъските се запази през всички ловни дни. През зимата на 2013 г. в нива близо до с. Тюленово беше застреляна червеногуша гъска пред очите на представител на БДЗП от ловец в движещ се автомобил с повишена проходимост, навлязъл в нива със зимна пшеница. Тези факти показват сериозността и значението на проблема. Системното безпокойство от ловци в местата за хранене води до невъзможността да се ползват адекватно наличните ресурси от зимуващите червеногуши гъски в района. На практика в района освен акваторията на езерата няма територия, поставена под защита, където птиците могат да почиват или да се хранят необезпокоявани от лов през деня.

Значимост – висока до критична

– Риболов в местата за нощуване

Риболовът с мрежи в местата за нощуване е извънредно силен фактор на безпокойство, когато рибарите навлизат с лодки във водоемите в тъмната част на денонощието и през деня в района на ресторантския комплекс на брега на Дуранкулашкото езеро. Това води или до прогонване на птиците, или до преместване на нощувката в морето, или до по-ранно сутрешно излитане на ятата към местата за хранене. Свързано е и с повишен стрес за птиците, повишени енергетични загуби, невъзможност да пият вода и може да предизвика трайно напускане на птиците от езерата. Въпреки въведената забрана за промишлен риболов във вътрешни и крайбрежни водоеми браконьерски дейности в тази насока продължават предимно през тъмната част на денонощието. Засилените мерки за контрол в крайбрежните езера – Дуранкулак и Шабла например, водят до снижаване на нарушенията и възможност за гъските по-често да нощуват в тях.

Значимост – висока до критична

5.2.4. Въздействие на социално-икономически фактори от управляем характер

– Промени в собствеността

Приватизирането на земите постави въпросителни за насоките на развитието на земеделието в районите на зимуване на червеногушата гъска в България, особено за района на Дуранкулашкото и Шабленските езера. Желанието на местната администрация да привлече крупни инвеститори води със себе си и проблема с целостта и взаимовръзката на местообитанията на гъските в района, които зависят от традиционното ползване на земята и най-вече от отглеждането на зимна пшеница в подходящи по площ и разположение ниви. Като цяло съществува сериозна заплаха за подмяна на културите в такива, неизползваеми за птиците за храна и пространственото планиране на сеитбооборота, или от пълна промяна на земеползването, особено на територии в непосредствена близост до езерата. С

икономическите промени и засиления инвестиционен интерес към Черноморското крайбрежие интересът към развитие на туристическа инфраструктура от местни и чуждестранни инвеститори твърде вероятно ще нараства, тъй като тази част от крайбрежието е останала най-малко засегната от строителния бум по морето.

Значимост – висока до критична

– Засилено използване на препарати и химизация на селското стопанство

Настъпилото икономическо стабилизиране и окрупняване на земеделските кооперации в района води със себе си и по-засилена химизация за контрол над плевели, паразити и торене на посевите, което неминуемо ще има влияние поради натрупването на химикали в организма на птиците. В редица места теренни проучвания на БДЗП са регистрирали лоши практики при ползването на препарати за земеделски нужди (<http://bspb.org/bg/news/Pestitsidi-i-nezakonno-izpolzvane-na-otrovi-v-Rusenski-Lom.html>), като подобни случаи са регистрирани и в Добруджа. Първоначални резултати от пилотен проект на БДЗП, Биологична станция „Доняна“ и Института за изследване и опазване на дивеча в Испания показват наличие на повишено количество на олово и пестициди в организма на червеногушите и големите белочели гъски. Въпреки това са необходими задълбочаване на изследването и разширяване на обхвата и извадката му и публикуване на резултатите.

Значимост – неизвестна, потенциално висока

– Урбанизиране на териториите и подобряване на инфраструктурата около местата за нощуване, улесняване на достъпа на хора до водоемите

Има изразена тенденция за развитие на инфраструктурни обекти и за урбанизиране на терените около Дуранкулашкото и Шабленските езера. От една страна, това ще намали безвъзвратно привлекателността на местата за нощуване поради намаляване на естествения им характер, от друга – ще увеличи безпокойството на птиците. Констатирани са редица случаи, когато сутрешният риболов с лодка в Дуранкулашкото езеро за нуждите на ресторанта на брега, извършван до централното водно огледало, е ставал причина нощувалите в морето червеногуши гъски да кръжат с часове над езерото, без да могат кацнат да пият вода (Дерелиев, Георгиев, 2002). Въпреки че официално промишленият риболов е забранен в крайбрежните езера, в ресторантите в околността се сервират риба и речни раци, вероятно произхождаща от двете езера.

Налице е значително увеличаване на предложения за развитие на инфраструктурата на района чрез изграждане на туристически обекти като голф игрища и вилни селища, дори в непосредствена близост на брега на езерата, ползвани за нощувка от гъските. Очаква се тази експанзия от подобни проекти в бъдеще да се увеличи. Подобни обекти, ако са неуместно разположени, могат, от една страна, пряко да намалят хранителните райони на гъските, а от друга – системно индиректно да им причиняват безпокойство. Много от предложенията, които са близо до или между защитените територии в района, крият риск да причинят безпокойство на птиците и да компрометират местата им за нощувки.

Значимост – висока до критична

5.2.5. Случайни фактори

– Сблъсък с електропреносната мрежа

Обикновено това са редки случаи, като до момента са регистрирани единични инциденти при лоши метеорологични условия или стресови ситуации. През втората половина на 90-те години на XX век е регистриран инцидент на сблъскали се птици при подобни условия на територията на гр. Шабла (Дерелиев, Георгиев, 2002). През февруари 2012 г. при излитане от нива в северната част на Карталийско блато на 33 „Дуранкулашко езеро“ една червеногуша гъска се сблъска с жиците на електропреносната мрежа и впоследствие загива (Д. Митев – лично съобщ.), а през 2013 г. при подобен сблъсък загива една млада птица в района на Бургас – ез. Вая (<http://bspb.org/bg/news/izchezvastvidgaskazagina.html>). Тези факти показват наличието на проблем, предвид това, че част от електропреносната мрежа беше разширена през последните 10 години, поради получаване на електроенергия от възобновяеми източници и включването на повече мощности в мрежата. За щастие, не е констатиран масов сблъсък с електропроводната мрежа.

Значимост – ниска, потенциално средна

6. ПРЕДПРИЕТИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ

6.1. Опазване на местообитания

Двете най-важни и ключови за опазване на вида езера за нощуване са поставени под законова защита – Дуранкулашкото езеро (като природна забележителност (ПЗ) „Дуранкулашко езеро“, обявена със Заповед № 123/21.02.1980 г. на КОПС към МОСВ) и Шабленското и Езерецкото езеро като защитена местност (Заповед № ДВ-31/24.01.1995 г. на МОСВ). Понастоящем и двете защитени територии са включени в националната екологична мрежа като защитени зони за птиците.

Създадената от МОСВ администрация на резерват „Сребърна“ и разработеният план за управление от ЦЛОЕ (сега ИБЕИ) и приет от МОСВ през 2001 г. са от съществено значение за опазването на това зимовище на червеногушата гъска.

В периода 2007 – 2014 г. всички основни места за нощуване на червеногушата гъска и част от прилежащите места за хранене на вида са обявени за Защитени зони за птиците по ЗБР като част от мрежата Натура 2000 на основа на предложението и документацията, разработена и внесена от БДЗП. В резултат на представената документация и последвалата оценка от експерти на БАН в рамките на изграждането на Националната екологична мрежа са обявени за Защитени зони за птиците всички основни зимовища на вида, като са предвидени различни по степен ограничителни режими, които да спомогнат за тяхното опазване. Ловът е забранен в Свищовско-Беленската низина, където защитената зона обхваща основно хранителни местообитания. Видът е регистриран в общо 29 защитени зони за птиците по ЗБР (Приложение № 2), от тях с ключово значение са 5, които са важни за опазването на вида (<http://natura2000.moew.government.bg/Home/Natura2000ProtectedSites>).

6.2. Преки природозащитни мерки, изследователски мерки и мониторинг

6.2.1. Мониторинг и изследвания

Наличната информация за вида е обобщавана и издавана в различни публикации през годините – данните до 50-те години на XX век в Патев (1950), специализирана статия с данни за вида до 1981 г. публикуват Ivanov, Pomakov (1983), обобщена е информацията в Червената книга на НР България (1985) и том 26 от „Фауна на България – Птици“, част 2 от Нанкинов и кол. (1997). Статия с данни за вида публикуват Michev, Profirov (1997). ФЛБ публикува списък с научни и природозащитни дейности, свързани с опазването на вида и осъществени в периода 1997 – 2011 г. (Simeonov & Possardt, 2011). Обобщени данни за Софийско са публикувани от Нанкинов и кол. (2004).

Червеногушата гъска е обект на ежегоден мониторинг в рамките на среднозимното преброяване на водолюбивите птици от 1977 г. насам. Обобщени данни от тази схема на мониторинг на зимуващите птици в страната са обобщени в отделни публикации – например Rose, Taylor (1993), Костадинова и Дерелиев (2001) и Michev, Profirov (2003).

Първото целенасочено проучване на червеногушата гъска се провежда в периода 1991 – 1994 г. по проект на Института по зоология при БАН (сега част от ИБЕИ) в района на езерата Шабла и Дуранкулак. Този проект поставя основите на дългосрочната програма за мониторинг на зимуващата популация на вида в България (Дерелиев, Георгиев, 2002).

През 1995 г. в рамките на БШПОБ екип на БДЗП поставя началото на дългосрочния мониторинг на зимуващата популация на вида в Приморска Добруджа, като той е продължен и през фаза II на БШПОБ. Мониторингът се провежда в периода ноември – март и е един от най-дългогодишните интензивни проучвания върху отделен вид у нас и от най-подробните база данни с информация за червеногушата гъска в рамките на ареала ѝ. Основният аспект на мониторинговите дейности е фенология и разпространение на вида в района. През отделни години са събирани данни за разпространението на хранещи се ята, възрастова структура на популацията и други (Дерелиев, 2000; Cranswick *et al.*, 2012). Като част от работата е изградена мрежа от местни доброволци със значителен опит и се обучават и привличат нови участници. В рамките на природозащитната и изследователска програма на БДЗП тази дейност е продължена и се осъществява и към настоящия момент, като след 2002 г. дейността е финансирана и се консултира от Тръста за опазване на влажни зони и водоплаващи птици (WWT) (Петков, 2013), а в рамките на започналия през 2010 г. проект по програма LIFE+ на ЕС – „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска в България“ LIFE 09/NAT/BG 000230, се разработва цялостна мониторингова програма за вида с участието на експерти на WWT, която да бъде внесена за одобрение в ИАОС като част от НСМБР.

Дейности по проучване на числеността и разпространението на вида в Приморска Добруджа се провеждат с различна интензивност и от Фондация „Льо Балкан – България“ (Simeonov *et al.*, 1997), СНЦ „Зелени Балкани“, които осигуряват допълнителна информация за числеността и разпространението на вида. Данните, събирани от СНЦ „Зелени Балкани“, се съхраняват в орнитологична база данни.

Опитите за телеметрични изследвания на вида започват в края на 90-те години XX век, като през 1998 г. са направени първите опити за сателитно проследяване на червеногушата гъска от страна на ФЛБ с поставянето на предавател на уловена в района на гр. Шабла червеногуша гъска, който впоследствие не е сработил.

В рамките на проект LIFE 09/NAT/BG 000230 за опазване на червеногушата гъска са проведени първите успешни телеметрични изследвания от екип на БДЗП и WWT, като са поставени 3 бр. 22-грамови радио GPS логъри през януари 2011 г., които събират първата информация за локалните придвижвания на гъските и редица биоенергетични данни (Петков, 2011). Подобни радиологъри са поставени успешно през 2013 и 2014 г. общо на 22 птици (Петков, Георгиева, 2013; Petkov, 2013, 2014). Първоначалните събрани данни допринесоха и за идентифициране на ново място в Румъния за зимуване на вида и то е включено в НАЕП на Румъния благодарение на събраната по проекта информация.

През февруари 2012 г. е проведено първото успешно сателитно проследяване на червеногуши гъски от екип на Българо-американски проект на ФЛБ и USFWS за проучване и опазване на вида, като е поставен сателитен предавател на три птици – две млади и една възрастна (Simeonov & Possardt, 2012). През февруари 2013 г. в рамките на този проект са поставени нови три сателитни предавателя на две възрастни и една млада птица, които успешно достигат до местата на гнездене. Същата година в рамките на проект LIFE 09/NAT/BG 000230 експерти на WWT съвместно с екип на БДЗП поставят 2 сателитни предавателя на 2 възрастни мъжки птици. Всичките 5 птици са успешно проследени до гнездовите находища на п-в Таймир и една до п-в Гидан в Арктична Русия (Петков, 2014), като 2 от птиците успяват

да се завърнат през зимата на 2013/2014 г. до зимовищата си на територията на п-в Крим в Украйна. Резултати от първите изследвания на ФЛБ са представени в статия, описваща отделните етапи от миграцията на вида (Simeonov et al., 2013; Simeonov et al., 2014). През февруари 2014 г. в района на Дуранкулак са поставени нови 4 сателитни предавателя на червеногуши гъски в рамките на осъществени съвместни полеви дейности между БДЗП, ФЛБ, ROS и WWT (Petkov, 2014), а още един предавател е поставен през март същата година от ФЛБ. Чрез тази последователност от успешни проследявания България има съществен принос към проучването на миграционните пътища и местата за стационариране на вида по време на годишния му жизнен цикъл.

В рамките на проект LIFE 09/NAT/BG 000230 на БДЗП в периода 2011 – 2013 г. са извършени и множество проучвания и анализ на съществуваща информация, като основен аспект е разработването на хабитатен модел на хранителните местообитания на вида. В рамките на три последователни зимни сезона на основата на трансектен метод са събрани данни за разпространението и избора на хранителни местообитания. Това изследване заедно с други допълнителни данни от провеждания мониторинг е залегнало в разработването на карта на ключовите зони за вида и карта на чувствителните зони, което има за цел да служи за базова основна информация при вземане на решения и определяне на въздействието и оценката на инвестиционни намерения в района на Приморска Добруджа (Petkov, 2013, Petkov, 2014).

Друго целенасочено проучване в рамките на този проект е проведено през зимния период 2011/2012 и 2012/2013 г. за оценка на бариерния ефект на ветрогенератори в района на Приморска Добруджа. В допълнение през 2013 г. е за оценка на въздействието на прогонващия ефект на ветрогенератори на ниво физически блокове на земеделски стопанства. Първоначалните резултати показват негативното влияние на ветрогенераторите като елемент от ландшафта заедно с електропреносната мрежа и полезащитните пояси (Harrison & Hilton, 2014)

През 2012 г. е проведено първото токсикологично проучване на червеногушата гъска в рамките на съвместен проект между БДЗП, Биологична станция „Доняна“ и Института за изследване на дивеча в Испания. То има за цел определяне на нивата на оловно натрупване в организма на гъските, както и на други вредни вещества, като това е първото подобно изследване при червеногушата гъска изобщо. Резултатите показват леко завишени резултати на нивата на съдържание на олово спрямо голямата белочела гъска.

През 2013 г. с финансиране в рамките на проект „Сигурно зимовище за червеногушата гъска“ LIFE 09/NAT/BG 000230 и на WWT беше изградена Полева станция „Дуранкулак“ на БДЗП, която има за цел да бъде логистичен център за провежданите теренни изследвания и природозащитни дейности в района на Приморска Добруджа в областта на зимуващите гъски и влажните зони.

6.2.2. Природозащитни и практически дейности по опазване на вида и местообитанията му.

Първите стъпки към практически действия по опазването на вида и неговите местообитания, надграждащи над законовата защита на местата за нощуване, са предприети през 1993 г. с разработването от БДЗП на проекта „План за управление за опазване на значими влажни зони, степни местообитания и крайморски скали по Северното Черноморие на България“ (Iankov & Muller, 1994). Впоследствие този проект е включен в пакета от проекти, координирани от Министерството на околната среда в рамките на БШПОБР. Съорбазно с тази програма са разработени планове за управление на двете основни зимовища на вида – Шабленското и Дуранкулашкото езеро (Георгиев, 2001а, 2001б), организирани са първите патрули за охрана на езерата в координация с РИОСВ, както и проверки на ловната дейност в района с цел ограничаване на браконьерския отстрел на вида и снижаване на безпокойството в района на нощуване. Екипи на СНЦ „Зелени Балкани“ са разработили в рамките на различни проекти планове за управление на защитена местност „Поморийско езеро“ и защитени зони

язовир „Овчарица“ (BG0002023) и язовир „Жребчево“ (BG0002052), като в тях са залегнали специфични мерки за опазването на червогушата гъска.

От огромно значение за запазването на тази влажна зона бе и осъщественият проект от МОСВ за възстановяване на водния режим на езерото Сребърна през 1994 г., което позволи запазването на значението на тази влажна зона като нощувка на зимуващи гъски.

През 1995 г. към РИОСВ Русе е създадено управление на резервата с назначена охрана, която отговаря за спазването на природозащитните режими в резервата. Създаването на управлението е предпоставка за намаляване и снижаване на риска от браконьерски посегателства срещу зимуващите в езерото Сребърна червогуши гъски и други защитени видове. В рамките на проект „Ограничаване на негативното влияние на инвазивните видове (ИВ) и възстановяване на естествените местообитания чрез залесяване с местни видове в ПР „Сребърна“ по Процедура № BG161PO0005/08/3.0/01/05 „Опазване и възстановяване на биологичното разнообразие в Република България“ на Оперативна програма „Околна среда 2007 – 2013 г.“ са проведени дейности по възстановяване на хидротехническите съоразения (шлюзове и др.), които позволяват възстановяване на връзката с река Дунав, нарушена от затлачване на канала и амортизация на техническите съоразения

През 1996 г. ФЛБ започва изпълнението на проект за опазване на червогушата гъска, финансиран от различни донори и партньори с цел осигуряване на подходящи места за зимуване и хранене на вида (Дерелиев, Георгиев, 2002). В рамките на природозащитните дейности е финансирано и закупуване и наемане на земеделски земи за опазване на хранителни местообитания на вида.

През 2000 г. е назначена и подвижна охрана към РИОСВ Варна в района на ЗМ Дуранкулашко езеро и ЗМ Шабленско езеро. Охраната е съставена от двама служители, като има за цел да следи за нарушения на природозащитния режим на двете защитени територии.

В периода 2003 – 2007 г. е осъществен проект, финансиран от ECCONNECT Action Fund, с цел закупуване на земи за опазване на хранителните местообитания на червогушата гъска. Този проект е осъществяван съвместно от Зелени Балкани и Фондация „Льо Балкан“. В рамките на този проект са закупени обработваеми земи, които да бъдат култивирани по подходящ начин с цел осигуряване на места за хранене на вида и предпазването им от негативни промени.

В рамките на стартирания през 2010 г. проект LIFE 09/NAT/BG 000230 „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червогуша гъска в България“ на БДЗП се осъществяват редица важни стъпки в опазването на вида и неговите местообитания. Като първа стъпка това е предприемането на съвместни действия с ловната дружинка към ЛРД Шабла за организиране на контрол на лова и превенция на браконьерството. В рамките на проекта се разработиха обосновките и се предложиха за включване в НАЕП две агроекологични мерки, целящи подпомагане на земеделските производители в местата на зимуване на червогушата гъска. През 2012 г. по предложение и обосновка на БДЗП се въвежда мярката за хранителни местообитания за зимуващи гъски, която цели осигуряване на оптимален хранителен ресурс в районите на концентрация на зимуващи гъски в страната. В резултат на двегодишни изследвания е предложена специфична мярка за районите на концентрация на червогушата гъска за включване в НАЕП в периода 2014 – 2020 г., която се основава на подходящи ротационни схеми, осигуряващи балансиран и оптимален хранителен ресурс на вида. Тези мерки осигуряват в дългосрочен план благоприятни земеделски практики в района на зимуване на вида и намаляване на конфликта с местните фермери и позволяват дългосрочното опазване на вида в страната.

В рамките на проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I“ – дейност 4, по Обособена позиция 7: „Определяне и минимизиране на рисковете за дивите птици“, финансиран по ОПОС 2007 – 2013 г., е разработена карта на чувствителните зони за птици, която определя рисковите зони в България от гледна точка на опазването

на птиците и развитието на БЕИ. Тази карта отчита и данните за разпространението и характера на пребиваване, екологичните и природозащитните изисквания на червеногушата гъска.

6.3. Повишаване на осведомеността за вида и необходимостта от опазването му

От средата на 90-те години на XX век до настоящия момент са издадени редица информационни и образователни материали под формата на плакати, стикери и диплянки. Значителна част от тях са насочени към популяризиране на природозащитния статус на вида, а друга значима част са насочени към образование на ловците за защитени видове и как да отличат най-лесно червеногушата гъска от други видове, които са обект на лов.

Първите материали са публикувани още през 1993 г. от БДЗП в списание „За птиците“ и в списанията на партньори от BirdLife International, плакати и брошури са издадени от Фондация „Льо Балкан“. В рамките на БШПОБР е издадена специализирана брошура за ловците, подпомагаща определянето на различните видове гъски, зимуващи в страната. БДЗП издаде специализиран плакат и стикер за вида от поредицата „SOS – Световно застрашени видове“. СНЦ „Зелени Балкани“ издаде фотоброшура, представяща биологията на вида и заплахите за него в основното му зимовище – Приморска Добруджа. През 2003 г. СНЦ „Зелени Балкани“ издадоха плакат за опазване на вида, а през 2013 г. се издават календари, посветени на опазването на вида. През 2013 г. беше публикувано и разпространено специализирано помагало за ловци, представящо ловните и сходни неловни видове птици в рамките на проект LIFE 09/NAT/BG 000230 на БДЗП „Сигурно зимовище за червеногушата гъска“. Същото помагало е разпространено безплатно сред ловците в района на езерата Шабла и Дуранкулак със съдействието на ловно-рибарското дружество в Шабла. Същото помагало е отпечатано и по два други проекта на БДЗП и разпространено в района на Свищовско-Беленската низина и Бургаските езера (по проект LIFE08/NAT/BG/000277). Допълнително брошура за определяне на зимуващите видове гъски и техния природозащитен статус е отпечатана и разпространена в рамките на проект LIFE 09/NAT/BG 000230 в периода 2013 – 2014 г.

През 2012 г. е отпечатано и учебно помагало за извънкласни дейности, фокусирано върху червеногушата гъска и нейната биология и опазван, финансирано по проект LIFE 09/NAT/BG 000230 на БДЗП „Сигурно зимовище за червеногушата гъска“. Представено е в училищата в района на Приморска Добруджа, като са проведени обучения за учителите и е въведено като практическо помагало за извънкласна дейност в училищата в района. В рамките на тази дейност са обхванати 66% от училищата в Приморска Добруджа и близо 73% от всички ученици от началния курс в региона.

Съвместно с общинския „Зелен образователен център“, гр. Шабла, в периода 2010 – 2013 г. БДЗП е организирано и провело активни образователни дейности и обучения за деца от Каварненска, Шабленска, Добричка, Силистренска община, като в тях са взели участие над 3000 деца. Тези образователни дейности включват теоретични и практически занимания в Зеления център, района на Шабленско и Дуранкулашко езеро, езерото Сребърна.

През 2013 г. СНЦ „Зелени Балкани“ отпечата образователна книжка за проблемите и опазването на червеногушата гъска, която беше представена и разпространена сред училища в района на Добруджа и други общини извън Приморска Добруджа. Книжката е издадена и на английски с цел популяризиране на вида извън страната. Към уебстраницата на организацията е разработена и специална страница за червеногушата гъска, представяща информация за заплахите и дейностите за нейното опазване.

В рамките на БШПОБР бе изграден и създаден Информационен център Калиакра в с. Българево, където се предоставя информация за природните забележителности на района, включително за езерата, в които зимува червеногушата гъска.

В района на Бургаските езера през 1996 г. БДЗП създаде Природозащитен център „Пода“. Като част от регионалните структури на БДЗП, той подпомага осъществяването на мониторинговите дейности на зимувашите водолюбиви птици, включително и червеногушата гъска в района на езерата, провеждат се активни образователни дейности, насочени основно към началния и средния курс на обучение в училищата, както и посещаващите района масови и специализирани туристически групи. Дейността на ПЗЦ „Пода“ и регионалната структура на БДЗП има съществен принос в намаляване на браконьерството в района на езерата. Дейностите в периода 2009 – 2013 г. бяха финансирани в рамките на проект по програма LIFE+, координиран от БДЗП – „Живот за Бургаските езера“ .

ФЛБ изгради свой информационен център, който предоставя информация и е стационар за природозащитните дейности на организацията, насочени към опазване на червеногушата гъска и езерата Шабла и Дуранкулак. Информационният център се посещава от организирани групи туристи и студенти.

Съществен принос в популяризирането на природата и опазването на червеногушата гъска в района на Приморска Добруджа има Общинският зелен образователен център, гр. Шабла. Той е създаден по съвместен проект по линия на Норвежкия фонд за подпомагане на развитието, разработен и изпълнен от община Шабла и БДЗП, с цел да популяризира природозащитните дейности в района и да допринесе за развитието на алтернативния природосъобразен туризъм.

7. НЕОБХОДИМИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ ДЕЙСТВИЯ

7.1. Законодателни и управленски

7.1.1. Да се насърчават въвеждането и поддържането на политики, които осигуряват дългосрочното опазване на червеногушата гъска и нейните местообитания.

7.1.1.1. Селско стопанство

7.1.1.1.1. В Националната агроекологична програма да се включи дейност, стимулираща опазването и поддържането на хранителните местообитания на червеногушата гъска. Да се организират редовни срещи със земеделски стопани в основните места на зимуване на вида с цел представяне на мерките и съдействие на местните фермери в процеса на кандидатстване.

Цел: Запазване и осигуряване на подходящи по площ и качество хранителни местообитания за червеногушата гъска в районите на зимуване.

Важност: Критична

Спешност: Незабавна

Индикатор: Включена е специфична дейност за червеногушата гъска в НАЕП и тя се прилага на минимум на 75% от хранителните територии от специализирания слой за допустимост на агроекологичната мярка за зимуващи червеногуши гъски.

7.1.1.1.2. Да се проучи възможността и да се предложат агро-екологични дейности, насочени към опазване на хранителните местообитания на зимуващи гъски, да се комбинират с други мерки от НАЕП.

Цел: Повишаване на привлекателността на дейността за земеделските стопани и засилване на екологичния ефект спрямо опазването на общото биоразнообразие чрез намалено ползване на селскостопански химикали и препарати.

Важност: Висока

Спешност: Средносрочна

Индикатор: Мярката за зимуващи червеногуши гъски е одобрена за комбиниране с други подмерки от мярка 214 от НАЕП.

7.1.1.1.3. Да се контролират практиките за използването на родентициди в местата за хранене на зимуващи гъски, както и да се стимулира занижено ползване или алтернативи на родентицидите.

Цел: Недопускане на смъртност при червеногуши гъски вследствие отравяне поради неправилно или нерагментирано прилагане на родентициди и други химически вещества. Намаляване на възможността за натрупване на вредни химикали в организма на червеногушите гъски, което може да повлияе на преживяемостта и на репродуктивния процес.

Важност: Критична

Спешност: Постоянна

Индикатор: Няма случаи на отровени гъски от родентициди. Статистическо намаляване на ползваните пестициди в основните места на зимуване.

7.1.1.2. Национална екологична мрежа

7.1.1.2.1. Да се разработят минимални стандартни екологични изисквания за червеногушата гъска, които да се включват при създаване на планове за управление на защитени територии или защитени зони от мрежата Натура 2000, имащи отношение към опазването на вида.

Цел: Гарантиране на отразяването на минималните екологични изисквания на червеногушата гъска по отношение на защитените зони и територии, в които се среща.

Важност: Висока

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Документът е разработен и е предоставен до края на 2015 г. в РИОСВ, на чиято територия видът се среща в значима численост. Документът отразява минималните стандартни екологични изисквания на червеногушата гъска към подходящи места за зимуване.

7.1.1.2.2. Да се разработят и ресурсно да се осигурят интегрирани планове за управление за ключовите места на зимуване на червеногушата гъска в България, включени в Натура 2000, като планове за управление отразяват природозащитните нужди и екологичните изисквания на вида.

Цел: Гарантиране на подходящо управление на защитените зони за осигуряване на благоприятни условия за зимуване и преживяемост на червеногушата гъска.

Важност: Висока

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: До 2020 г. са разработени, одобрени от МОСВ, осигурено е финансиране и се прилагат планове за управление на защитените зони „Дуранкулашко езеро“, „Шабленски езерен комплекс“, „Свищовско-Беленска низина“ и „Бургаско езеро“ и са предвидени целеви средства за изпълнението на дейности по тяхното прилагане.

7.1.1.3. Регионално планиране

Тези мерки са насочени към транспониране на природозащитните разпоредби и мерки за вида в планове за развитие на общините, ОУП и ПУП.

7.1.1.3.1. Да се отчитат екологичните изисквания и природозащитните нужди на вида, включително режимите на защитените зони и други защитени природни територии в общинските планове и програми в районите на зимуване на червеногушата гъска.

Цел: Предотвратяване на увреждането и фрагментирането на местообитанията на вида и недопускане на дейности, които могат да доведат до прогонване на гъските от местата за нощуване или хранене.

Важност: Критична

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Общинските планове са съобразени с изискванията на вида и важните за него места и не водят до нова загуба на местообитания за вида или друг тип заплаха.

7.1.1.3.2. Да се зложат в общинските планове дейности, които да стимулират опазването на червеногушата гъска на основата на развитие на специфичен устойчив туристически продукт.

Цел: Развитие на икономически стимули за местното население за опазване на червеногушата гъска и разнообразяване на финансовите приходи за местното население.

Важност: Висока

Спешност: Средносрочна

Индикатор: Поне в пет населени места в границите на основните общини, в които зимува червеногушата гъска, има разработен специфичен туристически продукт, осигуряващ финансов стимул за местното население, основан на зимуващата популация на червеногушата гъска.

7.1.1.3.3. В рамките на процедури по стратегическо планиране на енергийния сектор, устройствено планиране, ОВОС, ЕО и ОС да се съобразяват инвестиционните предложения за ветроенергийни съоръжения в районите на зимуване на червеногушата гъска с разработения от МИЕТ екологичен доклад „Стратегическо екологично проучване (СЕП) на развитието на вятърната енергия в България“ (http://bgwea.org.server14.host.bg/Materials/Final_SER_Report_BG.pdf) и с Националния план за опазване на най-значимите влажни зони в България (<http://www.moew.government.bg/?show=top&cid=568>), с изработените по проект LIFE09 NAT/BG/000230 карти на рисковете за гъските райони в Приморска Добруджа, както и с Картата със зонироване на територията на България по отношение на възможностите за строителство на ветрогенератори. Карта на чувствителните зони за птици, изготвена по проект на МОСВ „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I“, обособена позиция 7 „Определяне и минимизиране на рисковете за дивите птици“ (http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/OtherDoc/276299/276299_Birds_120.pdf).

Цел: Предотвратяване на фрагментацията на местообитанията на червеногушата гъска и на изолиране и създаване на бариери между местата на нощуване и местата на хранене.

Важност: Критична

Спешност: Постоянна

Индикатор: В районите от ключово значение за червеногушата гъска няма изградени нови ветроенергийни съоръжения, водещи до фрагментация и създаване на въздушни бариери между местата на хранене и нощуване.

7.1.1.4. Ловно законодателство

Тези мерки целят подобряване на ловното законодателство чрез усъвършенстване на ЗЛОД и правилника за прилагането му с цел осигуряване на адекватно финансово, техническо и кадрово обезпечаване на активен контрол по лова, особено в ключовите територии за зимуване на червеногушата гъска, засилване на санкциите по отношение на ловците, нарушаващи законовите разпоредби по време на лов.

7.1.1.4.1. Да се промени Правилникът за прилагане на Закона за лова и опазване на дивеча или Законът за лова и опазване на дивеча така, че ловът на водоплаващ дивеч да бъде ограничен само в светлата част на деня.

Цел: Предотвратяване на безпокойството от лова в местата на нощуване на вида и предотвратяване на случаен отстрел на червеногуши гъски при условия, непозволяващи тяхното определяне.

Важност: Висока

Спешност: Незабавна

Индикатор: Предлагащата промяна е отразена в ЗЛОД или ППЗЛОД.

7.1.1.4.2. Да се внесат поправки в ловното законодателство, с които да се въведе ограничение на ловна преса (максимален брой ловци на ден на хектар) и да се повишат изискванията за докладване и контрол на нормата на отстрел в ключовите райони на нощуване на диви гъски.

Цел: Сnižаване на безпокойството в местата за хранене и нощуване през критични периоди от зимата и снижаване на риска да бъдат отстреляни червеногуши гъски при лов около местата на нощуване на вида.

Важност: Ключова

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Чрез ЗЛОД или подзаконов акт е определен лимит на ловна преса (максимален брой ловци на ден на хектар) и по-високи и стриктни изисквания за докладване и контрол над спазването на нормата за отстрел на водоплаващ дивеч в ключовите райони на нощуване на диви гъски.

7.1.1.4.3. Да се промени ЗБР, като в Приложение № 5 към чл. 44, ал. 1 на закона се забрани употребата на оловни сачми при лов на водоплаващи птици във всички места независимо от местообитанието.

Цел: Сnižаване на риска от оловно отравяне на червеногуши гъски в местата за хранене.

Важност: Висока

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Промяна на ЗБР, забраняваща използването на оловни съчки при провеждане на лов на водоплаващ дивеч.

7.1.1.4.4. Подобряване на ефективността на прилагане на ловното законодателство чрез осигуряване на подходящо финансово, техническо и кадрово обезпечаване на активен контрол по лова в ключовите места на срещане на червеногушата гъска.

Цел: Сnižаване на рисковете от отстрел и безпокойство на червеногушата гъска в ключовите за вида места.

Важност: Висока

Спешност: Средносрочна

Индикатор: В персонала по контрола по лова в подвижната горска стража има предвиден поне един екип, отговарящ единствено за Дуранкулашкото и Шабленското езеро и района около тях, намалена е площта, за която отговаря един служител.

7.1.1.4.5. Да се проведе проучване за качествена и количествена оценка на ловната преса в районите от значимост за червеногушата гъска.

Цел: Оценка на степента на безпокойство и риска за отстрел на червеногуши гъски в основните места на стационариране на вида при миграция и зимуване и набеязване на мерки за снижаване на този риск в ключовите за него места.

Важност: Висока

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Осъществено е проучване на ловната преса на годишна основа и на ниво „място“ в районите на защитените зони Дуранкулашко езеро, Шабленски езерен комплекс, Комплекс Мандра – Пода, Свищовско-Беленска низина, Атанасовско езеро, Бургаско езеро и резултатите от него са публикувани.

7.2. Пряко опазване на вида и на местата, важни него

7.2.1. Да се осигури адекватна защита на ключовите места за вида в България.

7.2.1.1. Да се въведе забрана за лов от 350 м до 500 м от брега на водоемите в периода 1 декември – 31 януари, в ключовите зони за зимуването на червеногушата гъска – защитените зони Дуранкулашко езеро (BG0002050), Шабленски езерен комплекс (BG0000156), Калиакра (BG0002051), Било (BG0002115) и Бургаско езеро (BG0000273) и ресурсно обезпечаване на нейното прилагане.

Цел: Ограничаване на безпокойството и регламентиране на засилен контрол при лова в ключовите места за нощуване и хранене на червеногушата гъска.

Важност: Ключова

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Въведени са ограничения за лов на територията в упоменатите защитени зони с обхват от 350 м до 500 м от брега на езерата в посочения времеви период от годината; в района на зоната са назначени служители, отговарящи за контрол по лова специално за конкретните зони и района около тях.

7.2.1.2. Да се създаде администрация на защитените зони Дуранкулашко езеро (BG0002050), Шабленски езерен комплекс (BG0000156) към РИОСВ Варна по аналогия на резерват „Сребърна“.

Цел: Подобряване на управлението и опазването на зоните и изпълнение на ангажиментите по Рамсарската конвенция; осигуряване на административна структура за прилагане и изпълнение на планове за управление на зоните.

Важност: Висока

Спешност: Средносрочна

Индикатор: До 2020 г. е създадена и функционира администрация за двете защитени зони и се изпълняват дейностите, предвидени в планове за управление.

7.2.1.3. Да се обезпечи посредством агроекологични дейности, подходящ сеитбооборот и земеползване в ключовите за хранене на червеногушата гъска площи в Приморска Добруджа и други ключови места за зимуване чрез подходящо планиране на сеитбооборота от земеделските стопани и кооперации, основан на зимна пшеница.

Цел: Стимулиране на подходящо управление на ключовите територии за хранене на вида чрез планиране и управление на сеитбооборота, осигуряващо подходяща хранителна база за зимуващата популация в обхват от 10 – 15 км около местата на нощуване на вида.

Важност: Висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: В района на основните зимовища на вида се осъществява подходящ сеитбооборот на основата на зимна пшеница, който осигурява достатъчно по количество и качество хранителен ресурс в район до 10 – 15 км от местата на нощуване на червеногушата гъска.

7.2.1.4. Да не се допуска развитието на конвенционална туристическа инфраструктура (вилни селища, спакомплекси, голф игрища и други урбанизирани зони), по бреговете на водоемите за почивка и нощуване на птиците и в съседните на тях територии от ключово значение за хранене червеногушата

гъска в защитените зони Дуранкулашко езеро (BG0002050), Шабленски езерен комплекс (BG0000156) и в защитените зони за птици от Бургаския езерен комплекс и прилежащите им земеделски земи.

Цел: Предотвратяване на унищожаването и фрагментацията на ключовите местообитания на червеногушата гъска в България.

Важност: Критична

Спешност: Постоянна

Индикатор: В ключовите места на срещане на червеногушата гъска в България и особено в Дуранкулашкото езеро (BG0002050), Шабленския езерен комплекс (BG0000156) не са допуснати за изграждане вилни селища, спакомплекси, голф игрища и други урбанизирани зони и инфраструктурни обекти, несъвместими с екологичните изисквания на вида.

7.2.1.5. Да се сформират и ресурсно да се обезпечават междуведомствени патрули за всички ключови за вида защитени зони през целия ловен сезон, като патрулите се ръководят от служител на съответната РИОСВ и включват служител от горската стража или други упълномощени за контрол над лова държавни служители и представител на природозащитни НПО, а в задълженията им да влиза контрол по спазването на ловното и природозащитното законодателство, включително приложението на забраната за употребата на оловни сачми около влажните зони, изпълнението на забраните за употреба на плавателни съдове в местата за нощувки на гъските.

Цел: Подобряване на прилагането на природозащитното и ловното законодателство и предотвратяване на отстрела на червеногуши гъски и снижаване на безпокойството в ключовите места за нощуване и хранене на птиците.

Важност: Ключова

Спешност: Средносрочна

Индикатор: Създадени са и действат през периода октомври – януари включително смесени междуведомствени патрули за контрол по лова в районите на защитените зони Дуранкулашко езеро (BG0002050), Шабленски езерен комплекс (BG0000156), Комплекс Мандра – Пода (BG0000271), Свищовско-Беленска низина (BG0002083), Атанасовско езеро (BG0000270), Бургаско езеро (BG0000273), Сребърна (BG0000241).

7.2.1.6. Да се урегулират наблюдението и фотографирането на гъски чрез изграждане на подходящи места на укрития за избягване на безпокойството на птиците и даващи възможност за добро наблюдение като алтернатива на безконтролното следването на ятата от фотографи и любители на птици.

Цел: Предотвратяване на безпокойството на червеногушата гъска от индивидуален и неконтролиран фотографски туризъм и туризъм за наблюдение на птици.

Важност: Средна

Спешност: Средносрочна

Индикатор: Изградени са минимум три специални укрития в места, подходящи за наблюдение и фотографиране на диви гъски, и е създаден механизъм за използването им по предназначение и без рискове от безпокойство на птиците.

7.2.1.7. Да се предотвратят по-нататъшна фрагментация и деградация на хранителните местообитания на вида в ключови за неговото зимуване райони (Приморска Добруджа, Бургаските езера, Свищовско-Беленската низина) вследствие на развитие на ветроенергийни съоръжения.

Цел: Осигуряване на подходящи условия за зимуване на червеногушата гъска в страната чрез предотвратяване на фрагментацията от ветрогенератори и запазване на подходящи условия за хранене и нощуване на вида.

Важност: Висока

Спешност: Незабавна

Индикатор: На територията на подходящите хранителни местообитания за вида (определени чрез компютърен хабитатен модел за Приморска Добруджа) няма изградени ветроенергийни комплекси, които нарушават целостта на местообитанието, водят до съществена фрагментация на територията като цяло или на части от нея или водят до бариерен ефект на коридорите на придвижване на птиците от местата за нощуване към местата за хранене и обратно в съответствие на картата на чувствителните зони.

7.2.1.8. Да се предвиди организиране на извънредно изкуствено подхранване със зърнени култури на зимуващите птици по време на тежки зимни условия – дебела снежна покривка, наличие на значителна численост от бедстващи птици в ключови за неговото зимуване райони (Приморска Добруджа).

Цел: Предотвратяване на смъртността на птиците при изключително тежки зимни условия, причинена от изтощение и глад.

Важност: Средна до висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: При възникване на бедствени ситуации от такъв характер са организирани подхранвания и е налице организация за тяхното координиране и изпълнение.

7.2.2. Опазване на вида извън природата/„ex-situ“

7.2.2.1. Повишаване и поддържане на капацитет за временно настаняване на ранени и пострадали екземпляри на червеногушата гъска и тяхната рехабилитация в основните места на срещане на вида на основата на съществуващите зоологически градини (например Варна, Добрич и др.) и/или са създадени нови такива спасителни центрове.

Цел: Повишаване на възможностите за рехабилитация на ранени и пострадали птици и повторното им връщане в природата в близост до основните зимовища.

Важност: Средна до висока

Спешност: Средносрочна

Индикатор: До 2016 г. е обособен подобен център за рехабилитация за СИ България и за поне още един от важните райони на зимуване на гъски.

7.3. Изследвания и мониторинг

7.3.1. Да се разработи, ресурсно да се обезпечи и да се приложи схема за дългосрочен мониторинг на зимуващата популация на червеногушата гъска в България.

Цел: Осигуряване на данни за фенологията, числеността и ключови параметри на зимуващата в страната популация; допринасяне за определяне на статуса и размера на световната популация на червеногушата гъска; проследяване на динамиката и развитието на зимуващата популация у нас.

Важност: Ключова

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Разработваната методика за мониторинг на зимуващата популация на червеногушата гъска в рамките на проект „Сигурни зимовища за червеногушата гъска“ по програма LIFE+ е внесена за съгласуване и одобрение от ИАОС до юни 2015 г. Одобрената методика се изпълнява ежегодно в периода от 1 ноември до 1 март.

7.3.2. Да се провеждат регулярен мониторинг на обхвата, качеството и използването на хранителните местообитания и взаимовръзката с местата за нощуване и оценка на качество и успешното ползване на хранителните местообитания във и около защитените зони от Натура 2000, обявени за опазване на вида.

Цел: Проследяване за промени в обхвата и качеството на местообитания на зимуване на вида.

Важност: Висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: Методиката за провеждане е разработена до 2015 г. Най-малко веднъж в рамките на период от 2 години се извършва оценка на качеството и обхвата на местообитанието на вида на база извадка по предварително разработена методика, предоставяща оценка на хранителното местообитание на вида.

7.3.3. Да се събират ежегодно данни за ключови параметри за зимуващата популация на вида, включващи физическото състояние и възрастовата структура.

Цел: Оценка на общото състояние на популацията на вида (индиректна оценка на гнездови успех и преживяемост на база възрастова структура) и индиректно за качеството и условията за зимуване в страната (охраненост).

Важност: Ключова

Спешност: Постоянна

Индикатор: Ежегодно събиране на данни за възрастовата структура и коремните профили на зимуващата популация по предварително разработена методика, част от общата схема за мониторинг на вида.

7.3.4. Да се проведат изследвания за натрупване на оловни и други токсични вещества и химикали в организма на гъските в ключови места на зимуване в страната.

Цел: Проучване на евентуалното натрупване на олово и други вредни химически вещества и съединения в организма на гъските, които биха могли да повлияят на преживяемостта и размножаването на гъските.

Важност: Средна до висока

Спешност: Средносрочна

Индикатор: Публикувани са резултатите от започнало изследване за тежки метали в организма на гъските до 2015 г.; провеждане на поне две мащабни изследвания в ключови райони за вида до 2020 г.

Изследването да обхване поне два последователни зимни сезона в основните райони на концентрация на червеногуши и други зимуващи гъски – Приморска Добруджа, Бургаските езера и Свищовско-Беленската низина.

7.3.5. Да се проучват локалните придвижвания и взаимовръзки между местата на нощуване и местата на хранене с помощта на телеметрични изследвания и опръстенияване с цветни пръстени.

Цел: Идентифициране на потенциални заплахи и проблеми в местата на зимуване и подпомагане на планирането и прилагането на консервационни мерки за вида.

Важност: Висока

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Публикуване и анализ на резултатите от телеметричното проучване, провеждано в рамките на проект „Сигурни зимовища за червеногушата гъска“ до 2016 г. Провеждане на допълнителни телеметрични изследвания на локалната миграция до 2023 г. в района на Приморска Добруджа и поне още един от регионите на страната, важни за зимуването и миграцията на вида.

7.3.6. Да се подпомогнат проучванията на миграционните пътища на вида и да се определят „тесни места“ в жизнения цикъл с помощта на сателитни проучвания и маркиране с цветни пръстени в рамките на международната работна група за опазване на червеногушата гъска.

Цел: Идентифициране на важни места от миграционния път на вида и свързани с тях консервационни проблеми, особено влиянието на ловната преса в ключови места за стационариране.

Важност: Висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: Ежегодно в периода 2016 – 2024 г. на територията на България се маркират с цветни пръстени от 50 до 100 червеногуши гъски. До 2024 г. са проведени телеметрични проучвания по миграционния път на вида в сътрудничество с други страни от ареала на минимум 30 птици.

7.3.7. Да се разработи и въведе стандартен протокол за обработка и аутопсия на намерени мъртви червеногуши гъски, като се отчитат опитът на чуждестранни експерти и организации в тази област.

Цел: Определяне на причини за смъртност при вида и идентифициране на евентуални проблемни паразити и други заболявания, както и проучване за наличието на токсични натрупвания в организма на червеногушите гъски, които е възможно да оказват негативен натиск върху популацията на вида.

Важност: Незабавна

Спешност: Висока

Индикатор: Разработеният и приет протокол като стандартна процедура за обработка и аутопсия на намерени трупове на червеногуша гъска до края на 2016 г. и спазването му се контролират от РИОСВ и РВМС.

7.3.8. Да се събират проби от всички ранени или убити червеногуши гъски за последващ паразитологичен анализ.

Цел: Определяне на наличието на патогенни и други паразити, които е възможно да оказват негативно влияние върху популацията на вида, и разширяване на общите познания за вида.

Важност: Средна

Спешност: Средносрочна

Индикатор: От всички намерени ранени и убити червеногуши гъски е събран материал за паразитологичен анализ. Данните от изследванията са публикувани в статия/технически доклад при събиране на достатъчен по обем материал.

7.4. Повишаване на осведомеността, природозащитната култура и уменията за опазване на вида

7.4.1. Изработване и поддържане на ясни информационни и обозначителни табели в основните защитени зони на зимуване на вида, посочващи присъствието на червеногушата гъска, природозащитния ѝ статус и ограниченията по отношение на лова в района и законовите изисквания.

Цел: Предотвратяване и/или снижаване на риска от нарушения на природозащитния режим и браконьерски прояви по време на ловния сезон.

Важност: Висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: Всички ключови за опазването на червеногушата гъска защитени зони имат поставени до 2016 г. информационни табели и пана, обозначаващи границите и техните режими и ограниченията, и се поддържат и ремонтират при увреждане и вандализъм.

7.4.2. Провеждане на регулярни информационни кампании сред местните фермери и кооперации в ключовите за зимуване на вида територии относно съществуващи агроекологични мерки и опасностите от отравяния при некоректно ползване на пестициди и родентициди.

Цел: Представяне на възможностите за агроекологични схеми, свързани с опазване на хранителните местообитания на вида и намаляване на риска от случайно отравяне на зимуващите птици при неправилно ползване и прилагане на родентициди и други пестициди.

Важност: Висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: Ежегодно се провеждат разяснителни кампании от страна на службите по земеделие към МЗХ за представяне на агроекологичните мерки и начините на прилагане и ползване на пестициди в ключовите за вида райони.

7.4.3. Отпечатване и въвеждане във всички училища в ключовите за вида райони в страната на помагалото за извънкласна работа (разработено по проекта LIFE09/NAT/BG 000230), насочено към опазване на червеногушата гъска и в съответствие с учебните планове и програми на МОН.

Цел: Повишаване на осведомеността и засилване на интереса на ученици и учители към природозащитните проблеми и създаване на положително настроение към природозащитните дейности за червеногушата гъска в местата на зимуването ѝ.

Важност: Висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: До началото на учебната година през 2016 г. е отпечатан нов тираж на помагалото и е въведено за използване в ключовите райони за вида при спазване на учебните планове и програми на МОН.

7.4.4. Да се отпечата нов тираж на информационните материали и помагала за ловците, представящи близки ловни и защитени видове, правила за лов на водоплаващ дивеч и ограниченията в ключовите за вида места.

Цел: Осигуряване на подходяща информация за природозащитни и ловни норми за гостуващи ловци в ключови райони на зимуване на червеногушата гъска и други природозащитно значими видове.

Важност: Висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: Издадено е помагало в тираж от минимум 1000 бр. и е налично за разпространение в ловните дружества в ключовите за вида райони на зимуване.

7.5. Адаптивни и смекчаващи мерки

7.5.1 Да се разработи и издаде пътеводител на български и английски език на природните забележителности и редките видове на Добруджа по подобие на серията пътеводители на Crossbill Foundation – <http://www.crossbillguides.com/>

Цел: Популяризиране и увеличаване на броя на самостоятелно посещаващите района туристи, интересуващи се от природа и от червеногуши гъски.

Важност: Висока

Спешност: Средносрочна

Индикатор: Публикуван е пътеводител, представящ природните забележителности на Приморска Добруджа до 2018 г.

7.5.2. Да се развие подходяща инфраструктура (фотографски укрития) и да се организират ежегодни фотопленири и посещения на групи български туристи за фотографиране и наблюдения на червеногуши гъски през зимата с цел популяризиране на екотуризма в района.

Цел: Популяризиране на алтернативните форми на устойчив природосъобразен туризъм и създаване на икономически стимули сред местното население за опазване на червеногушата гъска и намаляване на браконьерството.

Важност: Висока

Спешност: Средносрочна

Индикатор: Организиран са минимум един промоционален фотопленир годишно през следващите 5 години и минимум едно организирано промоционално посещение на туристи.

7.5.3. Да се разработи визия и да започне организирането на зимен фестивал на червеногушата гъска с възможности за наблюдение и фотографиране на гъски, който да залегне в общинския план за развитие за следващия планов период.

Цел: Развитие и популяризиране на природосъобразния туризъм в района през зимния период с цел повишаване на приходите за местното население и създаване на икономическа заетост, свързана с опазването на вида.

Важност: Висока

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: Организиран ежегоден зимен фестивал на червеногушата гъска с първо издание зимата на 2016/2017 г., който се координира от община Шабла съвместно с НПО и представители на туристическия бизнес.

7.5.4. Да се разработи и създаде специализирана интернет страница за Приморска Добруджа, предоставяща информация за биоразнообразието и възможностите за наблюдения на червеногуши гъски и дива природа, както и за места за настаняване и възможност за онлайн резервации.

Цел: Промоция на гъските и района като туристическа дестинация през цялата година.

Важност: Висока

Спешност: Краткосрочна

Индикатор: До 2017 г. е създадена такава специализирана интернет страница и тя се обновява ежегодно.

7.5.5. Ежегодно провеждане на фестивал на хвърчилата в гр. Шабла, посветен на червеногушата гъска, с цел популяризиране на района на езерата Шабла и Дуранкулак и опазването на вида.

Цел: Повишаване на обществената подкрепа за дейности, свързани с опазване на червеногушата гъска и ЗЗ „Дуранкулашко езеро“ и ЗЗ „Шабленски езерен комплекс“, и създаване и поддържане на положителна нагласа сред местното население към проблема.

Важност: Висока

Спешност: Постоянна

Индикатор: Фестивалът се провежда ежегодно от община Шабла след приключване на проекта LIFE09/NAT/BG 000230 „Сигурни зимовища за червеногушата гъска“.

8. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПЛАНА

№	Цел	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
1. Законодателни и управленски				
1.1	Да се насърчават въвеждането и поддържането на политики, които осигуряват дългосрочното опазване на червеногушата гъска и нейните местообитания.	Селско стопанство	Намаляване и деградация на местообитанията на вида	
1.1	Да се запазят и осигурят подходящи по площ и качество хранителни местообитания за червеногушата гъска в районите на зимуване чрез въвеждане на специфична агроекологична мярка.	НАЕП	Осигуряване на достатъчно количество и разположение на хранителни местообитания в местата за зимуване	Включена е специфична агро-екологична дейност за червеногушата гъска в НАЕП и тя се прилага минимум на 75% от хранителните територии от специализирания слой на допустимост за зимуващи червеногуши гъски.
1.2	Да се повиши привлекателността на дейността за земеделските стопани и да се засили екологичният ефект спрямо опазването на общото биоразнообразие посредством дейността за червеногушата гъска чрез комбинирането ѝ с други такива от НАЕП.	НАЕП	Необходимост от засилване на цялостното положително действие на подмярката за червеногушата гъска върху биоразнообразието в аргоекосистемите	Дейността за гъските е въведена с възможно комбиниране с други агроекологични мерки в новия програмен период.
1.3	Да се намали възможността за натравяне на червеногуши гъски поради неправилно или нерагментирано прилагане на родентициди и други химически вещества. Намаляване на възможността за натрупване на вредни химикали в организма на червеногушите гъски, което може да повлияе на преживяемостта и на репродуктивния процес.	Селско стопанство, земеделски практики и прилагане на пестициди	Неправилно прилагане на родентициди и прилагане на забранени химикали под формата на пестициди	Няма случаи на отровени гъски от родентициди. Статистическо намаляване на ползваните пестициди в основните места на зимуване.

7.1	Да се работи за кохерентно развитие, управление и опазване на Националната екологична мрежа.	Национална екологична мрежа	Липса на подходящи дейности и забрани в зоните от Натура 2000, недостатъчна ресурсна осигуреност за изпълнение на дейностите и правоприлагането	
1.2.1	Да се разработят минимални стандартни екологични изисквания на червеногушата гъска, които да се залагат и включват при разработване на планове за управление на защитени територии или защитени зони от мрежата Натура 2000 и други ЗТ по националното законодателство.	ЗБР и подзаконови актове	Липса на специфични мерки за вида в общите планове за управление на зони от Националната екологична мрежа	Документът е разработен и е предоставен на РИОСВ и МОСВ до края на 2015 г.
1.2.2	Да се гарантира подходящо управление на защитените зони за осигуряване на благоприятни условия за зимуване и преживяемост на червеногушата гъска.	Поднормативни актове на МОСВ, ОПОС	Необходимост от разработване/осъвременяване и ресурсно осигуряване на изпълнението на планове за управление за ключовите места на зимуване на червеногушата гъска от НЕМ в България, като планове за управление отразяват природозащитните нужди и екологичните изисквания на вида.	До 2020 г. са разработени, одобрени от МОСВ интегрирани планове за управление на ЗЗ „Дуранкулашко езеро“, „Шабленски езерен комплекс“, „Свищовско-Беленска низина“ и „Бургаско езеро“ и има предвидени целеви средства за изпълнението на дейности по тяхното прилагане.
1.3	Да се отразяват природозащитните дейности и приоритети за червеногушата гъска в секторните политики.	Регионално планиране	Липса на тясна междусекторна координация в областта на природозащитата	
1.3.1	Да се предотвратят увреждане и фрагментиране на местообитанията на	Регионално развитие и	Несъобразяване на ПУП и ОПУП с природозащитните	Общинските планове са съобразени с изискванията на вида и важните за него места и не водят до нова загуба на

	вида и недопускане на дейности, които могат да доведат до прогонване на гъските от местата за нощуване или хранене.	планиране, ПУП, ОУП	нужди и незачитане на природозащитните цели на Натура 2000 зоните и др. тип ЗТ	местообитания за вида или друг тип заплаха.
1.3.2	Да се развият икономически стимули за местното население за опазване на червеногушата гъска и разнообразяване на финансовите приходи за местното население.	Общински планове и програми за развитие	Липса на икономически стимули за опазване на вида и неговите местообитания от местното население	Поне в пет населени места в границите на основните общини, в които зимува червеногушата гъска, има разработен специфичен туристически продукт, осигуряващ финансов стимул за местното население, основан на зимуващата популация на червеногушата гъска.
1.3.3	Да се предотврати фрагментацията на местообитанията на червеногушата гъска и на изолиране и създаване на бариери между местата на нощуване и местата на хранене.	ОВОС и оценки на съвместимост, подзаконови актове на МОСВ, РИОСВ	Докладите по ОВОС и оценки за съвместимост не отразяват коректно екологичните изисквания на вида и заплахите за фрагментация на местообитанието от ветроенергийни съоръжения.	Инвестиционните предложения за ветроенергийни съоръжения в районите на зимуване на червеногушата гъска да бъдат съобразени с разработения от МИЕТ екологичен доклад „Стратегическо екологично проучване (СЕР) на развитието на вятърната енергия в България“ (http://bgwea.org.server14.host.bg/Materials/Final_SER_Report_BG.pdf) и с Националния план за опазване на най-значимите влажни зони в България (http://www.moew.government.bg/?show=top&cid=568), с изработените по проект „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска в България“ LIFE09 NAT/BG/000230 карти на рисковите за гъските райони в Приморска Добруджа, както и с картата със зонироване на територията на България по отношение на възможностите за строителство на ветрогенератори. Карта на чувствителните зони за птици, изготвена по проект на МОСВ „Картинане и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I“, обособена позиция 7 „Определяне и минимизиране на рисковете за дивите птици“ (http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/OtherDoc/276299/276299_Birds_120.pdf).
1.4. Ловно законодателство				
1.4	Да се подобри ловното законодателство чрез усъвършенстване на ЗЛОД и правилника му за прилагане и ресурсното му обезпечаване с цел	ЗЛОД и правилникът му за прилагане и ресурсното му обезпечаване	Непълноти в нормативните разпоредби и липса на стриктен контрол и прилагане на	Промени в ЗЛОД и правилника за неговото прилагане. Наличие на ресурсно обезпечаване за прилагането им.

	осигуряване на адекватно финансово, техническо и кадрово ресурсно обезпечаване на активен контрол по лова, особено в ключовите територии за зимуване на червеногушата гъска, засилване на санкциите по отношение на ловците, нарушаващи законовите разпоредби по време на лов.		законодателството в областта на ловно-стопанската дейност и взаимовръзката с природозащитното законодателство	
1.4.1	Да се предотврати безпокойството от лова в местата на нощуване на вида и предотвратяване на случаен отстрел на червеногуши гъски при условия, непозволяващи тяхното определяне.	ЗЛОД и правилникът му за прилагане	Несъвършенства в ЗЛОД и в правилника за прилагането му допускат лов при условия, непозволяващи определянето на видовете, по които се стреля, и безпокоене на птиците в непосредствена близост до местата за нощуване, прогонващо птиците от там.	Правилникът за приложение на ЗЛОД е променен и ловът на водоплаващ дивеч е ограничен само в светлата част на деня.
1.4.2	Да се снижи безпокойството в местата за хранене и нощуване през критични периоди от зимата и снижаване на риска да бъдат отстреляни червеногуши гъски при лов около местата на нощуване на вида.	ЗЛОД и свързани с него подзаконови актове	Няма ограничение на броя ловци на ден, които могат да ловуват гъски в района на Натура зоните Шабленски езерен комплекс, Дуранкулашко езеро и др. Това води до силно натоварване на района, свръхбезпокойство, прогонване на гъските от оптималните за тях места, влошаване на физическото им състояние и невъзможност ефективно да ползват района на	Чрез ЗЛОД или подзаконови актове е определен лимит на максимален брой ловци на ден на хектар при лов на водоплаващ дивеч и по-високи и стриктни изисквания за докладване на нормата за отстрел в ключовите райони на зимуване на диви гъски.

			зимуване.	
1.4.3	Да се снижи рискът от оловно отравяне на червеногуши гъски в местата за хранене и нощуване.	ЗЛОД и свързани с него подзаконови актове	Възможно оловно отравяне на гъските при паша поради употребата на оловни сачми в местата на хранене	В Приложение № 5 към чл. 44, ал. 1 на ЗБР забраната за употреба на оловни сачми се разшири и да обхване изцяло лова на водоплаващ дивеч.
1.4.4	Да се подобри ефективността на прилагане на ловното законодателство чрез осигуряване на адекватно финансово, техническо и кадрово обезпечаване на активен контрол по лова в ключовите места на срещане на червеногушата гъска.	ЗЛОД и политиките по прилагането му	Липса на добро финансово, техническо и кадрово обезпечение на прилагането на ловното законодателство	В персонала по контрола по лова в подвижната горска стража има предвиден поне един екип, отговарящ единствено за Дуранкулашкото и Шабленското езеро и района около тях, намалена е площта, за която отговаря един служител.
1.4.5	Да се направи оценка на степента на безпокойство и риска за отстрел на червеногуши гъски в основните места на стационариране на вида при миграция и зимуване и да се набележат мерки за снижаване на този риск.	Ловностопанско законодателство, ловна дейност	Липса на достатъчна количествена и качествена информация за ловната преса и ефекта от свързаното с нея безпокойство и браконьерски отстрел	Осъществено е проучване на ловната преса на годишна основа и на ниво „място“ в районите на ЗЗ „Дуранкулашко езеро“, „Шабленски езерен комплекс“, комплекс Мандра – Пода, Свищовско-Беленска низина, Атанасовско езеро, Бургаско езеро и резултатите от него са публикувани.
2.1. Пряко опазване на вида и важни за него места				
	Да се осигури адекватна защита на ключовите места за вида в България.			
2.1.1	Да се ограничи безпокойството и да се регламентира засилен контрол при лова в ключовите места за зимуване на червеногушата гъска с цел ефективно използване на местообитанията от зимуващите птици.	Подзаконови актове, природозащитно законодателство, заповедите за ЗЗ за птиците, планове за управление на зоните от мрежата Натура 2000	Липсата на места за покой на гъските по време на ловния сезон, водещо до повишен стрес и невъзможност да се ползва ефективно местообитанието.	Въведени са ограничения за лов на територията в защитени зони „Дуранкулашко езеро“, „Шабленски езерен комплекс“ с обхват от 350 м до 500 м от брега на езерата в рамките на защитената зона през януари; в района на зоната са назначени служители, отговарящи за контрол по лова специално за конкретните зони и района около тях.
2.1.2.	Да се създаде администрация на защитени зони за птиците	Подзаконови актове и други нормативни актове, на МОСВ	Липса на активно управление и опазване	До 2020 г. е създадена и функционира администрация за двете зони и се изпълняват дейностите, предвидени в планове за

	„Дуранкулашко езеро“ и „Шабленски езерен комплекс“ към РИОСВ Варна по аналогия на резерват „Сребърна“ с цел активно управление на ЗЗ и съблюдаване на техния статут.	и др.	на двете ключови Натура 2000 зони за опазването на вида и недостатъчно ресурсно осигуряване за охраната им	управление.
2.1.3	Да се стимулира подходящо управление на ключовите територии за хранене на вида чрез планиране и управление на сеитбооборота, осигуряващо нужната хранителна база за зимуващата популация в обхват от 10 – 15 км около местата на нощуване на вида.	НАЕП и земеползване, подзаконовни актове и други нормативни документи на МЗХ, МОСВ	Липса на достатъчно и разположени в близост до местата на нощуване хранителни местообитания	Данните от РСЗ в района на основните зимовища на вида показват подходящ сеитбооборот на основата на зимна пшеница, който осигурява достатъчно по количество и качество хранителен ресурс в район до 10 – 15 км от местата на нощуване на червеногушата гъска.
2.1.4	Да се предотвратят унищожаването и фрагментацията на ключовите местообитания на червеногушата гъска в България вследствие на развитие на конвенционална туристическа инфраструктура.	ПУП, ОУП, решения на РИОСВ за ОС	Заплаха от фрагментиране на хранителните местообитания и урбанизиране на райони в близост до местата за нощуване с цел развитие на конвенционален рекреационен туризъм	В ключовите места на срещане на червеногушата гъска в България и особено в Дуранкулашко езерото (BG0002050) и Шабленския езерен комплекс (BG0000156) не са допускани за изграждане вилни селища, спакомплекси, голф игрища и други урбанизирани зони и инфраструктурни обекти, несъвместими с екологичните изисквания на вида.
2.1.5	Да се обезпечи прилагането на природозащитното и ловното законодателство и предотвратяване на отстрела на червеногуши гъски, както и снижаване на безпокойството в ключовите места за нощуване и хранене на птиците.	Дейности на РУГ и РИОСВ, ловни надзиратели и инспектори по прилагане на законодателството през зимния период	Липса на стриктен контрол и прилагане на ловното и природозащитното законодателство в ключови места на зимуване на вида, водещи до браконьерски отстрел и безпокойство на птиците	Създадени са и през периода октомври – януари включително действат смесени междуведомствени патрули за контрол по лова в районите на ЗЗ „Дуранкулашко езеро“ (BG0002050), „Шабленски езерен комплекс“ (BG0000156), комплекс Мандра – Пода (BG0000271), Свищовско-Беленска низина (BG0002083), Атанасовско езеро (BG0000270), Бургаско езеро (BG0000273), Сребърна (BG0000241).
2.1.6	Да се предотврати безпокойството на червеногушата гъска от нерегулиран фотографски и туризъм за наблюдение на птици, водещ до безпокойство и	Развитие на инфраструктура за опознавателен и природосъобразен туризъм	Липса на инфраструктура и регламентиране на фотографския и	Изградени са минимум три специални укрития в места, подходящи за наблюдение и фотографичане на диви гъски, и е създаден механизъм за използването им по предназначение и

	нарушаване на природозащитното законодателство.		опознавателния туризъм	без рискове от безпокойство на птиците.
2.1.7	Да се предотврати фрагментацията на местообитанията на вида от ВЕИ и запазване на подходящи условия за зимуване.	Решения на РИОСВ за ОВОС и ОС относно изграждане на ветрогенератори в района на Приморска Добруджа	Липса на стратегическо планиране на развитието на мощности от възобновяеми енергоизточници в Приморска Добруджа и неотчитане на екологичните изисквания на вида при ОС и ОВОС, което води до фрагментация на местообитанията на вида.	На територията на подходящите хранителни местообитания за вида няма изградени ветроенергийни комплекси, които нарушават целостта на местообитанието, водят до съществена фрагментация на територията като цяло или на части от нея или водят до бариерен ефект на коридорите на придвижване на птиците от местата за нощуване към местата за хранене и обратно, съобразно картата на чувствителността.
2.1.8	Да се планира и предвиди подхранване на зимуващите гъски при извънредни, тежки зимни условия с дебела снежна покривка.	Пряко опазване на вида и зимуващата популация	Невъзможност на птиците да намерят храна при дебела снежна покривка и тежки климатични условия	Налични са план и организация за изкуствено подхранване на бедстващите птици при извънредни климатични условия през зимата, който успешно се реализира при необходимост.
	2.2. Опазване на вида извън природата/„ex-situ“			
2.2.1	Да се повиши и поддържа капацитет за временно настаняване на ранени и пострадали екземпляри на червеногушата гъска и тяхната рехабилитация в основните места на срещане на вида.	Опазване на вида и популацията му „ex-situ“	Липса на капацитет и възможности за приемане и рехабилитация на ранени и пострадали гъски в основните места на зимуване	До 2016 г. е обособен подобен център за рехабилитация за СИ България и за поне още един от важните райони на зимуване на гъски.
	3.1. Мониторинг и изследвания			
3.1	Да се проучат фенологията, числеността и ключови параметри на зимуващата в страната популация, което да допринесе за определяне на статуса и размера на	Приети и одобрени методики на ИАОС	Липса на официална методика за мониторинг на вида и финансиране за нея съгласно	Разработена е методика за мониторинг на зимуващата популация на червеногушата гъска, която осигурява необходимата информация и данни, тя е ресурсно осигурена и

	световната популация на червеногушата гъска.		наредбата за мониторинг на биоразнообразието	се изпълнява ежегодно от 1 ноември до 1 март.
3.2	Да се проследяват/проучват промени в обхвата и качеството на местообитанията за зимуване.	Проучване на вида с оглед поддържане и управление на популацията му	Нужда от информация за състоянието и площта на подходящите хранителни местообитания на вида	Най-малко веднъж в рамките на период от 2 години се извършва оценка на качеството и обхвата на местообитанието на вида на база извадка по предварително разработена методика, предоставяща оценка на хранителното местообитание на вида, като част от общата методика за мониторинг.
3.3	Да се провеждат изследвания с цел оценка на общото състояние на популацията на вида и качеството и условията за зимуване в страната.	Проучване на вида с оглед поддържане и управление на популацията му	Липса на информация за гнездовия успех на вида и физическото състояние на зимуващите птици	Ежегоден доклад от провеждания мониторинг на вида включва данни за възрастова структура (индиректен индикатор за гнездови успех и преживяемост) и охраненост на зимуващата в страната популация (индиректно за състоянието и качеството на местообитанията).
3.4	Да се проведат проучвания за наличие на натрупвания от оловни и други токсични вещества в организма на гъските.	Проучване на вида с оглед поддържане и управление на популацията му	Липса на информация за нивата на токсични вещества и съединения в организма на гъските	До 2016 г. са публикувани резултатите от изследване за тежки метали в организма на гъските, проведено през 2013 г. в Приморска Добруджа. Проведени са поне две мащабни изследвания в ключови райони за вида през два последователни зимни сезона в поне още два основни района на концентрация – Бургаските езера и Свищовско-Беленската низина до 2020 г.
3.5	Да се проучат локалните придвижвания и взаимовръзки между местата на нощуване и местата на хранене с помощта на телеметрични изследвания и опръстеняване с цветни пръстени.	Проучване на вида с оглед поддържане и управление на популацията му	Липса на информация за локалните придвижвания на гъските между местата за нощуване и хранене, които да позволяват планиране на природозащитни дейности и оценка на въздействието при инвестиционни намерения.	Публикувани са резултатите от телеметричното проучване, провеждано в рамките на проект „Сигурни зимовища за червеногушата гъска“ до 2016 г. Проведени са допълнителни телеметрични изследвания на локалната миграция до 2020 г. в района на Приморска Добруджа и поне още един от регионите на страната, важни за зимуването и миграцията на вида.
3.6	Да се подпомогне работата по проучване на миграционните пътища на вида и определянето на „тесни места“ в	Проучване на вида с оглед поддържане и управление на популацията му и	Недостатъчна информация за значението на конкретни	Ежегодно в периода 2016 – 2024 г. на територията на България се маркират с цветни пръстени от 50 до 100 червеногуши гъски. До 2024 г са проведени телеметрични проучвания по

	жизнения цикъл в рамките на международната работна група по опазване на червеногушата гъска.	международно сътрудничество	заплахи по миграционния път на вида и фенологията и ключовите места на стационариране на вида по време на миграция	миграционния път на вида в сътрудничество с други страни от ареала на минимум 30 птици.
3.7	Да се въведе стандартен протокол за обработка и събиране на материал за изследване при намиране и аутопсия на мъртви червеногуши гъски.	Проучване на вида с оглед поддържане и управление на популацията му	Липса на стандартен протокол за обработка и аутопсия на мъртви птици от защитени видове, което води до пречатстване на възможността за разширяване на познанието за вида и заплахите за него.	Разработен и приет като стандартна процедура, протоколът за обработка и аутопсия на намерени трупове на червеногуша гъска до края на 2016 г. и спазването му се контролират от РИОСВ и РВМС.
3.8	Да се събират проби от всички ранени или убити червеногуши гъски за последващ паразитологичен анализ	Проучване на вида с оглед поддържане и управление на популацията му	Липса на достатъчно информация за наличието на патогенни паразити и други, които може да оказват влияние на популационно ниво в местата на зимуване.	От всички намерени ранени и убити червеногуши гъски е събран материал за паразитологичен анализ. Данните от изследванията са публикувани в статия/технически доклад при събиране на достатъчен по обем материал.
4. Повишаване на осведомеността, природозащитната култура и уменията за опазване на вида				
4.1	Да се поставят ясни информационни и обозначителни табели в основните територии за зимуване на вида, посочващи присъствието на червеногушата гъска, природозащитния ѝ статус и ограниченията по отношение на лова в района и законовите изисквания с цел снижаване на риска от браконьерство.	Образователни и комуникационни дейности	Липса на ясно обозначение и информация за границите и режимите на защитените зони на терен	Всички ключови за опазването на червеногушата гъска защитени зони имат поставени до 2016 г. информационни табели и пана, обозначаващи границите и техните режими и ограниченията, и се поддържат и ремонтират при увреждане и вандализъм.

4.2	Да се популяризират сред фермерите в ключовите за вида територии възможностите за кандидатстване по агроекологични дейности, с опазване на хранителните местообитания на вида и опасностите от неправилно прилагане на родентициди и други пестициди.	Образователни и комуникационни дейности, НАЕП	Липса на достатъчно информация и ниска заинтересованост сред фермерите относно съществуващите агроекологични плащания, подпомагащи фермери, допринасящи за опазване на вида в ключови територии	Ежегодно се провеждат разяснителни кампании от страна на службите по земеделие (РСЗ) към МЗХ за представяне на агроекологичните дейности и начините на прилагане и ползване на пестициди в ключовите за вида райони.
4.3	Да се повиши осведомеността и да се засили интересът на ученици и учители към природозащитните проблеми и да се създаде положително отношение към природозащитните дейности за червеногушата гъска в местата на зимуването ѝ.	Образователни и комуникационни дейности	Необходимост от създаване на положително отношение към природозащитните дейности за червеногушата гъска в местата на зимуването и засилване на екологичната култура в района на зимуване на вида	До началото на учебната година през 2016 г. е отпечатан нов тираж на помагалото и е въведено за използване в ключовите райони за вида при спазване на учебните планове и програми на МОН.
4.4	Да се осигури подходяща информация за природозащитни и ловни норми за гостуващи ловци в ключови райони на зимуване на червеногушата гъска и други природозащитно значими видове.	Образователни и комуникационни дейности	Липса на подходящи информационни и образователни материали за целевите райони с информация за ловци относно граници и режими на защитени територии и забранени видове за лов	Издадено е помагало в тираж от минимум 1000 бр. и е налично за разпространение в ловните дружества в ключовите за вида райони на зимуване до края на 2016 г., като се преиздава периодично на всеки 1 – 2 години.

5. Адаптивни и смекчаващи мерки

5.1	Да се популяризира районът на Приморска Добруджа сред индивидуалните и организирани туристи, насочени към	Туризм и развитие на местен бизнес	Липса на достатъчно информация за индивидуални и неорганизирані туристи	До 2018 г. е публикуван пътеводител на български и английски език на природните забележителности и редките видове на Добруджа по подобие на серията пътеводители на Crossbill
-----	---	------------------------------------	---	---

	природосъобразен туризъм.		за природните забележителности и възможностите за природосъобразен туризъм в района	Foundation – http://www.crossbillguides.com/ .
5.2	Да се популяризира екотуризмът в района, като се развие подходяща база за фотографски туризъм и се организират ежегодни фотопленери и посещения на групи български туристи за фотографиране и наблюдения на червеногуши гъски през зимата.	Туризъм и развитие на местен бизнес	Липса на подходяща инфраструктура и популяризиране на природосъобразни форми на туризъм, които да допринасят за развитие на местната икономика.	Изградено е поне едно фотографско укритие и сеа организирани минимум по един фотоплер годишно през следващите 5 години след приемане на ПД и минимум едно промоционално посещение на туристи.
5.3	Да се разработи визия и да започне организирането на зимен фестивал на червеногушата гъска с възможности за наблюдение и фотографиране на гъски.	Туризъм и развитие на местен бизнес	Липса на подходяща инфраструктура и популяризиране на природосъобразни форми на туризъм, които да допринасят за развитие на местната икономика.	Организиран ежегоден зимен фестивал на червеногушата гъска от зимата на 2016/2017 г., който се координира от община Шабла съвместно с НПО и представители на туристическия бизнес.
5.4	Да се разработи и създаде специализирана интернет страница за Приморска Добруджа, предоставяща информация за биоразнообразието и възможностите за наблюдения на червеногуши гъски и дива природа, както и за места за настаняване и възможност за онлайн резервации.	Туризъм и развитие на местен бизнес	Липса на улеснен достъп до частни квартири и места за настаняване в района, ограничаващи посещенията на индивидуални и неорганизиран туристи	Създадена е и се поддържа специализирана интернет страница до 2017 г.
5.5	Да се организира ежегодно провеждане на фестивал на хвърчилата в гр. Шабла, посветен на опазването на червеногушата гъска, с цел популяризиране на района на езерата Шабла и Дуранкулак, опазването на вида	Туризъм и развитие на местен бизнес	Значително по-кратък туристически сезон в района спрямо Южното Черноморие и липса на обществена подкрепа за природозащитните	Фестивалът се провежда ежегодно от община Шабла съвместно с НПО и местен бизнес след приключване на проекта LIFE09/NAT/BG 000230.

	и развитие на концепцията.		инициативи в района	
--	----------------------------	--	---------------------	--

9. БЮДЖЕТ И ВРЕМЕНА РАМКА НА ПЛАНА (сумите в колоните са в български левове)

№	Цел	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Възможни източници на финансиране
7.1. Да се насърчават въвеждането и поддържането на политики, които осигуряват дългосрочното опазване на червеногушата гъска и нейните местообитания.												
1.1	Запазване и осигуряване на подходящи по площ и качество хранителни местообитания за червеногушата гъска в районите на зимуване чрез специфична агроекологична мярка в НАЕП.	3 000 00	3 000 000	4 000 000	4 000 000	4 000 000	4 000 000	4 000 000	4 000 000	4 000 000	4 000 000	НАЕП, Разпалъчителна агенция МЗХ, ЕС
1.2	Да се повиши привлекателността на мярката за земеделските стопани и да се засили екологичният ефект спрямо опазването на общото биоразнообразие посредством мярката за червеногушата гъска, чрез комбинирането ѝ с други такива от НАЕП.	6000	6000	6000	6000	5000	5000	5000	4000	4000	4000	НАЕП, Разпалъчителна агенция МЗХ, ЕС
1.3	Недопускане на смъртност при червеногуши гъски вследствие отравяне поради неправилно или нераглемантирано прилагане на родентициди и други химически вещества. Намаляване на възможността за натрупване на вредни химикали в организма на червеногушите гъски, което може да повлияе на преживяемостта и репродуктивния процес.	4000	4000	4000	3000	2500	2500	2500	2500	2000	2000	МЗХ, ОПОС, LIFE+, друго проектно финансиране
7.2. Националната екологична мрежа												
2.1	Разработване на минимални стандартни екологични изисквания на червеногушата	4000	5000	5000								ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране

	гъска, които да се залагат и включват при разработване на планове за управление на защитени територии или защитени зони от мрежата Натура 2000 и други ЗТ по националното законодателство.											
2.2.	Гарантиране на подходящо управление на защитените зони от Натура 2000, ключови за вида в страната, чрез разработване на интегрирани ПУ и тяхното ресурсно осигуряване с цел осигуряване на благоприятни условия за зимуване и преживяемост на червеногушата гъска.	2 500 000	2 000 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	ОПОС, бюджет на МОСВ, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране
	7.3. Отразяване на природозащитните дейности и приоритети за червеногушата гъска в секторните политики											
3.1	Предотвратяване на увреждане и фрагментиране на местообитанията на вида чрез отразяване на екологичните изисквания и природозащитните нужди на вида при разработване на ОУП и ПУП и оценките за съвместимост при тях.	7000	6500	65 000	5000	5000	5000	4500	4500	4500	4500	ОПОС, фондове на ЕС, друго проектно финансиране; част като задължения на служителите от РИОСВ, МОСВ
3.2	Развитие на икономически стимули за местното население за опазване на червеногушата гъска и разнообразяване на финансовите приходи за местното население.	3000	4000	10 000	60 000	20 000	4000	4000	4000	2000	2000	ОПОС, фондове за развитие на туризма, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, общински бюджети
3.3	Предотвратяване на фрагментацията на местообитанията на червеногушата гъска и на	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, бюджет на МОСВ,

	изолиране и създаване на бариери между местата за нощуване и местата за хранене вследствие на развитие на ветроенергийни съоръжения в ключовите места на зимуване на вида.											НПО, други
3.4	Подобряване на ловното законодателство чрез усъвършенстване на ЗЛОД и правилника му за прилагане и ресурсното му обезпечаване с цел осигуряване на адекватно финансово, техническо и кадрово ресурсно обезпечаване на активен контрол по лова, особено в ключовите територии за зимуване на червеногушата гъска, засилване на санкциите по отношение на ловците, нарушаващи законовите разпоредби по време на лов.	5000	30 000	40 000	50 000	60 000	60 000	60 000	60 000	60 000	60 000	ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, бюджет на МОСВ, НПО, други
1.4.1	Предотвратяване на безпокойството от лова в местата на нощуване на вида и на случаен отстрел на червеногуши гъски при условия, непозволяващи тяхното определяне.	4000	4000	4500	5000	5000	5500	6000	6000	7000	7000	бюджет на МОСВ, МЗХ, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, НПО, НПО, други
1.4.2	Внасяне на поправки в ловното законодателство за въвеждане на лимит на брой ловци/ха с цел снижаване на риска за случаен отстрел при лов около местата за нощуване на вида и снижаване на безпокойството в местата за хранене и нощуване.	2500	5000									Бюджет за персонал на МОСВ, МЗХ, СЛРБ, НПО, БАН
1.4.3	Снижаване на риска от оловно											Бюджет за персонал

	отравяне на червеногуши гъски в местата за хранене чрез внасяне на промени в Приложение № 5 към чл. 44, ал. 1 на Закона да се забрани употребата на оловни сачми при лов на водоплаващи птици във всички места независимо от местообитанието.											на МОСВ, МЗХ, СЛРБ, НПО за служители и експерти
1.4.4	Подобряване ефективността на прилагане на ловното законодателство чрез осигуряване на адекватно финансово, техническо и кадрово обезпечаване на активен контрол по лова в ключовите места на срещане на червеногушата гъска.	10 000	10 000	10 000	15 000	15 000	20 000	20 000	25 000	25 000	30 000	Бюджет за персонал на МОСВ, МЗХ, СЛРБ, НПО за служители и експерти
1.4.5.	Оценка на степента на безпокойство и риска за отстрел на червеногуши гъски в основните места на стационариране на вида при миграция и зимуване и набелязване на мерки за снижаване на този риск.		7000	8000	9000							Проектно финансиране, ОПОС, ЕС, други
7.2. Пряко опазване на вида и местата, важни за него												
7.2.1	Да се осигури адекватна защита на ключовите места за вида в България.											
2.1.1	Разширяване и въвеждане на неловна зона на територията на ЗЗ „Шабла“ и „Дуранкулак“ и ресурсно обезпечаване на нейното прилагане с цел ограничаване на безпокойството от лова в ключови места.	4000	4000	5000	6000							Бюджет на МОСВ, МЗХ, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, НПО, НПО, други

2.1.2	Създаване на администрация на защитени зони за птиците „Дуранкулашко езеро“ и „Шабленски езерен комплекс“ по аналогия на резерват „Сребърна“ с цел активно управление на 33 и съблюдаване на техния статут.											Бюджет на МОСВ, МЗХ, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, други
2.1.3	Да се стимулира подходящо управление на ключовите територии за хранене на вида чрез планиране и управление на сеитбооборота, осигуряващо подходяща хранителна база за зимуващата популация в обхват от 10 – 15 км около местата на нощуване на вида.		8000	50 000	50 000							МЗХ, НАЕП, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, други
2.1.4	Предотвратяване на унищожаването и фрагментацията на ключовите местообитания на червеногушата гъска в България вследствие на развитие на конвенционална туристическа инфраструктура.											Бюджет за персонал на МОСВ/РИОСВ, НПО, друго проектно финансиране
2.1.5	Подобряване на прилагането на природозащитното и ловното законодателство и предотвратяване на отстрела на червеногуши гъски, както и снижаване на безпокойството в ключовите места за нощуване и хранене на птиците чрез създаване на смесени междуведомствени патрули.	4000	4000	4500	5000	5000	5500	5500	6000	6000	6000	МОСВ, МЗХ, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, НПО, НПО, други
2.1.6	Предотвратяване на безпокойството на червеногушата гъска от		20 000	30 000	15 000							ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, НПО,

	индивидуален и неконтролиран фотографски и бърдучинг туризъм.											НПО, други, бюджет на РИОСВ
2.1.7	Предотвратяване на фрагментацията на местообитанията на вида от ветрогенератори и запазване на подходящи условия за хранене и нощуване на вида.											Персонал на МОСВ, РИОСВ, НПО, друго проектно финансиране, ОПОС
2.1.8	Подхранване на зимуващите гъски при извънредни тежки зимни условия с дебела снежна покривка.	3000	3000	4000	4000	4000	4000	5000	5000	5000	5000	ОПОС, НПО, проектно финансиране, частни донори, РИОСВ
2.2.1	Повишаване и поддържане на капацитет за временно настаняване на ранени и пострадали екземпляри на червеногушата гъска и тяхната рехабилитация, в основните места на срещане на вида.		80 000	80 000	50 000	50 000	50 000	60 000	60 000	70 000	70 000	ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, НПО, частни донори, друго проектно финансиране.
7.3. Мониторинг и изследвания												
3.1	Осигуряване на ежегодни данни за фенологията, числеността и ключови параметри на зимуващата в страната популация; допринасяне за определяне на статуса и размера на световната популация червеногушата гъска.	6000	6000	6500	6500	7000	8000	8000	8000	8500	8500	ИАОС, ОПОС, НПО, БАН, друго проектно финансиране
3.2	Проследяване за промени в обхвата и качеството на местообитанията за зимуване.		5000		5500		6000		7000		8000	ИАОС, ОПОС, НПО, БАН, друго проектно финансиране
3.3	Оценка на общото състояние на популацията на вида (гнездови успех и преживяемост) и индиректно за качеството и	3000	3000	3000	4000	4000	5000	5000	6000	6000	7000	ИАОС, ОПОС, НПО, БАН, друго проектно финансиране

	условията за зимувате в страната (охраненост).											
3.4	Проучване за наличие на оловни натрупвания и други токсични вещества в организма на гъските.		4000	5000				6000	7000			ОПОС, ЕС финансиране, НПО, БАН, друго проектно финансиране
3.5	Проучване на локалните придвижвания и взаимовръзки между местата на нощуване и местата на хранене с помощта на телеметрични изследвания и опръстеняване с цветни пръстени.		10 000	10 000	15 000	18 000	18 000	18 000	20 000	20 000	20 000	ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, други донори
3.6	Проучване на миграционните пътища, вида и определяне на „тесни места“ в жизнения цикъл посредством сателитни проучвания и цветно маркиране.			30 000	30 000		30 000	30 000				ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране
3.7	Въвеждане на стандартен протокол за обработка и събиране на материал за изследване при намиране и аутопсия на мъртви червеногуши гъски.											Персонал на МОСВ, БАН, НПО
3.8	Определяне на наличието на патогенни и други паразити, които е възможно да оказват негативно влияние върху популацията на вида.		5000	5000	5000							Проектно финансиране, БАН, други
7.4. Повишаване на осведомеността, природозащитната култура и уменията за опазване на вида												
4.1	Поставяне на информационни и обозначителни табели в основните територии за зимуване на вида, посочващи присъствието на червеногушата		6000	6000		4000			4000			ОПОС, МОСВ, друго проектно финансиране

	гъска, природозащитния ѝ статус и ограниченията по отношение на лова в района и законовите изисквания с цел снижаване на риска от браконьерство.											
4.2	Повишаване на осведомеността на фермерите в ключовите за вида територии относно възможностите за ползване на агроекологични мерки и опасностите от неправилно прилагане на родентициди и други пестициди.	4000	5000	5000	5000	3000		5000		5000		НАЕП, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране
4.3	Повишаване на осведомеността и засилване на интереса на ученици и учители към природозащитните проблеми и създаване на положително настроение към природозащитните дейности за червеногушата гъска в местата на зимуването ѝ.	3000	8000	8000	4000	4000	4000	9000	9000	4000	5000	ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране
4.4	Осигуряване на подходяща информация за природозащитни и ловни норми за гостуващи ловци в ключови райони на зимуване на червеногушата гъска и други природозащитно значими видове.		5000	5000	1000	6000	6000	2000	2000	6500	3000	ОПОС, СЛРБ, проектно финансиране по други програми
5. Адаптивни и смекчаващи мерки												
5.1	Популяризиране на района на Приморска Добруджа сред индивидуалните и организирани туристи, насочени към природосъобразен туризъм,		30 000									ПРСР, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране

	чрез пътеводител на български и английски език на природните забележителности и редките видове на Добруджа по подобие на серията пътеводители на Crossbill Foundation – http://www.crossbillguides.com/ .											
5.2	Да се развие подходяща инфраструктура (фотографски укрития) и да се организират ежегодни фотопленери и посещения на групи български туристи за фотографиране и наблюдения на червеногуши гъски през зимата с цел популяризиране на екотуризма в района.		40 000	60 000	25 000			5000	6000			ПРСР, ОПОС, програми за развитие на алтернативен и селски туризъм, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, общински бюджет, частни туристически фирми
5.3	Да се разработи визия и да започне организирането на зимен фестивал на червеногушата гъска с възможности за наблюдение и фотографиране на гъски.		20 000	20 000	20 000	25 000	25 000	25 000	30 000	30 000	30 000	ПРСР, ОПОС, програми за развитие на алтернативен и селски туризъм, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, общински бюджет, частни туристически фирми
5.4	Да се разработи и да се създаде специализиран уебсайт за Приморска Добруджа, предоставящ информация за биоразнообразието и възможностите за наблюдения на червеногуши гъски и дива природа, както и за места за настаняване и хранене.		6000	5000								ПРСР, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго проектно финансиране, частни донори, общински бюджети
5.5	Ежегодно провеждане на фестивал на хвърчилата в гр.		15 000	18 000	20 000	25 000	25 000	25 000	25 000	30 000	30 000	ПРСР, ОПОС, Програма LIFE+ на ЕС, друго

	Шабла, посветен на опазването на червеногушата гъска, с цел популяризиране на района на езерата Шабла и Дуранкулак и опазването на вида.											проектно финансиране, частни донори, общински бюджети
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

10. ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И НАЗВАНИЯ В ТЕКСТА

БАН – Българска академия на науките

БДЗП – Българско дружество за защита на птиците

БОЦ – Българска орнитологическа централа

БФБ – Българска фондация „Биоразнообразие“

БШПОБР – Българо-швейцарска програма за опазване на биоразнообразието

ДВ – Държавен вестник

ЗБР – Закон за биологичното разнообразие

ЗЗ – Защитена зона по смисъла на Закона за биологичното разнообразие

ЗЗТ – Закон за защитените територии

ЗЛОД – Закон за лова и опазване на дивеча

ЗМ – Защитена местност по смисъла на Закона за защитените територии

ИАОС – Изпълнителна агенция по околната среда при Министерството на околната среда и водите (МОСВ)

ИБЕИ – Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания

Кочка – плаващ тръстиков остров, характерен за ПР „Сребърна“; в Делтата на р. Дунав се нарича „плаур“.

МЗХ – Министерство на земеделието и храните

МИЕТ – Министерство на икономиката, енергетиката и туризма

МОН – Министерство на образованието и науката

МОСВ – Министерство на околната среда и водите

НАЕП – Национална агроекологична програма

НПНМ-БАН – Национален природонаучен музей при Българската академия на науките

НПО – Неправителствени организации

ОВОС – Оценка за въздействие върху околната среда

ПД – План за действие

ПП – Природен парк

ПР – Поддържан резерват

ПРСР – Програма за развитие на селските райони

РИОСВ – Регионална инспекция по околната среда и водите

СНЦ „Зелени Балкани“ – Сдружение с нестопански цели „Зелени Балкани“

ФЛБ – Фондация „Льо Балкан“

ROS – Румънско орнитологично дружество

WWT – Тръст за опазване на водолюбивите птици и влажните зони

11. БИБЛИОГРАФИЯ

- БДЗП. 2014. Национална база за орнитологична информация към БДЗП – данни за *Branta ruficollis* до 1/10/2014.
- Георгиев, Д. 2001а. План за управление на Шабленски езерен комплекс. София, МОСВ и БШПОБ, 124 с.
- Георгиев, Д. 2001б. План за управление на Дуранкулашки езерен комплекс. София, МОСВ и БШПОБ, 110 с.
- Гигов, С. 2010. Какво се случи с гъските у нас през зимата на 2009 – 2010 г. За птиците, бр. 1/2010. София БДЗП, 6 – 7 с.
- Дерелиев, С. 2000. Динамика на числеността и разпространение на червеногушата гъска *Branta ruficollis* (Pallas, 1769) в основното ѝ зимовище в района на езерата Шабла и Дуранкулак. Дипломна работа, Биологически факултет, СУ „Св. Климент Охридски“. София, 150 с.
- Дерелиев, С., Д. Георгиев. 2002. План за действие за опазването на червеногушата гъска (*Branta ruficollis*) в България 2002 – 2006 г. В: Янков, П. (отг. редактор). Световно застрашените видове птици в България. Национални планове за действие за опазването им. Част I, БДЗП-МОСВ, Природозащитна поредица, книга 4, БДЗП. София, 38 – 60 с.
- Дерелиев, С., П. Симеонов. 2011. Червеногуша гъска (*Branta ruficollis*). В: Големански, В. (ред.) Червена книга на България. Том 2. Животни. Електронно издание <http://e-ecodb.bas.bg/rdb/bg/vol2/Brrufico.html>
- Дулев, Г. 2014. Орнитофауна на защитена зона язовир „Овчарица“. Доклад, ФПС „Зелени Балкани“. Пловдив, 79 с.
- Костадинова, И., С. Дерелиев. 2001. Резултати от среднозимното преброяване на водолюбивы птици в България за периода 1997 – 2001 г. БДЗП, Природозащитна поредица, книга 3, БДЗП. София, 96 с.
- Патев, П. 1950. Птиците в България. София, БАН, 364 с.
- Петков, Н. 2011. Първото в света успешно GPS проследяване на червеногушата гъска вече е факт. За птиците, бр. 1/2011, БДЗП. София, 6-7с.
- Петков, Н., И. Матеева. 2012. Зимувачи водолюбивы птици в България през зимата на 2011 – 2012 г. технически доклад по Проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I“, БДЗП. София, 38 с.
- Петков, Н., М. Георгиева. 2013. Червени ята. ВВС „Знание“, бр. 39/2013, „МС Тийм“ ООД. София, 46 – 53 с.
- Петков, Н. 2013. Приносът на БДЗП в опазването на една от най-редките гъски в света. За птиците, бр. 2/2013, БДЗП. София, 9 с.
- Петков, Н. 2014. По следите на червеногушите гъски. За птиците, бр. 1/2014, БДЗП. София, 13 – 14 с.
- Нанкинов, Д., С. Симеонов, Т. Мичев, Б. Иванов. 1997. Фауна на България. Том 26. Aves. Ч. II. София, АИ „Проф. М. Дринов“, 428 с.
- Нанкинов, Д., П. Шурулинов, Б. Николов, И. Николов, И. Христов, Р. Станчев, С. Далакчиева, А. Дуцов, М. Саров, А. Рогов. 2004. Гъскоподобните птици (*Anseriformes*) във влажните зони край град София. Българска орнитологическа централа, Институт по зоология – БАН. София, Изд. „Диана“, 136 с.
- Нанкинов, Д. 2010. Массовое отравление птиц и зверей зимой 1988/89 года в Болгарии. Русс. орнитол. журнал, 19, Экспресс-выпуск 582: 1190 – 1206 с.
- Простов, А. 1955. Нови данни по орнитофауната на Българското черноморско крайбрежие. – Изв. Зоол. инст. с музей, БАН, 4 – 5, 451 – 460 с.
- Простов, А. 1964. Изучаване на орнитофауната в Бургаско. – Изв. Зоол. инст. с музей, БАН, 15, 5 – 68 с.
- Янков, П. 1991. Птиците на Източните Родопи. 2. Срокове на пребиваване и динамика на орнитофауната. – Екология, 24, 26 – 43 с.
- Aarvak, T., V. Vilkov, N. Petkov, S. Rozenfeld & A. Timoshenko. 2012. The main results of the monitoring of condition of the habitats and seasonal geese migrations in Northern and North-Western

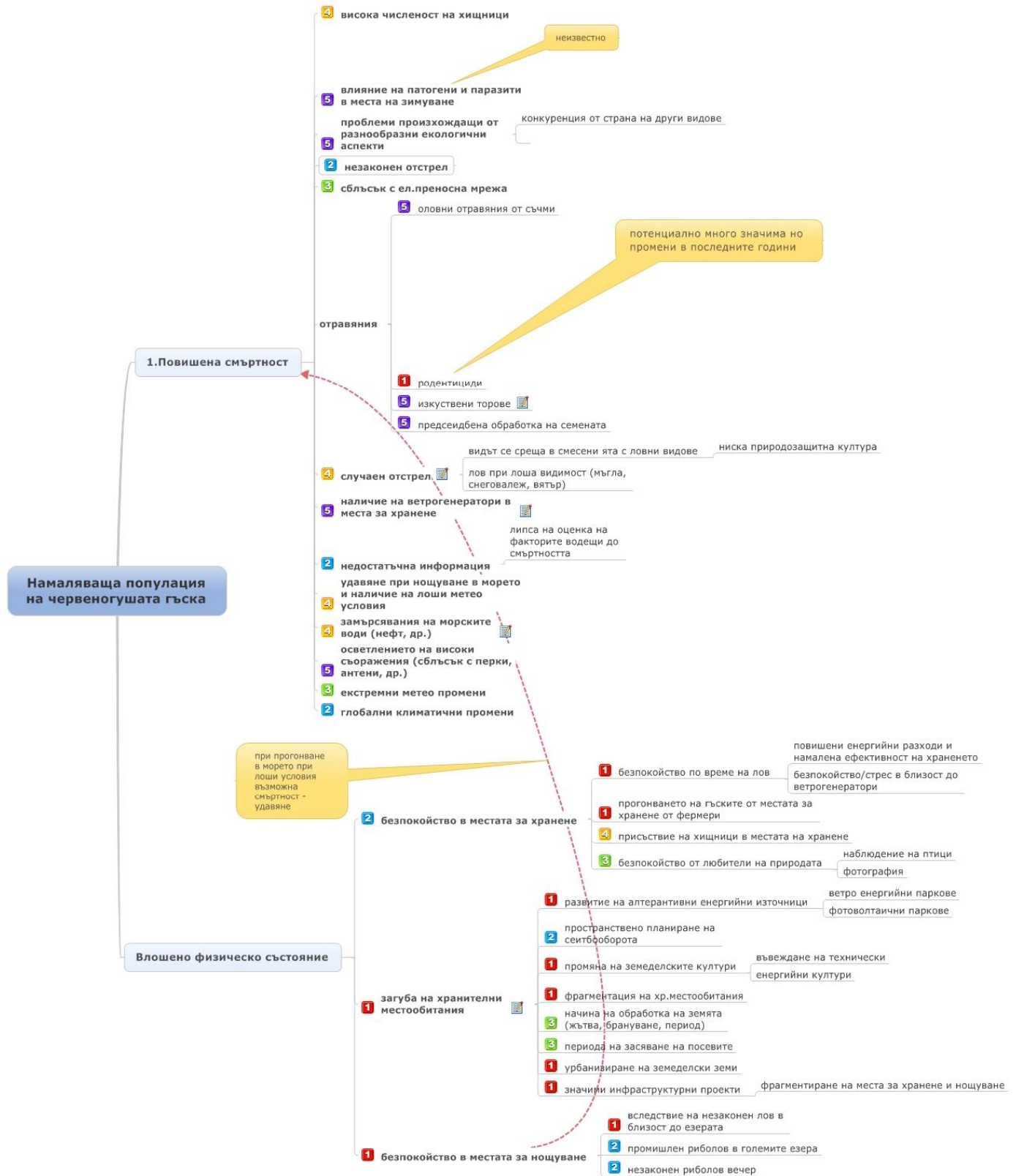
- Kazakhstan // Zoological and game management resources in Kazakhstan and adjacent countries. Almaty: 208-213.
- Bregnballe, T. & J. Madsen. 2004. Tools in waterfowl reserve management: effects of intermittent hunting adjacent to a shooting-free core area. - *Wildlife Biology* 10(4): 261-268.
- BirdLife International. 2014. Species factsheet: *Branta ruficollis*. Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 17/10/2014. Recommended citation for factsheets for more than one species: BirdLife International (2014) IUCN Red List for birds. Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 17/10/2014.
- Chen, H., Li, Y., Li, Z., Shi, J., Shinya, K., Deng, G., Qi, Q., Tian, G., Fan, S., Zhao, H., Sun, Y. and Kawaoka, Y. 2006. Properties and dissemination of H5N1 viruses isolated during an influenza outbreak in migratory waterfowl in Western China. *Journal of Virology* 80: 5976–5983.
- Cranswick, P., L. Radulescu, G. Hilton, N. Petkov .2012. International Single Species Action Plan for the Conservation of the red-breasted Goose (*Branta ruficollis*). AEWA, Bonn, 42 p.
- CSN Tool web site – <http://csntool.wingsoverwetlands.org/csn/default.html#state=home>
- Dereliev S. 1998. Monitoring of Red-breasted Geese in Bulgaria in the 1990s. – *Threatened Waterfowl Specialist Group News*, 11: 38-40.
- Dereliev, S., D. Hulea, B. Ivanov, W. J. Sutherlands & R. Summers. 2000. The numbers and distribution of the Red-breasted Goose *Branta ruficollis* at wintering roosts in Romania and Bulgaria. – *Acta Ornithologica*, 35, 63-66 p.
- Dereliev S., I. Ivanov, D. Georgiev, N. Petkov and L. Griffin 2005. Results from the monitoring of wintering Red-breasted Geese *Branta ruficollis* in the region of the lakes Shabla and Durankulak (NE Bulgaria) in 2003-2005. BSPB Technical Series Report No: 1-2005. Sofia, Bulgaria, 8 p.
- Dereliev, S., D. Georgiev, I. Ivanov & N. Petkov. 2005b. Status of the Redbreasted Goose (*Branta ruficollis*) in Bulgaria – In Proceedings of the Red-breasted Goose Conservation Action Workshop, SOR/BirdLife Romania, Tulcea, Romania.
- Dereliev, S.G. 2006. The Red-breasted Goose *Branta ruficollis* in the new millennium: a thriving species or a species on the brink of extinction? *Waterbirds around the world*. Eds. G.C. Boere, C.A. Galbraith & D.A. Stroud. The Stationery Office, Edinburgh, UK, 619-623 pp.
- Heredia, B., L. Rose, M. Painter. 1996. Globally threatened birds in Europe. Action Plans. Council of Europe Publishing, 408 p.
- Harrison, AL, & GM Hilton. 2014. *Fine-scale distribution of geese in relation to key landscape elements in coastal Dobrudzha, Bulgaria*. Preliminary report, WWT Slimbridge, 28 p.
- Hulea, D., 2002. Winter feeding ecology of the Red-breasted Goose (*Branta ruficollis*) – PhD Thesis, University of East Anglia, Norwich, UK, 154 p.
- Iankov, P. & W. Muller. 1993b. Management plan for the conservation of important steppe, wetland and cliff habitats along the Northern Black Sea coast of Bulgaria. Project Proposal. BSPB-SVS, Sofia-Zurich, 12 p.
- Iliev, M., N. Petkov. 2015. Roost count and ground based monitoring of wintering geese in Dobrudzha 2010-2014. Technial Report under Project LIFE+09/NAT/BG00230, BSPB/BirdLife Bulgaria, Sofia, 45 p.
- Ivanov B., V. Pomakov 1983. Wintering of the Red-breasted Goose (*Branta ruficollis*) in Bulgaria. – *Aquila*, 90: 29-34.
- Kaltschew, B. 1964. Zur Kenntnis der Vogelfauna des Umgebund von Plovdiv (Bulgarien). – *Zool. Abh. Staatl. Mus.Tierk., Drezden*, 26, 293-397.
- Kolbe, H. 1979. Ornamental Waterfowl> Gesham Books, Old Woking Surrey, 258 p.
- Kramer, H. 1980. Bruten europaischer Vogelarten in Gefangenscgaft. – *Zool.Garten N.F., Jena*, 50, 2/3, 89-137.
- Langston R.H.W. & J.D. Pullan. 2003. Windfarms and birds: An analysis of the effects of windfarms on birds, and guidance on environmental assessment criteria and site selection issues. Report by Birdlife International on behalf of the Bern Convention. Council of Europe T-PVS/Inf (2003) 12. See also Bern Convention 'Draft Recommendation' T-PVS (2003) 11 Hunter & Black, 2000.

- Larsen, J.K. & J. Madsen. 2000. Effects of wind turbines and other physical elements on field utilization by pink-footed geese (*Anser brachyrhynchus*): a landscape perspective. *Landsc Ecol* 15: 755–764.
- Larsen, J.K. & P. Clausen. 2002. Potential wind park impacts on whooper swans in winter: the risk of collision. *Waterbirds* 25: 327–330.
- Madsen, J. 1998a. Experimental refuges for migratory waterfowl in Danish wetlands. I. Baseline assessment of the disturbance effects of recreational activities. – *Journal of Applied Ecology* 35: 386–397.
- Madsen, J. 1998b. Experimental refuges for migratory waterfowl in Danish wetlands. II. Tests of hunting disturbance effects. – *Journal of Applied Ecology* 35: 398–418.
- Madsen, J. & A.D. Fox. 1995. Impacts of hunting disturbance on water birds – a review. – *Wildlife Biology* 1(4): 193–207.
- Madsen, J. & D. Boertmann. 2008. Animal behavioral adaptation to changing landscapes: spring-staging geese habituate to wind farms. *Landscape Ecol* (2008) 23: 1007–1011.
- Michev T., L. Profirov 1997. Evolution des effectifs hivernaux de la Bernache à cou roux en Bulgarie. – *Branta*, 2: 10–13.
- Michev T. & L. Profirov. 2003. Mid-winter numbers of waterbirds in Bulgaria (1997–2001). Results from 25 years of mid-winter counts carried out at the most important Bulgarian wetlands. Pensoft. Sofia-Moscow, 160 p.
- Petkov, N. 2006b. Physical condition and age structure of Red-breasted Geese wintering at Durankulak Lake, Bulgaria, February 2005. *TWSG News* 15: 70–72
- Petkov, N. 2013. Red-breasted Goose (*Branta ruficollis*). In: M. Tite (ed) *Going, Going, Gone: 100 animals and plants on the verge of extinction*, Bloomsbury Publishing, London, UK, 223 p.
- Petkov, N., I. Ivanov, E. Todorov & A. Kovachev. 2011. Wintering Goose Monitoring Scheme in Bulgaria. In: *Waterfowl of Northern Eurasia: Geography, Dynamics and Population Management*. International Conference on the Waterfowl of Northern Eurasia (Abstract Book). Elista, Kalmykia, 61 p.
- Petkov, N., G. Popgeorgiev & S. Gigov. 2012. Evidence of landscape scale impact of windfarm development in Coastal Dobrudzha on the distribution of foraging flocks of Red-breasted Goose (*Branta ruficollis*) and the Ponto-Anatolian flyway population of Greater White-fronted Goose (*Anser albifrons*). Abstract and poster presented at 14th WI/IUCN GSG Meeting, Stalkjar, Norway.
- Petkov, N., I. Ivanov, G. Popgeorgiev, D. Georgiev. 2012. Overview of the Importance of Coastal Dobrudzha for the Conservation of the Globally Threatened Red-breasted Goose (*Branta ruficollis*) and Other Wintering Geese and the Impact of Windfarm Development. BSPB Technical report, Sofia, 18 p.
- Petkov, N. 2013. Mid-term Report on „Safe Grounds for Redbreasts” LIFE09/NAT/BG 000230 Project, BSPB, Sofia, 203 p.
- Petkov, N. 2014. Progress Report on „Safe Grounds for Redbreasts” LIFE09/NAT/BG 000230 Project, BSPB, Sofia, 83 p.
- Rose, P. & V. Taylor. 1993. Western Palearctic and South Western Asia Waterfowl Census 1993. IWRB, Slimbridge, UK, 215 p.
- Rozenfeld, S, A. Timoshenko, V. Vilkov 2012b. The result of goose counts on the North-Kazakhstan stopover site in autumn 2012. *Casarca* 15: 164–175.
- Simeonov, P, Zechindjiev, P & Dilchev, N 1997. Recensement hivernal d'oiseaux d'eau en Dobroudja bulgare (janvier 1997). *Branta* 2: 15.
- Simeonov, P & E. Possardt, 2011. History, background and activities of 'Le Balkan-Bulgaria' Foundation. *Goose Bull* 12: 34–39.
- Simeonov, P & E. Possardt, 2012. First successful satellite tracking of Red-breasted Geese (*Branta ruficollis*). *Goose Bull* 14: 18–26.
- Simeonov, P, Nagendran, M, Possardt, E & Michels, E 2013. Amazing travels of the Red-breasted Goose Trio – Aldo, Teddy II and Pavel Patev. *Goose Bull* 16: 10–15.
- Simeonov, P., M. Nagendran, E. Michels, E. Possardt & D. Vangeluwe. 2014. Red-breasted Goose: satellite tracking, ecology and conservation. – *Dutch Birding* 36: 73–86.

- Taylor, P.D., Fahrig L, Henein K & Merriam G .1993. Connectivity as a vital element of landscape structure. *Oikos* 68: 571–573.
- Zöckler, C. , I. Lysenko. 2000. Water birds on the edge: first circumpolar assessment of climate change impact on Arctic breeding water birds. Cambridge, UK: World Conservation Press.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Дърво на заплахите за червеногушата гъска, идентифицирани и в рамките на национална работна среща през март 2012 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Списък на защитени зони за птиците, в които се среща видът

	Код на защитена зона	Име на защитена зона	Тип на защитена зона	Численост
1.	BG0000270	Атанасовско езеро	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 647 (2007 – 2013) 70 – 1444 (1997 – 2006)
2.	BG0000277	Бакърлъка	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 1
3.	BG0000282	Батова	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 80 (2007 – 2013) 0 – 3 (1997 – 2006)
4.	BG0000273	Бургаско езеро	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 1400 (2007 – 2013) 4 – 6450 (1997 – 2006)
5.	BG0000191	Варненско-Белославско езеро	Защитена зона по директивата за птиците	1 – 9
6.	BG00002050	Дуранкулашко езеро	Защитена зона по директивата за птиците	226 – 13309 (2007 – 2013) 300 – 39233 (1997 – 2006)
7.	BG0000242	Залив Ченгене скеле	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 1
8.	BG00002030	Комплекс Калимок	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 2 (2007 – 2013) 120 – 200 (1997 – 2006)
9.	BG00002045	Комплекс Камчия	Защитена зона по директивата за птиците	1 – 16
10	BG00002028	Комплекс Стралджа	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 9 (2007 – 2013) 46 – 210 (1997 – 2006)
11	BG0000271	Комплекс Мандра – Пода	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 162 (2007 – 2013) 0 – 1130 (1997 – 2006)
12	BG0000237	Остров Пожарево	Защитена зона по директивата за птиците	120 – 200
13	BG0000152	Поморийско езеро	Защитена зона по директивата за птиците	3 – 500
14	BG00002024	Рибарници „Мечка“	Защитена зона по директивата за птиците	3 – 20
15	BG00002083	Свищовско-Беленска низина	Защитена зона по директивата за птиците	Зимуващи 25 – 222 (БДЗП)

				<i>Миграция 2 – 386 (БДЗП)</i>
16	BG0000241	Сребърна	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 60 <i>Зимуващи 50 – 500 (БДЗП)</i> <i>Миграция 458 – 1729 (БДЗП)</i>
17	BG00002048	Суха река	Защитена зона по директивата за птиците	Среща се (без численост)
18	BG00000156	Шабленски езерен комплекс	Защитена зона по директивата за птиците	211 – 18445 (2007 – 2013) 2237 – 55845 (1997 – 2006)
19	BG00002052	Язовир „Жребчево“	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 36
20	BG00002027	Язовир „Малко Шарково“	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 30 (2007 – 2013) 0 – 308 (1997 – 2006)
21	BG00002023	Язовир „Овчарица“	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 59 (2007 – 2013) 0 – 14 (1997 – 2006)
22	BG00002010	Язовир „Пясъчник“	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 2 (2007 – 2013) 0 – 12 (1997 – 2006)
23	BG00002022	Язовир „Розов кладенец“	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 1 (2007 – 2013) 0 – 2 (1997 – 2006)
24	BG00002046	Ятата	Защитена зона по директивата за птиците	13 – 20
25	BG00002043	Емине	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 6 (<i>нов вид за 33, 2007 – 2013</i>)
26	BG00002044	Камчийска планина	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 6 (<i>нов вид за 33, 2007 – 2013</i>)
27	BG00002051	Калиакра	Защитена зона по директивата за птиците	23 – 11196 (2007 – 2013) 5 – 157 (1997 – 2006) (непълни данни)
28	BG00002085	Чаиря	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 210 (<i>нов вид за 33, 2007 – 2013</i>)
29	BG00002097	Белите скали	Защитена зона по директивата за птиците	0 – 1730 (<i>нов вид за 33, 2007 – 2013</i>)

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

Снимков материал

Ято червеногуши гъски в нива в ЗЗ „Калиакра“ – февруари 2012 г.

Хранещи се гъски в ЗЗ „Дуранкулашко езеро“ – февруари 2012 г.

Ято пасящи червеногуши гъски непосредствено до с. Тюленово – януари 2012 г.

Смесено ято от големи белочели гъски и червеногуши гъски в нива със зимна пшеница в района на с. Тюленово – януари 2012 г.

Смесено ято червеногуши и големи белочели гъски в посеви със зимна пшеница в 33 „Шабленски езерен комплекс“ – февруари 2013 г.

Възрастна мъжка червеногуша гъска с GPS радиотрансмитер за проследяване на локалната миграция – февруари 2013 г.

Червеногуши и белочели гъски, уловени с ракетни мрежи в района на Дуранкулашкото езеро – февруари 2014 г.

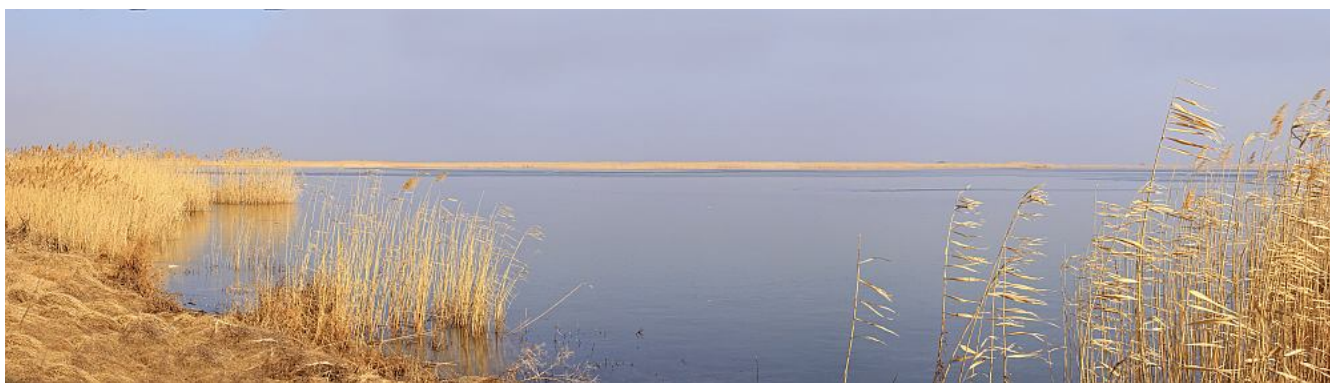
Снимка на червеногуша гъска, маркирана с жълт цветен пръстен в България, по време на пролетната си миграция през Казахстан – 29 май 2013 г.

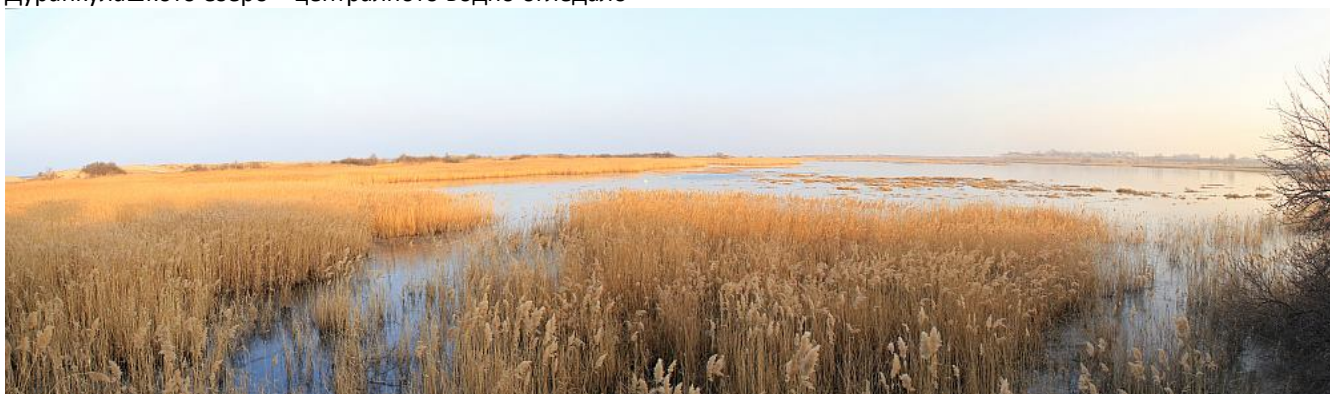
Пасящи червеногуши гъски и големи белочели гъски в 33 „Шабленски езерен комплекс“ – февруари 2013 г.

Червеногуши и големи белочели гъски, кацащи в житна нива при тежките зимни условия в района на землището на с. Граничар – януари 2013 г.

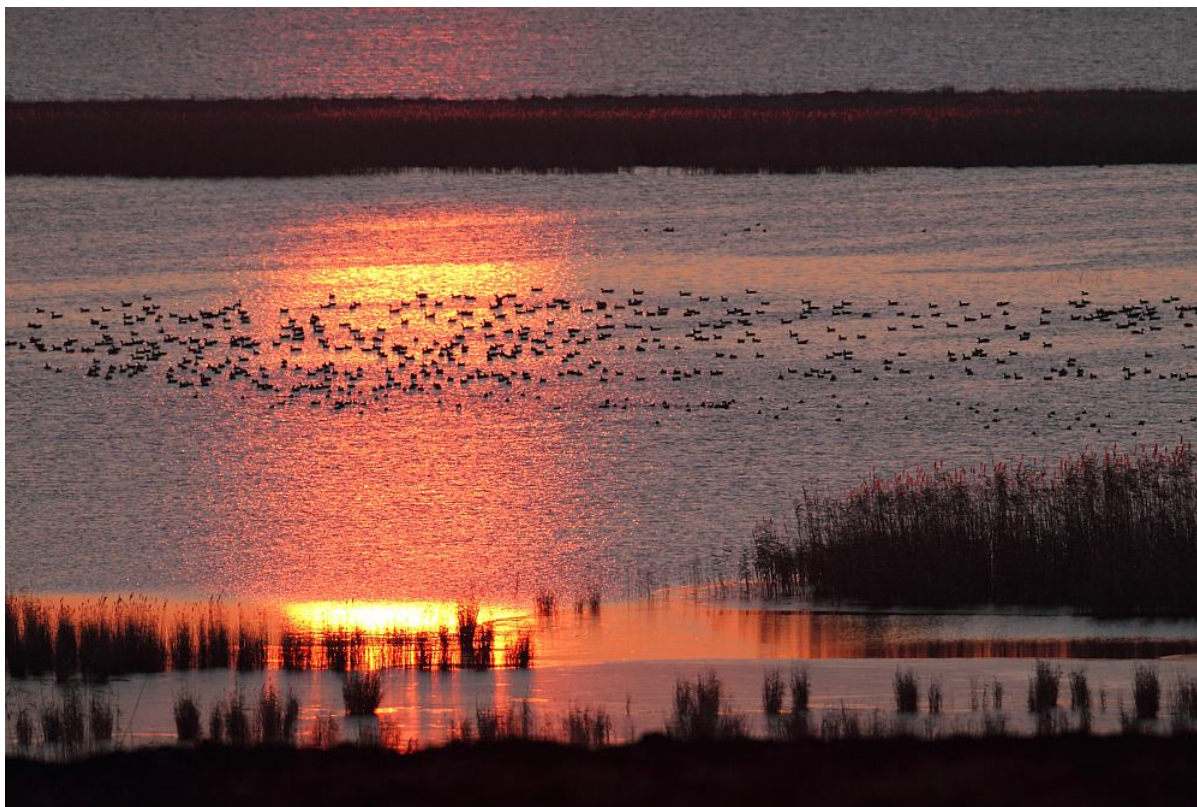
Дуранкулашкото езеро – централното водно огледало

Шабленската тузла

Защитена зона „Дуранкулашко езеро“

Карталийско блато – 33 „Дуранкулашко езеро“, нощуващи червеногуши и големи белочели гъски – февруари 2012 г.